વૈદક પુ [redacted]

ॐ

ભેદક ખૂન.

(એક રહસ્યમય ડિટેક્ટીવ નવલકથા.)

પ્રયોજક

શંકરલાલ નાથજી શુકલ.

માતર.

પ્રકાશક:--

હરિભાઇ દલપતરામ પટેલ.

શાહપુર—**અમદાવાદ.**

સોલ એજન્ટ:-

હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ બુકસેલર.

૨૬૩૦, પાનકોર નાકા—**અમદાવાદ.**

આવૃત્તિ ૨ જી. પ્રત ૫૦૦

સંવત ૧૯૭૪. સને ૧૯૧૮.

કીંમત રૂ ૧-૦-૦.

અમદાવાદ શાહાપુર વનમાળીવાંકાની પોળમાં **હરિભાઇ**
હલપતરામે પોતાના "**ગ્રન્થોદય**" પ્રેસમાં છાપી.

પ્રસ્તાવના.

વાંચનનો શોખ દિનપ્રતિ વધતો જવાથી ગુર્જર ભાષાના વિદ્વાનો તરફથી નવી નવી નવલકથાઓ લખાય છે અને તેનો જનસમાજ યોગ્યતાનુસાર સાદર કરે છે, તથાપિ જેટલું સાહિત્ય ગુર્જરગિરામાં જોઇએ તેટલું અવલોકાતું નથી.

આજ કાલ બંગાળી ભાષામાં અનેક પુસ્તકો સાહિત્યના સાધન તરીકે પ્રખ્યાતિ પામેલાં છે, જેમાંનાં કેટલાંકનાં ગુર્જર સાહિત્યના શોખીન અને તેમાં વૃદ્ધિ કરનાર ઇચ્છનાર વિદ્વાન લેખકોએ રૂપાન્તર કરી ગુર્જર પ્રજા સન્મુખ મૂકેલાં છે, જો કે તેવાં પુસ્તકો બંગાળી પુસ્તકોનું અક્ષરસઃ રૂપાંતર હોય છે, તથાપિ ભાષા ફેર થવાની સાથે મૂળ પુસ્તકના નામને પણ ફેરવી નાંખવાના પ્રયત્નો કરાય છે. આ રીત અમને અયોગ્ય લાગવાથી આ પુસ્તકના અસલ નામને નહિ ફેરવતાં બંગાળી ભાષામાના તેના નામને અમે કાયમ રાખ્યું છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં દુનિયામાં મિત્ર નામની કેટલી મહત્તા છે, અગર મિત્રનું કાર્ય તથા ફરજો કેવી દુર્ઘટ હોય છે, તે બતાવતાં સ્વાર્થી અને સ્વહિત સાધક મિત્રો કેવાં નિચ કર્મો કરે છે, તેનું આબેહુબ પ્રતિબિંબ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે તેમજ "મેસ્મેરિઝમ" વિદ્યાનો સદુપયોગ કરવાને બદલે સ્વાર્થ સાધુ પુરૂષો તેનો દુરૂપયોગ કરી કેવાં અધમ કૃત્યો કરે છે, તે પણ દર્શાવવામાં આવેલું છે.

આ નવલ નૉવેલ વાર્તાના શોખીનોને આનંદ સાથે જ્ઞાન આપવામાં બહુજ ફળદાયક નિવડો એજ અમારી અભિલાષા છે. "કિંબહુના ?"

ઠાસરા—પ્રાણ નિવાસ. }
તા. ૧-૨-૧૯૧૮ }

પ્રયોજક.

તૈયાર છે !

બહારે વસંત

અથવા

વસંતની ગઝલો.

(આવૃત્તિ બીજી.)

વસંતના કાવ્યોમાંથી કેટલીક
સર્વોત્તમ ગઝલોની રસમય ચુંટણી.

કીંમત રૂ. ૦–૪–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

મળવાનું ઠેકાણું:–

હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ બુકસેલર

પાનકોર નાકા–અમદાવાદ.

માવન-શયતાન

અથવા

પાપી પિશાશોની પ્રપંચજાળ.

આ નવલકથા એક વત્સલ દંપતિની પરસ્પર ગેરસમજ-સંદેહ પર ગોઠવવામાં આવી છે. લૉર્ડ નોરટન જે આ નવલકથાનો મુખ્ય નાયક છે તે એમ ધારે છે કે તેની સ્ત્રી 'એલન વિલિયમ નામના બીજા માણસને ચ્હાય છે; અને મારી સાથે લગ્ન કરી પસ્તાય છે.' એમ માની તે ભગ્ન હૃદયે તેની ઉપેક્ષા કરે છે. બીજી તરફ એલન માને છે કે, 'નોરટનનું મન લુઇસા નામની કોઈ સ્ત્રી ઉપર લાગ્યું છે, અને તેથીજ એ મારી ઉપેક્ષા કરે છે.' લૉર્ડ નોરટનની ચિત્તવૃત્તિનો એ આમ જુદોજ અર્થ કરે છે અને મનમાંજ મુંઝાય છે. તેમ થતાં એ દંપતિના શત્રુઓનું ચઢી વાગે છે તેમની **પ્રપંચજાળ** વધારે ને વધારે ફેલાય છે; પરંતુ પાપનો ઘડો ફુટ્યા વિના રહેતો નથી. અંતમાં સર્વ **પાપી પિશાચોનો** બાપ જ્યૉર્જ મિલ્ટન પકડાય છે અને તેનું આખું મંડળ પણ સપડાય છે. અંતમાં વાંચકના મન પર તેઓ માટે તિરસ્કારની લાગણી ઉત્પન્ન થાય છે. આ નવલકથા એક વખત વાંચવા હાથમાં લીધા પછી તેને પડતી મૂકવાનું જરાય મન થતું નથી. કાગળની સખ્ત મોંઘવારી હોવા છતાં પણ સોનેરી પાકા પુઠા સાથે તેની **કીંમત** માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ રાખવામાં આવેલી છે-પોસ્ટેજ જુદું.

મળવાનું ઠેકાણું:-

હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ બુકસેલર.

૨૬૩૦, પાનકોર નાકા-**અમદાવાદ.**

ભેદક ખૂન.

પ્રકરણ ૧ લું.

આત્મઘાત કે ખૂન?

" કોણ, રાજીવલોચન આવ્યો ? "

" હાજી. "

" આટલી બધી મોડી રાત્રી સુધી કયાં ગયો હતો ? "

" પશ્ચિમ દિશા તરફના દરવાજા આગળ કોઈ બે યુવાનો આવેલા હતા તેમની સાથે સહેજ બાબતમાં તકરાર થઈ પડવાથી બહુ વખત ગયો એટલે આટલું બધું મોડું થયું. "

" બહુ વખત થયાં હું તારી રાહ જોયા કરતો હતો. "

" કેમ, શું કામ હતું ? "

" સૂતો છું, પરંતુ બીલકુલ ઉંઘ આવતી નથી, મનમાં ઘણાજ તર્કવિતર્ક અને ચિંતા થયા કરે છે. ભાઇના સંબંધમાં અનેક નઠારા નઠારા વિચારો ઉત્પન્ન થાય છે, માટે ચાલો ! એક વખત જઇ તેમને મળી આવીએ. તેમને મળ્યા સિવાય મને મુદ્દલ ચેન પડશે નહિ. "

" ઠીક ! ત્યારે હું કપડાં બદલીને આવું એટલે જઈએ. "

એ પ્રમાણે કહી રાજીવલોચન પોતાના સૂવાના ઓરડા તરફ ચાલ્યો ગયો.

રાજીવલોચન એક બળવાન અને વિખ્યાત પહેલવાન હતો. તે જયંતિલાલના સોબતી તરીકે હમેશાં તેની સાથેજ રહેતો હતો.

જયંતિલાલ પોતે બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલો હતો. બહુજ સારા વિદ્વાન્ તરીકે તેની વિજયનગરમાં ગણના થતી હતી. તેનાં માતપિતા તેને બાલ્યાવસ્થામાં મૂકીને પરલોક-ગમન કરી ગયાં હતાં. ફક્ત એક ઓરમાન ભાઇ સિવાય તેને કોઇપણ બીજું અંગત સંબંધી હતું નહિ.

જયંતિલાલના મોટાભાઇનું નામ રામપ્રસાદ હતું. તેણે જીંદગી પર્યંત અવિવાહિત રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો તેથી લગ્ન કર્યું નહોતું. તેની પાસે લગભગ બે લાખ રૂપીયાની સમ્પત્તિ હતી. પિતાની દરિદ્રાવસ્થા હોવાથી તેમના તરફથી કાંઇપણ વારસો તેને મળ્યો નહોતો, પરંતુ તેના મોસાળમાં કોઇપણ વારસ નહિ હોવાથી મોસાળની સઘળી મિલકતનો તે સ્વતંત્ર વારસ બન્યો હતો અને તેથીજ પોતે પોતાના મોસાળમાં રહેતો હતો. તેણે પોતાના ભાઇ જયંતિલાલને પણ પોતાની પાસેજ એક મકાન જુદું લઈ આપી રાખ્યો હતો. જયંતિલાલ પોતે પણ પોતાના ભાઈ રામપ્રસાદે લઇ આપેલા મકાનની અંદરજ રહેતો હતો.

રાજીવલોચન પણ જયંતિલાલની સાથેજ રહેતો હતો. જયંતિલાલનું સઘળું ખર્ચ રામપ્રસાદ આપતો હતો અને

તેને કોઇપણ પ્રકારની હરકત પડે, તેવો પ્રસંગ કદાપિ પણ તે આવવા દેતો નહોતો.

રામપ્રસાદને મોસાળમાંથી મળેલી સમ્પત્તિની આવકમાંથીજ તેનું અને જયંતિલાલનું ખર્ચ બહુજ સારી રીતે નભતું હતું. બન્ને ભાઇઓની વચ્ચે કોઇપણ દિવસ કોઈ પ્રકારનો પૈસાના સંબંધમાં કલહ થવા પામતો નહિ.

રામપ્રસાદ એક રસાયણવિદ્યાના પ્રખ્યાત પ્રૉફેસર તરીકે લેખાતો હતો. તે અનેક પ્રકારનાં વિષો તૈયાર કરવામાંજ પોતાનો સઘળો દિવસ હમેશાં વ્યતીત કરતો હતો. જુદા જુદા દેશોમાં પર્યટન કરી તેણે જુદી જુદી જાતનાં રસાયણિક વિષો બનાવવાની બહુજ સારી માહિતી મેળવી હતી. પોતાનું સઘળું જીવન એ કાર્યમાંજ વ્યતીત કરવાનો તેણે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો હતો. તેણે એક વિશાળ રૂમ પોતાના રસાયણિક પ્રયોગોને માટેજ ખાસ નિર્માણ કરેલો હતો અને તેમાંજ તે અનેક પ્રકારનાં નવીન નવીન વિષોનો જથ્થો તૈયાર કરી ભરી મૂકતો હતો. ફક્ત ભોજન અને નિદ્રાના વખત સિવાય તે તે રૂમમાંથી ભાગ્યેજ બહાર નિકળતો હતો.

પોતાની તે રસાયણિક પ્રયોગશાળાની અંદર તે કોઇને પણ પ્રવેશ કરવાની પરવાનગી આપતો ન હતો. તે પ્રયોગશાળાની અંદર પેસવાનાં દ્વાર તેણે તદ્દન લોઢાનાંજ બનાવરાવેલાં હતાં. તેમજ દ્વાર ખુલ્લાં કરવાની યુક્તિ પણ પોતાના સિવાય કોઇના પણ સમજવામાં આવે નહિ, તેવી તેણે ગોઠવણ કરી રાખેલી હતી; એટલે તેના સિવાય તે દ્વાર

ખુલ્લાં કરવાની યુક્તિ અન્ય કોઇનાં જાણવામાં ભાગ્યેજ હશે, એમ જણાતું હતું.

જયંતિલાલ શરીરે હૃષ્ટપુષ્ટ અને બળવાન હતો. તેને જોતાંજ તેના શરીરના બાંધા ઉપરથી તે બળવાન હોવો જોઇએ, એમ સામાન્ય માણુસ પણ અનુમાન કરી શકતો હતો. તેનું મુખ જોવાથી તે એક ભયાનક માણુસ હશે, એમ દેખાઇ આવતું હતું. પરંતુ જ્યારે તેની સાથે પ્રસંગ પડતો ત્યારે તેના સંબંધમાં ઉત્પન્ન થયેલી ભયાનકપણાની કલ્પના તદ્દન નાશ પામતી હતી; અને એક સુશીક્ષિત, મિલનસાર, દયામય તથા સદ્ગુણશાળી પુરૂષ તરીકે તેની પ્રભા જોનાર મનુષ્યના અંતરમાં પડતી હતી.

રાજીવલોચન રાત્રીના સમયે પહેરવાનાં સામાન્ય કપડાંની અંદર સજ્જ થઇને જયંતિલાલના દિવાનખાનામાં આવ્યો. બન્ને મિત્રો એકમેકને મળી જલદીથી દિવાનખાનામાંથી બહાર નિકળ્યા અને રામપ્રસાદના મકાન તરફ ચાલ્યા.

આજે કાર્તિકમાસની કૃષ્ણ એકાદશીનો દિવસ હતો, આકાશ વાદળોથી ઘેરાયલું હતું અને મંદમંદ વૃષ્ટિ થયા કરતી હતી, તેવે સમયે બન્ને યુવકો રામપ્રસાદને મળવાના પૂર્ણ ઉત્સાહમાં હોવાથી સામાન્ય વૃષ્ટિની કાંઇ પણ પરવા નહિ કરતાં લગભગ અર્ધા કલાકની અંદર રામપ્રસાદના વિશાળ બંગલાની સમીપમાં આવી પહોંચ્યા.

મધ્યરાત્રિનો સમય વ્યતીત થઈ ગયો હતો. કોઇ પણ મનુષ્ય કે પ્રાણિનો શબ્દ સંભળાતો ન હતો. સઘળે શાન્તિનું

સામ્રાજ્ય સ્થાપિત થઇ ગયેલું હતું; ફક્ત વચ્ચે વચ્ચે વર્ષોના સમયમાં ગુંજારવ કરનારાં તમરાંઓનો શબ્દ કવચિત્ કવચિત્ કર્ણમાં પ્રવેશ કરી ગુંજારવ કરી શાન્તિનો ભંગ કરતો હતો.

રામપ્રસાદ પોતે એકલોજ પોતાના બંગલાની અંદર રહેતો હતો. નોકર ચાકરને માટે તેણે પોતાના બંગલાની નજીક સ્હામેની બાજુએ ન્હાનાં ન્હાનાં મકાનો બંધાવેલાં હતાં અને તેમાં તેઓ નિવાસ કરતાં હતાં.

જયંતિલાલે ભાઇના બંગલામાં આવી અંદર પ્રવેશ કરવાના દ્વારને ધક્કો માર્યો. દ્વાર ધક્કો લાગતાંજ ખુલ્લાં થઇ ગયાં. જયંતિલાલ દ્વાર ખૂલ્લાં જોઇ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો. આટલી મોડી રાત્રે શા માટે બારણું ખુલ્લાં રાખેલાં હશે? એવો પ્રશ્ન જયંતિલાલના મનમાં ઉપસ્થિત થયો.

દ્વાર ખુલ્લાં જોવાથી જયંતિલાલના મનમાં પળે પળે વહેમની વૃદ્ધિ થવા લાગી. તરતજ રાજીવલોચન જરા દૂર ઉભેલો હતો તેને જયંતિલાલે હાથનો ઇસારો કરી પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેઓ બન્ને ઉતાવળે પણ ધીમે પગલે ઉપરના માળ ઉપર ચડયા. માળ ઉપર તે વખતે રામપ્રસાદના શયનગૃહની અંદર મંદમંદ પ્રકાશ આપતો એક ટેબલ ઉપર રાખવાનો દીવો બળતો હતો.

જયંતિલાલ હિમ્મતવાન અને બળવાન માણસ હોવા છતાં તેની આ વખતે આગળ ચાલવાની હિમ્મત ચાલી નહિ. તેણે રાજીવલોચનને જણાવ્યું–" રાજીવ! આજે સમાચાર કાંઇ સારા હોય એમ લાગતું નથી!"

રાજીવલોચને તેને બોલતો અટકાવીને કહ્યુઃ—" મને લાગે છે કે મોટાભાઈ હજુ જાગતા હોવા જોઇએ. જુઓ! તેમના સૂવાના રૂમમાં હજી દીવો બળે છે!"

જયંતિલાલે દિલગીરી દર્શાવતાં અને દુઃખી થતાં જણાવ્યું કે—" નહિ, રાજીવ! એમ અનુમાન કરી શકાય તેવું નથી. જો ઉપરની બાજુએ તેમની રસાયણશાળાની અંદર દિવો બળતો જણાતો હોત, તો તેવો વિશ્વાસ રાખવાનું ઉચીત હતું; કિન્તુ સૂવાના ઓરડામાં આટલી મોડી રાત્રે દીવો બળતો જોવામાં આવે છે, તેથી મારા મનમાં પ્રબળ સંદેહ ઉત્પન્ન થાય છે કે સમાચાર સારા નથી. તમે અંદરની બાજુએ જઈ જુઓ પછી ઉપરની બાજુએ જઇને તપાસ કરીશું."

રાજીવલોચને તરતજ આગળ ચાલી સૂવાના ઓરડાની અંદર પ્રવેશ કર્યો. જયંતિલાલ પણ તેની પાછળ પાછળ અંદર ગયો. અંદર જતાં જે દેખાવ તેમની નજરે પડયો તેથી તેઓ બન્નેના મનમાં બહુજ ભિતિ ઉત્પન્ન થઈ. બન્નેની વાક્શકિત બંધ થઇ ગઇ. તેઓ બન્ને એક બીજાનાં સ્હામું એકી નજરે નિહાળી રહ્યા.

એ ઓરડો બહુ વિશાળ નહોતો, છતાં બહુજ સારી રીતે શણગારવામાં આવેલો હતો. ઓરડાના મધ્યભાગમાં એક સુંદર આરસનું વિશાળ ટેબલ ગોઠવવામાં આવેલું હતું, જેના ઉપર ટેબલ લેમ્પની અંદર દીવો બળતો હતો.

આ બનાવ નજરે નિહાળી કેટલીક વખત મૌન રહી

આખરે જયંતિલાલે રાજીવલોચનને ઉદ્દેશીને કહ્યું–"જોયું રાજીવ? જો આવું ન હોત તો મારા મનમાં વહેમ આવત ખરો કે? હવે શું કરવું? હાય! ભાઇ મારો ત્યાગ કરીને જરૂર ચાલ્યા ગયા."

રાજીવલોચને દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખતાં જણાવ્યું–" હવે મિથ્યા શોક કરવો ઉચીત નથી. જલદી આ હકીકતથી પોલિસના માણસોને વાકેફ કરવા જોઇએ. મને લાગે છે કે અવશ્ય કોઇએ તેમનું ખૂન કરેલું હોવું જોઇએ! મારી ધારણા પ્રમાણે તો તેઓ કદાપિ આત્મહત્યા કરેજ નહિ!"

જયંતિલાલે તેના બોલવા તરફ કાંઇ પણ લક્ષ નહિ આપતાં કહ્યું:–"રાજીવ! આ બંગલામાં તમારૂં કાંઈ પણ અજાણ્યું નથી માટે મારૂં માની પ્રથમ રસાયણશાળામાં તમે એક વખત બરાબર તપાસ કરી આવો. મને લાગે છે કે તમને ત્યાંથી આ સંબંધમાં કાંઇક વિશેષ હકીકત મળી આવશે!"

રાજીવ તરતજ પોતાના આશ્રયદાતાનું-મિત્રનું કહેવું માન્ય કરી ઉપરની બાજુએ રસાયણશાળાના ઓરડા તરફ ગયો. ત્યાં ચારે તરફ તપાસ કરી પાછો આવી તે જયંતિલાલને કહેવા લાગ્યો:–"હું ફક્ત રસાયણશાળા સિવાયના બધા ઓરડાઓ સઘળી જગોએ તપાસી આવ્યો છું. ત્યાં આગળ કોઈ પણ જોવામાં આવતું નથી. રસાયણશાળાનો ઓરડો બંધ છે અને તે બહુ પ્રયત્ન કરવા છતાં ઉઘાડી શકાતો નથી, માટે તે મારાથી જોઈ શકાયો નથી."

"બીજે સઘળે તો બરાબર રીતે તપાસ કર્યો છેને?"

“ હા ! બીજે તો બરાબર તપાસ કર્યો છે. રસાયણ-શાળાનાં દ્વાર ઉઘાડવાની ચાવી કેવી છે તે જાણવામાં નથી, તેમ તે કેવી રીતે ઉઘાડવામાં આવે છે, તેનો સંકેત પણ મારા જાણવામાં નથી. તમે જાણુતા હો તો બતાવો. ”

“ ના રાજીવ ! મને પણ તે રૂમ ઉઘાડવાનો ગુપ્તભેદ ભાઇએ કદાપિ પણ બતાવ્યો નથી, તેમ બીજા કોઈના પણ જાણવામાં હોય તેવું મને લાગતું નથી. પણ મને લાગે છે કે વખતે સુરેશકુમારીને તેમણે જણાવ્યો હોય. ”

“ શું સુરેશકુમારીને તેઓ જણાવે ખરા ? ”

“ હા ! તે તેમને પોતાની પુત્રી સમાન પ્રિય છે. મારા કરતાં પણ સુરેશકુમારી તેમની અધિક સંભાળ રાખતી હતી તેથી વખતે તેના ઉપર કૃપા કરી તેને જણાવે પણ ખરા ! પરંતુ જો તો ખરો ! મોટા ભાઈના ડાબા હાથમાં મને કાંઇક લોહીનો ડાઘ પડેલો હોય તેવું દેખાય છે ! ”

રાજીવલોચન તરતજ રામપ્રસાદના મૃત શરીરની પાસે ગયો અને તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લઇ કેટલીકવાર સુધી જોઇ રહી–વિચાર કરી કહેવા લાગ્યો:–“ હા ! લોહીના ડાઘ જેવુંજ જણાય છે ! પણ અન્ય કોઇ સ્થળે તેવો બીજો ડાઘ પડેલો હોય તેવું જણાતું નથી. શરીર પર કોઇ પણ આઘાત થયેલો હોય તેવું પણ સમજાતું નથી; ફક્ત આટલું લોહી નીકળવાથી ભાઇનું મૃત્યુ થયું હોય, એ પણ મને તો સંભવિત લાગતું નથી !

“ વારૂ આ ગોળી ભાંગેલી પડેલી છે તે જો તો ખરો. ”

"આતો કાચની ગોળી છે! મને લાગે છે કે આ ગોળીને ભાંગતાં કાચનો નાનો ટુકડો હાથમાં પેસી જવાથી આ લોહી આવ્યું હશે!"

"હા! મને પણ એમજ લાગે છે કે ભાઇ આ કાચની ગોળીને હાથ વડે ભાંગવા ગયા હશે; પરંતુ એ સઘળી બાબત આપણે તપાસવાની જરૂર નથી. પોલિસના માણસો આવીને સઘળું તપાસશે."

"મને અત્યારે તો એવું સમજાય છે કે વખતે તેમણે આત્મહત્યા કરી હોય!"

"મને લાગે છે કે તારૂં મગજ અત્યારે ભમી ગયું છે. વિચાર તો કર કે ભાઇને શું દુઃખ હતું કે તેઓ આત્મહત્યા કરી પ્રાણ કાઢે?"

"ત્યારે આ શાનો ડાઘ હશે?"

"એ પણ લોહીનો ડાઘ હોય એમ દેખાય છે. મને લાગે છે કે તેમના હાથમાંના લોહીનો ડાઘ દિવાલપર પણ લાગેલો છે."

"મારી ધારણા પ્રમાણે પોલિસને આ બાબતના ખબર આપ્યા સિવાય બીજો એકે રસ્તો નથી."

"તો પછી અહિંઆં નકામો વખત ગુમાવવાની શી જરૂર છે. મારી મરજી છે કે આપણે એક વખત ભાઇની રસાયણશાળાનો ઓરડો ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કરી જોઇએ તો ઠીક!"

"ના ! ના ! તે નકામી મહેનત કરવા જેવું છે. મેં તેને ઉઘાડવાનો બહુજ પ્રયત્ન કરી જોયો છે પણ કોઈ રીતે ઉઘાડી શકયો નથી."

તરતજ જયંતિલાલ અને રાજીવલોચન બન્ને તે ઓરડાની અંદરથી બહાર નિકળ્યા, એટલામાં એક ગાડી જાણે બંગલાનાં પગથીયાં આગળ આવીને અટકી પડી હોય, તેવો અવાજ તેમને કાને પડયો. ગાડીનો અવાજ સાંભળી બન્ને જણ ઉતાવળા ઉતાવળા છજાની અંદર આવ્યા અને નીચે નજર કરી તો બે પોલિસના અમલદારો ગાડીમાંથી નીચે ઉતરતા તેમના જોવામાં આવ્યા.

તેમણે પહેરેલાં વસ્ત્રો ઉપરથીજ જયંતિલાલ તેઓ બન્ને પોલિસના અમલદારો છે, એમ ઓળખી ગયો. તેમને જોતાંજ રાજીવલોચન પણ બોલી ઉઠયો—"મને લાગે છે કે આપણા ખબર પહોંચાડતા પહેલાં તો તેઓને ખબર મળી ગયેલા લાગે છે."

પ્રકરણ ૨ જું.

પિંજરામાં પુરાયેલી પંખિણી !

આવેલા બન્ને પોલિસ અધિકારીઓમાંનો એક સ્થાનિક પોલિસનો સબ ઇન્સ્પેકટર મી. રસિકલાલ કરીને હતો તથા બીજો વિજયનગરના પ્રખ્યાત ડીટેકટીવ પોલિસ ઇન્સ્પેકટર મી. આણંદરાવ કરીને હતો.

બંગલાની અંદર પેસતાંજ મી. રસિકલાલે સ્હામે ઉભેલા જયંતિલાલને જોઇને પૂછ્યું–" આપનું નામ શું ? "

" મારૂં નામ જયંતિલાલ છે. "

" ત્યારે તો મારા ધારવા પ્રમાણે આપજ મરનાર મી. રામપ્રસાદના ભાઈ હશો ? "

" હાજી ! "

" મેં થોડા સમય પહેલાંજ મી. રામપ્રસાદના ખૂનના સમાચાર સાંભળ્યા છે. મને તેમના ખૂનના સંબંધમાં દરવાજા ઉપર પહેરો રાખનાર ભૈયાના ઉપર પ્રથમ સંદેહ ઉત્પન્ન થયો હતો. આપે અહિંયાં આવી તપાસ કરી તે પહેલાંજ તે અહિં આવી જોઈ ગયો હશે અને તેથી તેણે અમોને ખબર આપી હશે, એમ સમજાય છે. સારા ભાગ્યે તેણે ખબર આપ્યા તે વખતે આપણા વિજયનગરના પ્રખ્યાત છુપી પોલિસના ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબ મી. આણંદરાવ પણ ત્યાં કામ પ્રસંગે આવેલા હોવાથી બેઠેલા હતા. જલદીથી ખૂનના સંબંધમાં પત્તો મળે એટલા માટે હું તેમને પણ સાથે લેતો આવેલો છું. વારૂ ! પણ આપને કોણે ખબર આપી ? "

" મને આ સંબંધમાં કોઇએ ખબર આપી નથી પણ હું સૂતો હતો ત્યારે મારા મનમાં બહુજ ચિન્તા થવા લાગી. કોઇપણ પ્રકારે મને ચેન પડયું નહિ અને વધારે ને વધારે બળવા લાગ્યો અને તેથી ઉંઘ આવી નહિ. મનમાં અનેક પ્રકારની નઠારી શંકાઓ ઉત્પન્ન થવા લાગી અને ભાઇને મળવાને મન બહુજ આતુર થવા લાગ્યું એટલે હું

મારા મિત્ર રાજીવલોચનને સાથે લઇ અહિંયાં આવ્યો. અહિં આવ્યા પછી આ દુઃખકર બનાવ મારી નજરે પડયો. મેં જે કાંઈ જોયું છે તે આપ ઉપર પધારો એટલે આપને સમજાવું."

સબ ઇન્સ્પેક્ટરની ઉમ્મર આશરે પચાસેક વર્ષની હતી, કિન્તુ એટલી ઉમ્મર હોવા છતાં તેમનું શરીર બહુજ બળવાન હતું. તેમની સાથે આવેલા ડીટેક્ટીવ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર આણંદરાવ આશરે ત્રીશેક વર્ષની ઉમ્મરનો હતો. તે દેખીતો બહુજ નિડર, ધૂર્ત અને સદ્વર્તનશાળી જણાતો હતો. આટલી નાની ઉમ્મરમાં તેણે અનેક ચોર, લૂંટારા અને ખૂનીઓને પોતાની જાળમાં ફસાવી પકડયા હતા. જુદા જુદા સ્થળોએથી અનેક ઇનામો અને સોના રૂપાના ચાંદો તેણે મેળવ્યા હતા. વિજયનગરના રાજ્યમાં આ વખતે આણંદરાવનું નામ બહુજ પ્રખ્યાત હતું.

પોલિસ સબ ઇન્સ્પેક્ટરે સીડી ઉપર ચઢતાં ચઢતાં જયંતિલાલને પૂછયું:—"કેમ સાહેબ! આપે ઉપરની બાજુએ સઘળે સ્થળે તપાસી જોયું છેને?"

"હાજી! કેટલેક સ્થળે જોયું છે. અમારી નજર નહિ પહોંચવાથી અમે આપને ખબર આપવા માટે આવતા હતા, એટલામાં આપજ પોતે અહિં આવી પહોંચ્યા છો."

"મેં આપને આવતાં વાંતજ જણાવ્યું છે કે, દરવાજાના પહેરાવાળાએ આવી મારી ઑફીસમાં ખબર આપી હતી. તે પણ અમારી સાથેજ પાછો આવ્યો છે; પરંતુ રસ્તામાંથી તેના પેટમાં દુખતું હોવાથી તે જાજરૂ જવા

ગયો છે. તે હમણાંજ આવશે ને કહેતો હતો કે રાત્રીના દશેક વાગ્યાના સુમારે મરનાર રામપ્રસાદના ત્રીજા મજલા ઉપરના એક ઓરડાની અંદર દીવો બળતો જોવામાં આવ્યો હતો. આપના ભાઇ હમેશાં રાત્રીએ બહુ સમય પર્યંત જાગતા રહેતા હતા, તેથી પહેરાવાળાને કોઇ પણ પ્રકારનો વહેમ આવવાનું કારણ હતું નહિ; પણ આજે આશરે સાડા દશેક વાગ્યાને સૂમારે એકાએક ત્રીજા માળ ઉપરથી ભયની બૂમ તેના સાંભળવામાં આવી તેથી તેના મનમાં વહેમ ઉત્પન્ન થયો. તે વિચાર કરતો હતો, એટલામાં એક સ્ત્રીને સીડી પરથી બીજા માળ પર આવતાં તેણે જોઇ તેથી તેના વહેમમાં અધિક ઉમેરો થયો."

"એ સ્ત્રી કોણ હતી તે પહેરાવાળો ઓળખી શકયો છે ?"

"ના ! દીવાના ઝાંખા અજવાળાને લીધે તે તેને બરાબર ઓળખી શકયો નહોતો !"

"પછી ?"

"પછીથી તે રમણી બંગલામાંથી નીચે ઉતરી વાડીના દરવાજા તરફ વળી. પહેરાવાળાએ તેને અટકાવી નહિ, તેમ તે તેની પાછળ પણ ગયો નહિ; પણ પહેલાં ભયનો પોકાર સાંભળેલો હોવાથી બંગલાના ઉપરના માળ પર આવ્યો. ઉપર આવીને જોતાં રામપ્રસાદ મરી ગયેલા હોય તેવું તેને જણાયું, તેથી નકામો વખત નહિ ગુમાવતાં તેણે પોલિસ સ્ટેશન પર આવી અમને ખબર આપી."

આ પ્રમાણે વાત કરતા કરતા ચારે જણા ઉપરની બાજુએ આવેલા રામપ્રસાદના સૂવાના ઓરડાની સમીપમાં ગયા. અત્યાર સુધી આણંદરાવ એક શબ્દ પણ બોલ્યો નહોતો. રામપ્રસાદના સૂવાના ઓરડામાં જઈ તેણે મૃતશરીરને બરાબર રીતે તપાસ્યું. તેમજ તે ઓરડાની અંદર રાખવામાં આવેલી સઘળી ચીજોનું બહુજ બારિકાઇથી અવલોકન કર્યું. પોતાની તપાસ પૂરી થયા પછી તેણે જયંતિલાલને પૂછ્યું:– "આપે આ બંગલાની અંદરના બધા માળો અને તેમાંના ઓરડાઓ બરાબર રીતે તપાસ્યા છે ?"

"નાજી ! મેં બધે ફરીને તપાસ કરી નથી, પરંતુ આ મારા મિત્ર રાજીવલોચને એક સિવાયના સઘળા ઓરડાઓ તપાસ્યા છે."

"તો પછી તેમણે તે એકજ ઓરડો જોવાનો કેમ બાકી રાખ્યો છે ?"

"તે ઓરડાનાં બારણાં બંધ છે અને તે ઉઘાડવાની યુક્તિ અમારા જાણવામાં નથી તેથી."

"શું આપના મોટા ભાઇએ આપને પણ તે ઉઘાડવાની યુક્તિ બતાવી નથી ?"

"નાજી."

"ઠીક ! ચાલો ત્યારે પ્રથમ આપણે તે ઓરડાનીજ તપાસ કરીએ."

તરતજ તેઓ સઘળા તે ઓરડાના દ્વાર સન્મુખ જઇને ઉભા રહ્યા. આણંદરાવે તેનાં દ્વાર બહુજ બારિકાઇથી

તપાસ્યાં, પણ કાંઇ પત્તો નહિ લાગવાથી તેણે પુનઃ જયંતિ-લાલને પૂછ્યું:-" જ્યારે બારણાં તૈયાર કરાવ્યાં ત્યારે આપ અહિંયાં હાજર હતા કે ? "

" નાજી ! તે વખતે હું આ દેશમાં પણ નહોતો. "

" આ બારણાં ઉઘાડતાં તો તમે બહુએ વાર જોયું હશે ? "

" બહુ વખત ઉઘાડાં જોયાં હશે, પરંતુ કોઇપણ વખત તેને ઉઘાડતાં જોયાં નથી. મોટાભાઇ તેને બહુજ ગુપ્ત રીતે ઉઘાડતા હતા. તેઓ ઉઘાડતા તે વખતે અમને કોઇને પણ પાસે રહેવા દેતા નહિ. કાંઇને કાંઈ બ્હાનું કહાડી જો અમે હાજર હોઇએ તો અમને બહાર કાઢી મુકતા હતા.

" આપે કોઈ પણ વખત એ સંબંધમાં આપના મોટા ભાઇને પૂછેલું હતું ? "

" નાજી ! એવી રીતે તેમને પૂછવાનું સાહસ મારાથી કરી શકાય તેમ ન હતું. "

" અમે પહેરાવાળાના મુખે સાંભળેલું છે કે આપના મોટાભાઇ એક બાલિકાનું પાલન કરતા હતા તે વાત ખરી છે ?"

" હાજી ! એ વાત સત્ય છે. મોટાભાઇ સુરેશકુમારીનું બાળપણથીજ પાલન કરતા હતા. "

" સુરેશકુમારી કોણ ? "

" મોટાભાઇના એક મિત્રની તે પુત્રી છે. "

" આપના ભાઈ એ બાલિકાને બહુ ચહાતા હતા ? "

" હા ! "

" ત્યારે તે સુરેશકુમારી આ બારણું ઉઘાડવાની યુક્તિ જાણતી હશે નહિ વારૂ ? "

" તે મારા જાણવામાં નથી. તેમ મોટાભાઈ તેને કોઈ પણ ગુપ્ત સંકેત કહે એ વાત પણ મારા માનવામાં આવતી નથી. "

" સુરેશકુમારી ક્યાં રહે છે ? "

" અહિંયાં અર્ધાક માઇલ ઉપર. "

" તે અહિંયાં કેમ રહેતી નથી ? "

" તેને અહિં રાખવાની ભાઈની ઇચ્છા નહિ હોય. પોતાના રહેવાના સ્થળમાં તે કોઇને પણ રહેવા દેવાની ઇચ્છા રાખતા નહોતા. અમે વારંવાર તેમને મળવા આવ્યા કરતાં હતાં. અમારા સિવાય ઘણું ખરૂં ભાઈ ભાગ્યેજ કોઇની સાથે વધારે વખત વાતમાં ભેળાતા. તેમની પાસે અનેક ચાકરો છે, છતાં તેઓને પણ આ મકાનમાં તેઓ રાખતા નહિ. તેમનું કામ પુરૂં થઇ રહેતાં સાયંકાળના સમયે સઘળા નોકર ચાકરો આ સામેના મકાનમાં પોતપોતાને સોંપવામાં આવેલી ઓરડીઓમાં ચાલ્યા જતા હતા. "

" સુરેશકુમારીને આ સમાચાર પહોંચાડવામાં આવ્યા છે?"

" ના ! આ સંબંધમાં હજી તે કાંઇ પણ જાણતી નહિ હોય એમ જણાય છે. "

" ઠીક ! પહેલાં એક વખત મારે એ ઓરડાની અંદર જઇ તપાસ કરવી જોઇએ. મને લાગે છે કે, એ ઓરડાની

અંદરથી મને કાંઇને કાંઈ નવિન હકીકત મળી આવશે, અને તેથી આપના ભાઇના ખૂનના સંબંધમાં તપાસ કરવામાં બહુજ સારી મદદ મળશે. ચાલો, એક વખત આપણે અંદર જઇ બધું તપાસી જોઇએ."

પાંચ મિનિટની અંદર સઘળા રામપ્રસાદના રસાયણ-શાળાવાળા ઓરડાની સમીપમાં આવીને ઉભા રહ્યા. રસિકલાલ અને આણુંદરાવ બન્નેએ બહુજ બારીકાઈથી તપાસ કરી, પરંતુ તેમની કોઇપણ યુક્તિ બારણું ઉઘાડવામાં કામ આવી નહિ. છેવટે તેમણે બારણાં તોડી નાંખી અંદર પેસવાનો વિચાર નક્કી કર્યો. તેમણે જયંતિલાલને કહ્યું:—"મહાશય! આપ આ ઘરમાં વારંવાર આવતા હોવાથી ઘરના માહિતગાર હશો, માટે ગમે ત્યાંથી એક હથોડી અગર પરાઇ અમને લાવી આપો, કેમકે આ દ્વાર ઉઘાડવાનો કોઈ પણ ઉપાય નહિ હોવાથી તે ભાંગવાં પડશે."

જયંતિલાલે તરતજ ઈન્સ્પેકટરોની આજ્ઞાનુસાર નીચે જઇ એક હથોડી અને પરાઇ લાવી આપ્યાં. આણુંદરાવે રાજીવલોચનને બળવાન જોઈ બારણાં તોડી નાંખવાનું કાર્ય સોંપ્યું.

રાજીવલોચને પરાઇને હાથમાં લઇ બારણાં ઉપર બહુજ બળપૂર્વક દશ બાર પ્રહાર કર્યા; પરંતુ તેથી લોઢાનાં દ્વાર ઉપર કાંઇ પણ અસર થઇ નહિ. ફરીથી પોતાનામાં હતું એટલું બળ એકત્ર કરી બીજા દશ પ્રહાર રાજીવલોચને દ્વાર ઉપર કર્યા, તોપણ દ્વારની કળ તૂટી નહિ.

આ વખતે રાજીવલોચન વારંવાર એ ભારે પરાઘને ઉથામવાથી બહુજ શ્રમિત થઇ ગયો અને નિઃશ્વાસ મૂકવા લાગ્યો. જયંતિલાલે તેને થાકી ગયેલો જોઈ જરા શાન્તિ લેવાને માટે સૂચવ્યું.

આશરે દશેક મિનિટ શાન્તિ લઇ રાજીવલોચન પુનઃ તે લોહદંડ હાથમાં લઈ બારણાં ઠોકવા લાગ્યો. આ વખતે તેને બહુ પરિશ્રમ ઉઠાવવો પડયો નહિ, બે ચાર ઘા માર-તાંજ તે લોઢાનાં દ્વાર પડવાની શરૂઆત થઈ. આણંદરાવે તે પડતાં દ્વારને પકડી લીધાં. અંદરની બાજુએથી અનેક પ્રકારનાં ઔષધોની ગંધ બહાર આવવા લાગી. આણંદરાવ બારણાંને અર્ધા ઉઘાડી અંદર જવાને તૈયાર થયો એટલામાં અંદરની બાજુએથી એક સ્ત્રી બારણાં આગળ આવી કહેવા લાગી:—“ તમે કોણ છો ? તમારે શા માટે બારણાં ભાંગવાં પડયાં છે ? આ મકાનના માલિકનું કોઇએ ખૂન કર્યું છે. હવે પછીથી હું આ મકાનની અને તેમની સઘળી સમ્પત્તિની માલિક છું.” અંદરથી સ્ત્રીના એકાએક આવા શબ્દો સાંભળી બહારની બાજુએ ઉભેલા માણસો બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા.

જો કે સઘળા માણસો ઉપરની બીના સાંભળી ચકિત બન્યા, પરંતુ આણંદરાવ તેના બોલવાની કાંઈ પણ પરવા કર્યા સિવાય અંદરની બાજુએ પેસી ગયો અને અર્ધા ઉઘાડેલાં દ્વારને એક બાજુએ ખસેડી દીધાં. તરતજ બહાર ઉભેલા ત્રણે જણા અંદર દાખલ થયા. જયંતિલાલ અંદરનો

દેખાવ જોઇને બહુજ વિસ્મય થયો. ભયથી તેનું શરીર કંપવા લાગ્યું અને પોતાના મનમાં અનેક પ્રકારની ચિંતાઓ કરવા લાગ્યો. સુરેશકુમારીને તેણે પોતાની સ્હામે હાથ જોડી ઉભેલી જોઇ. તેનું સુંદર મુખ મ્લાન થઇ ગયેલું નિહાળ્યું. તેનાં કર્ણ પર્યંત વિશાળ નેત્રોમાંથી અગ્નિની વૃષ્ટિ થતી હોય તેવો ભાસ થયો. ક્રોધને લીધે અતિશય ઉત્તેજીત બની જવાથી તેનું શરીર કંપતું હોય તેવું દેખાયું. તે વારંવાર દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખતી વિલોકાઇ. સુરેશકુમારીની આવી વિષમ સ્થિતિ જોઇ જયંતિલાલ કેટલીક વાર સુધી અવાક્ બની ગયો અને શરીરનું ભાન ભૂલી ગયો. તે પોતે જાગૃતાવસ્થામાં સ્વપ્ન જેવું નિહાળવા લાગ્યો. તે બહુ વખત સુધી શૂન્ય સમાન રહી સહસા બોલી ઉઠયો:–" કેવી વિચિત્રતા ! સુરેશ ! તું અહિં કયાંથી ? બહુજ આશ્ચર્યની વાત છે કે તું અંદર છે. તું અહિંયાં અંદર પેસી એકલી શું કરે છે ? "

પ્રકરણ ૩ જું.

વિષમ સન્દેહ.

સુરેશકુમારી કાંઇ પણ ઉત્તર નહિ આપતાં ફક્ત આવેલા માણસોના મુખ સ્હામી સ્હેજ દૃષ્ટિ ફેરવી સ્થિરપણે ઓરડાના મધ્યભાગમાં ઉભી રહી.

સુરેશકુમારીની ઉમ્મર આશરે ચૌદ વર્ષની હતી. તેણે

હાલ યુવાવસ્થામાં પ્રવેશ કર્યો હતો. તે અતિશય સુસ્વરૂપ હતી. તેના સઘળા શરીરનો બાંધો સુકોમળ અને સુંદર હતો. રામપ્રસાદ જનસમાજની અંદર વધારે ભળતો નહિ હોવાથી તેમજ કોઇપણ લાયકાતવાળો વર નહિ મળવાથી તેણે તેણીનો વિવાહ અદ્યાપિ પર્યંત કરેલો નહોતો. રામપ્રસાદ તેને પોતાની જાતની પુત્રી કરતાં પણ અધિક પ્રેમથી ચહાતો હતો.

રામપ્રસાદનો રસાયણશાળાવાળો ઓરડો અનેક રીતે શણગારવામાં આવેલો હતો. તેની ચારે તરફ પાંચ પાંચ આલમારીઓ ગોઠવવામાં આવેલી હતી. તે આલમારીઓની ઉપર નાની મોટી જુદી જુદી જાતની શીશીઓ ઔષધોથી ભરી ગોઠવવામાં આવેલી હતી. જુદી જુદી જાતનાં રસાયણિક વિદ્યાને ઉપયોગી યંત્રો તથા રસાયણિક પરીક્ષામાં આવતી અનેક પ્રકારની સામગ્રીઓ પણ અંતરે અંતરે સુરક્ષિતપણે મૂકેલી હતી. એક બાજુપર ત્રણ નાનાં મોટાં બુક સેલ્ફો ગોઠવેલાં હતાં. તે સેલ્ફોની અંદર જુદા જુદા દેશનાં રસાયણશાસ્ત્રને લગતાં સોનેરી નામવાળાં પુસ્તકો નંબરવાર ગોઠવેલાં હતાં.

સુરેશકુમારી પ્રથમ તો દ્વારની પાસેજ ઉભી રહેલી હતી, પરંતુ જ્યારે ઓરડાનું દ્વાર તૂટી પડી પોતાના પર પડવાનો સમય આવ્યો, તેજ વખતે ઓરડાના મધ્ય વિભાગમાં જઈ ઉભી રહી. જો તેણે તેમ કર્યું ન હોત તો દ્વાર તેના ઉપરજ પડવાનો સંભવ હતો.

સુરેશકુમારીને શાન્તિથી મૌન ધારણ કરી ઉભી રહેલી જોઇ પોલિસના સબ ઇન્સ્પેકટર રસિકલાલે પૂછ્યું:—" તમારૂંજ નામ સુરેશકુમારીને ? "

તરતજ સુરેશે ઉત્તર નહિ આપતાં પ્રથમ તો જયંતિલાલના મુખ સ્હામે બહુજ તીવ્ર દ્રષ્ટિએ જોયા કર્યું. કેમકે પહેલવહેલાંજ તેણે તેના નામથી તેને બોલાવી હતી. કેટલીક વારે તેણે વિચાર કરી જવાબ આપ્યો:—" હા ! મ્હારૂં નામ સુરેશકુમારી છે. "

" તમે અહિંયાં હશો એવું અમારા જાણવામાં જો પહેલેથીજ આવ્યું હોત તો અમને આ દ્વાર ભાંગવાની જરૂર રહેત નહિ; નાહક દ્વાર ભાંગી નુકશાનમાં ઉતરવું પડયું, તેમ કરવાની જરૂર પડત નહિ. "

" શું આપ પોલીસના માણસ છો ? આપના મનમાં ખૂનીને પકડવો એવુંજ હોવું જોઇએ, પરંતુ આપે તે ઓરડો જોયો કે નહિ ? અહિંયાં શું જોવાનું હતું ? "

જયંતિલાલ સુરેશકુમારીના કહેવાનો ભાવાર્થ સમજી શકયો નહિ. કેવી રીતે સુરેશ આ લોહદ્વારવાળા ઓરડાની અંદર પુરાઈ અને કેવી રીતે તે બહાર નિકળત, એજ બિચાર તેના મનમાં ઘોળાયા કરતો હતો જો આ દ્વાર ભાંગવામાં ન આવ્યાં હોત તો તે કેવી રીતે બહાર નિકળવા પામત ? એ વિચારોએજ તેનું હૃદય હલમલાવી મૂકયું. કોઇ પણ રીતે તેના મનનું સમાધાન થયું નહિ તેમ કોઈ પણ ગુહ્યભેદ તેનાથી કળી શકાયો નહિ. તેથી તેણે અનેક

વખત સુરેશકુમારીને તે કેવી રીતે અંદર પેઠી તે સંબંધમાં પ્રશ્નો કર્યા પરંતુ તેના તરફથી કાંઇ પણ ઉત્તર મળ્યો નહિ.

આખરે જે ઓરડાની અંદર મૃતદેહ પડેલો હતો ત્યાં આગળ સર્વે ગયા. સુરેશકુમારી પણ તેમની પાછળ પાછળ ગઇ. રસિકલાલે ત્યાં જઇ આણંદરાવને સુરેશકુમારીના જવાબ તરફ લક્ષ્ય આપવાનું કહી પોતે સવાલ કર્યો.

" વારૂ સુરેશ! આજે જ્યારે તમે આ મકાનની અંદર આવ્યાં તે વખતે રામપ્રસાદને તમે જીવતા જોયેલા હતા કે મરેલા ? "

આનો પણ સુરેશકુમારીએ કાંઇજ ઉત્તર આપ્યો નહિ એટલે આણંદરાવે તેને પૂછ્યું "મને લાગે છે કે મરનાર રામપ્રસાદના એક હાથમાં જે એક નાનો લોહીનો ડાઘ પડેલો છે તે તમે જોયો હશે. જુઓ! આ દિવાલ ઉપર પણ તેવાજ લોહીનો એક ડાઘ પડેલો છે. આ ટેબલની નીચે પણ કેટલાક ભાગેલા કાચના કકડા પડેલા છે; એ સઘળું તમારા જોવામાં આવેલું છે ? બરાબર વિચાર કરીને જવાબ આપજો. યાદ રાખજો કે ખોટી વાત કહી સત્ય હકીકત છુપાવવાનો પ્રયત્ન કરશો તો અત્રે ચાલવાનો નથી."

સુરેશકુમારી તરતંજ રામપ્રસાદનું મૃતશરીર પડેલું હતું તેની પાસે ગઈ. તેણે મસ્તક નમાવી બહુજ બારીકપણે રામપ્રસાદના શબને તપાસ્યું. તેનો હાથ તપાસી સુરેશકુમારીએ જણાવ્યું " આ હાથમાં છે તે લોહીનો ડાઘ નથી."

રસિકલાલ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો ને સુરેશકુમારીને

કહ્યું:–" શું એ ડાઘ લોહીનો નથી? જ્યારે પહેલીવાર અમે આ ઓરડાની અંદર આવ્યા, તે વખતે આ ઠેકાણે લોહી પડેલું હતું."

"ખરેખર એ સંબંધમાં આપની ભૂલ થાય છે. એ લોહીનો ડાઘ તો ન હોય."

"વારૂ! એ લોહીનો ડાઘ ના હોય એમ માનીયે, પણ આ દિવાલ પર દેખાય છે, તે પણ લોહીનો ડાઘ ન હોય કે!? મને લાગે છે કે જ્યારે રામપ્રસાદનું ખૂન થયું, તે વખતે તેમણે આ દિવાલ ઉપર પોતાનો હાથ લગાડયો હોવો જોઇએ અને તેથીજ આ ડાઘ પડેલો છે."

સુરેશકુમારીએ દીવાલ પર પડેલા ડાઘ તરફ નજર કરી ગંભીરપણે જણાવ્યું–" આ શાના ડાઘ છે તે બરાબર રીતે કહી શકાય તેમ નથી. લોહીનો ડાઘ હોય એવું જણાય છે, પરંતુ હાથ ઉપરનો ડાઘ તો લોહીનો ન્હોયજ!"

રસિકલાલ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો. તેણે પાસે ઉભેલા ડીટેકટીવ અમલદાર આણંદરાવના રહામું જોયું. બન્ને જણા કેટલીક વાર સુધી વિચાર કરતા એક બીજાના મુખ રહામુ જોતાજ ઉભા રહ્યા એટલે તે સમયનો લાભ લેઈ જયંતિલાલે બહુ નરમાશથી સુરેશકુમારીને પૂછ્યું–" સુરેશ! જો આ સંબંધમાં કાંઇ પણ તારા જાણવામાં હોય તો મને જણાવ. જો હકીકત બરાબર નહિ મળી આવે તો પોલિસના અમલદારો તેમજ છુપી પોલિસના અધિકારીઓ ખરા ખૂનીને પકડી શકશે નહિ. વખતે તેમ નહિ થવાથી કોઇ નિરપરાધી

માણુસને નિરર્થક કષ્ટ સહન કરવાનો સમય આવશે.”

સુરેશકુમારીએ તેને કઠોરપણે જવાબ આપ્યો–“હા ! હું તે સઘળું જાણું છું, કિન્તુ તમારે એ જાણવું ઉચીત નથી. હું જે ગુપ્ત રાખવાની ઇચ્છા રાખુછું, તે વાત પ્રાણ જતાં પણ બીજાને જણાવવાની નથી. અહિંયાં બીજાં કેટલાંક એવાં માણસો છે કે જેઓ રામપ્રસાદનું મૃત્યુ થવાથી લાભ મેળવવાની આશા રાખે છે. પ્રથમ પોલિસના માણુસોએ તેમની જુબાની લેવાની જરૂર છે.”

રસિકલાલ સુરેશકુમારીના કહેવાના સઘળા શબ્દો સાંભળી પોતાને પુરતો ખુલાસો નહિ મળવાથી બોલ્યો:–“હું એકવાર સુરેશકુમારી સાથે ખાનગી વાત કરવા ચાહુંછું માટે આપ બધા થોડા સમયને માટે અહિંયાંથી બહાર જાઓ તો ઠીક !”

તરતજ બધા બહાર ગયા. રસિકલાલે સુરેશકુમારીને પોતાની પાસે બોલાવી અને તેને પૂછ્યું:–“સુરેશ ! જો તું ખરી વાત નહિ જણાવે તો અમારાથી ખરા અપરાધીને પકડી શકાશે નહિ. વળી તું અમને સરળ રીતે સઘળીં હકીકત નહિ જણાવે તો પછી અમારે તારી પાસેથી ખરી હકીકત કઢાવવા કોઇ પણ ઉપાય કરવો પડશે.”

“જેટલું આપને જાણવાનું હતું તેટલું જણાવી દીધું છે; હવે આપને જે કાંઈ કરવું હોય તે સુખેથી કરો; એ બાબતમાં મને જરા પણ ભય લાગશે નહિ.”

રસિકલાલે અન્ય કાંઈ પણ હકીકત નહિ પૂછતાં પોતાના

ખીસ્સામાંથી એક કાગળ બહાર કાઢયો અને તે સુરેશકુમારીના હાથમાં મુકતાં પૂછયું:–"બોલો! આ કાગળ સંબંધે તમે શું જાણો છો? આ કાગળ દરવાજાના પહેરાવાળા ભૈયાએ મરનાર રામપ્રસાદના ખીસ્સામાંથી કાઢેલો છે."

સુરેશકુમારીએ કાગળ પોતાના હાથમાં લઈ વાંચ્યો. તે પત્રની અંદર તેણે પોતાનાજ હસ્તાક્ષરો હોય તેવું જોયું. પોતાના અક્ષરો જોતાં તે બહુજ આશ્ચર્ય પામી અને ભયભિત બની. તેણે પત્ર ફરીથી ધીમે ધીમે વાંચ્યો.

"તમારા શત્રુઓ તમારો પ્રાણ લેવાને માટે યત્ન કરે છે, માટે બહુજ સાવચેત રહેજો."

તમારી

સુરેશકુમારી.

વાંચતાંની સાથેજ સુરેશકુમારીના મનમાં અતિશય ભય ઉત્પન્ન થયો. તેનું મુખ મલીન થઈ ગયું ને વારંવાર દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂકવા લાગી. તે એક શબ્દ પણ બોલી શકી નહિ. સુરેશકુમારીની આવી સ્થીતિ જોઇ રસિકલાલે હાસ્ય વદને તેને પૂછયું:–"વાડીના પહેરાવાળાએ જે કાગળ રામપ્રસાદના ખીસ્સામાંથી મેળવ્યો છે તેના અક્ષરો શું તમારા પોતાના છે?"

"હા, એ મારૂંજ લખેલું છે."

"તમે પત્ર શા માટે લખ્યો હતો?"

સુરેશકુમારીએ રસિકલાલનો આ પ્રશ્ન ખરી રીતે જોતાં સાંભળ્યો નહોતો. તેની ચૈતન્ય શક્તિનો લોપ થઇ ગયો

હતો તેથી તે અચેતન બનીને તરતજ પૃથ્વી પર પડી ગઇ. રસિકલાલે તેને પડતાં પડતાં પકડી લીધી અને તેજ સ્થળે તેને સુવાડી, આણુંદરાવને બોલાવ્યો.

" આણુંદરાવ આની અંદર કાંઇ પણ રહસ્ય હોય એવું સમજાતું નથી. તમે જતી વખતે તેને તમારી સાથે લેઇ જજો અને તેને પોતાને ઘેર પહોંચાડજો; મને આ કેસના સંબંધમાં કેટલીક હકીકત તો સમજાઇ છે, તે ઉપરથી તે કાર્ય મારા ધારવા પ્રમાણે બહુ વિષમ નથી. સઘળી હકીકત સહજમાં મળી આવશે."

પ્રકરણ ૪ થું.

આશ્વાસન.

થોડા વખત પછી જ્યારે સુરેશકુમારીને ભાન આવ્યું ત્યારે રસિકલાલે બીજા બધાને વિદાય કરી સુરેશકુમારીને માટે એક ગાડી મંગાવી. તેની અંદર તેને બેસાડી પોતે પણ બેઠો અને ગાડીવાળાને સુરેશકુમારીના રહેવાના ઘર તરફ ગાડી લઇ જવાની સૂચના આપી.

ગાડી સુરેશકુમારીના રહેવાના સ્થાન તરફ ચાલી. લગભગ પાંચેક મિનિટ પર્યંત કાંઇ પણ વાતચીત થઇ નહિ. રસિકલાલ આ વખતે સુરેશકુમારીનું મુખ મ્લાન થયેલું અને વારંવાર તેને દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખતી તથા તેનાં ચક્ષુ-

ઓમાંથી અશ્રુઓ વરસાવતી જોઇ, બહુજ ખિન્ન થયો. કોઇ પણ બાહ્યિક કારણુને લીધે તેની આવી વિષમ અવસ્થા થઇ હશે એમ તે વિચારવા લાગ્યો. તેનો સ્વભાવ દયાળુ હતો તેથી સુરેશકુમારીની આવી અવસ્થા જોઇ તેને કાંઇ પણ પૂછવાનું અત્યારે તેને યોગ્ય લાગ્યું નહિ.

કેટલીકવાર શાન્ત રહ્યા પછી સુરેશકુમારીએજ સહસા રસિકલાલને પૂછ્યું:—"મહાશય ! આપ પોલિસના એક અમલદાર છો અને આપની સાથેના આપના મિત્ર છુપી પોલિસના અમલદાર છે ખરૂંને ? વારૂ ! જો કે તેઓએ તો મને ખરાજ અપરાધી તરીકે માની છે, એમ મને તેમના બોલવા ઉપરથી સમજાયું છે, પરંતુ આપ પણ શું તેમની માફકજ મને અપરાધી માનો છો ?"

"સુરેશ ! હું બહારની હકીકત જોઇને કોઇ પણ બાબતનો નિર્ણય કરતો નથી."

"ઠીક ! પરંતુ આપના મિત્રે તો મને તે ઓરડાની અંદર જોઇ, તથા મને અજ્ઞાન અવસ્થામાં નિહાળી ત્યારથીજ હું અપરાધી છું એમ નિશ્ચય કર્યો હોય એમ જણાય છે."

"સુરેશ ! જો તું ધારે તો તાત્કાલીક આ સંબંધમાં અજવાળું પાડી શકે તેમ છે. તુ જે કાંઇ જાણતી હોય, તે જો મને જણાવે તો કોઇ પણ પ્રકારની ગુંચવણમાં અમારે ઉતરવું પડે નહિ."

"તે તમારા મિત્રના હાથમાં આવેલો પેલો કાગળ જોવાથી મારા મનમાં ભય ઉત્પન્ન થયો છે."

"તેંજ તેમને જણાવ્યું છે કે તે પત્ર તારા પોતાનાજ હાથનો લખેલો છે."

"અવશ્ય–તે મારા પોતાનાજ હાથનો લખેલો છે. મેં કાલે તે પોસ્ટ મારફતે રામપ્રસાદને મોકલાવેલો હતો."

"જો એમજ છે તો પછી મારી આગળ તને સઘળી ખરી હકીકત જણાવવામાં શું હરકત છે? હું તને કોઈ પણ પ્રકારની અડચણ આવવા દઇશ નહિ."

"ભલે! જો આપ વચનથી બંધાતાજ હો તો સાંભળો. આપ જો કે પોલિસ અમલદાર છો તથાપિ પણ દયાળુ છો. આપનું મુખ જોતાંજ મને આપના તરફ શ્રદ્ધાભાવ ઉત્પન્ન થયો છે. મારા બાપ રામપ્રસાદના અંગત મિત્ર હતા. રામપ્રસાદની ઉન્નતિના સાધનરૂપ પણ તેઓજ હતા. મારા પિતાએ પોતાના મૃત્યુ પહેલાં મને રામપ્રસાદ પાસે મોકલી દીધી હતી. રામપ્રસાદે મને બાલ્યાવસ્થામાંથી આટલી મોટી અવસ્થામાં મારૂં પાલન કરીને આણી છે. તેમણેજ મને રહેવાને માટે એક નાનું મકાન આપેલું છે. હું તે ઘરની અંદર એક દાસીની સાથે રહું છું. હમેશાં હું રામપ્રસાદને મળવા માટે તેમને બંગલે જતી હતી. જ્યારે જ્યારે હું તેમની પાસે જતી ત્યારે ત્યારે હમેશાં તેઓ મારી સાથે માયાળુપણાથી મીઠી મીઠી વાતો કરતા અને મને ખુશી રાખવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા. એક દિવસ તેમણે મારી સાથે વાત કરતાં કરતાં જણાવ્યું હતું કે, તેમના મૃત્યુ પછી હું તેમની સઘળી સંપત્તિની માલિક થવાની છું. તેમના ભાઇ

તો કેવળ જીવનપર્યંત પોતાનું ભરણ પોષણનાજ હકદાર રહેનાર છે, એ પ્રમાણેનું તેમણે પોતે એક વિલ તૈયાર કરેલું છે અને તે નેશનલ બેંકની અંદર રાખેલું છે. આ નગરની અંદર રામપ્રસાદના અનેક શત્રુઓ છે. ગયા વર્ષે એક ભયાનક અને વિચિત્ર માણસ તેમની પાસે આવેલો હતો. તે માણસને જોયો ત્યારથી તેઓ બહુ દુઃખી હોય તેવા જણાતા હતા. મને લાગે છે કે આજે તે માણસ રામપ્રસાદના મૃત્યુના સમાચાર સાંભળવાથી બહુજ આનંદિત થયો હશે !"

"એ માણસ કોણ છે? અને કેવી રીતે તેને આજે રાત્રેજ સમાચાર મળ્યા હશે ?"

"તેનું નામ દાકતર દિનાનાથ છે; તે એક ભયાનક મૂર્તિ છે. તે માણસ જેને ચાહે તેને પોતાના વશ કરી શકે તેવો છે. જેવો તે દુષ્ટ છે તેવીજ તેની છોકરી છે. તેનું નામ સ્નેહલતા છે. જ્યારે જ્યારે દાકતર દિનાનાથ રામપ્રસાદની પાસે આવતો ત્યારે ત્યારે રામપ્રસાદના મનમાં બહુજ દુઃખ ઉત્પન્ન થતું હતું. એઓ એટલા તો તેના મેળાપથી દુઃખી દેખાતા કે ચોવીસ કલાક સુધી કોઇની પણ સાથે વાતચીત કરી શકતા નહિ. જયંતિલાલની સાથે સ્નેહલતાને બહુ સારો વાતનો પ્રસંગ છે. તે તેના હાથમાં પૂતળાની માફક રમે છે. હમેશાં તે તેના કહેવા પ્રમાણેજ વર્તે છે."

"ઠીક ! સુરેશ, આજે તું કેટલા વાગે રામપ્રસાદના બંગલે ગઈ હતી ?"

"રાત્રે અગીઆરેક વાગ્યાના સુમારે હું રામપ્રસાદના બંગલે ગઇ હતી. રામપ્રસાદે મારા પત્રનો શું ઉપયોગ કર્યો છે, એ જાણુવાની ઇચ્છા થવાથી હું ત્યાં ગઇ હતી. તે પત્ર આપે જોયો છે. હું જ્યારે ઘરમાં પેઠી તે વખતે રામપ્રસાદ મરી ગયેલા પડયા હતા. તેમને જોતાંજ મને ભય ઉત્પન્ન થયો. આપજ વિચાર કરો કે મારા જેવી બાળકી એવા મોટા મકાનની અંદર મધ્યરાત્રીના સમયે એકલી મુડદું પડેલું જોઇ ભય પામે કે નહિ ? તરતજ હું એ ઓરડાની અંદરથી બહાર નિકળી, પરંતુ મને ચારે તરફ તપાસ કરવાનો વિચાર થયો. મેં ચારે તરફ તપાસ કરી, પણ આપની તપાસમાં જે કાંઈ જણાયું છે તેથી વિશેષ કાંઇ પણ મારા જોવામાં આવ્યું નહિ. ફક્ત એકજ ચિજ મને મળી આવી છે, અને તે મેં મારી પાસે રાખી છે; જે હું તમને બતાવું છું."

એ પ્રમાણે કહી સુરેશકુમારીએ એક કાચની ગોળ શીશી બહાર કાઢીને રસિકલાલના હાથમાં મૂકી. રસિકલાલે તેને પોતાના હાથમાં લઇ બારિકીથી તપાસી અને કહેવા લાગ્યો:-"આ શું છે, તે તમારા જાણુવામાં છે ?"

"હાજી ! એ શીશીની અંદર જે કાંઈ લાલ પાતળો પદાર્થ જોવામાં આવે છે, તે એક પ્રકારનું બહુજ કાતિલ ઝેર છે. એ ઝેર જેના શરીરની અંદર પ્રવેશ કરે છે તેનું તત્કાળ મૃત્યુ થાય છે."

"એ સઘળી હકીકત તારા જાણુવામાં કેવી રીતે આવવા પામી ?"

" એક દિવસ ડાક્તરને રામપ્રસાદ સઘળી હકીકત કહેતા હતા ત્યારે મેં ગુપ્તપણે એ સઘળી વાત સાંભળી લીધી હતી."

" તું પહેલાં કોઈ પણ વખત રામપ્રસાદના રસાયણશાળાવાળા ઓરડામાં ગઇ હતી ?"

" હા! હું બહુએ વાર ત્યાં જતી હતી. એ ઓરડાનાં દ્વાર કેવી રીતે ઉઘાડવામાં આવે છે, તે પણ હું જાણું છું. જેવી મને આ ઝેરવાળી શીશી મળી આવી, કે તરતજ હું તે રસાયણશાળાના ઓરડામાં ગઇ હતી. મને એમ ખાત્રી હતી કે રામપ્રસાદે આ શીશીને કોઈ પણ આલમારીની અંદર પ્રથમ મૂકેલી હોવી જોઇએ. જ્યારે જ્યારે કોઇ પણ શીશીને તેઓ આલમારી ઉપર મૂકતા ત્યારે ત્યારે તે શીશીમાં જે પ્રકારનું વિષ હોય તેનું નામ લખતા, તેમજ શીશીના નીચેના વિભાગમાં પણ તેમાં રહેલા પદાર્થનું કાગળ પર નામ લખી તે ચીઠ્ઠી ચોહોડી દેતા. મેં આલમારી ઉપર જઇ જોયું તો તેમાં બે શીશીઓની જગો ખાલી પડેલી મારા જોવામાં આવી."

" તે શીશીઓ કોઇએ ઉઘાડેલી હતી ?"

" ના! જેવી રીતે બૂચના આંટા મારી બંધ કરેલી હોય તેવીજ રીતે બંધ કરેલી હતી."

" ત્યારે તમે કેવી રીતે શીશીઓ ગણી ?"

" ઉપરની બાજુએથી ગણતાં બે શીશીઓ ઓછી હોય એમ મારા મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો. તે બે શીશીઓ માંની એક જે આ મારી પાસે હતી તે મેં તમોને આપી

છે અને બીજી રામપ્રસાદના સૂવાના ઓરડામાં છુટી પડેલી છે."

"એ ઉપરથી તમારા ધારવામાં શું આવ્યું ?"

"એ ઉપરથી મારૂં અનુમાન એવું થયું છે કે અન્ય કોઇ પણ એ રસાયણશાળાના ઓરડામાં પેસવાની યુક્તિ જાણતું હોવું જોઇએ; તેમજ આ ઝેરની શીશીઓ પણ ક્યાં આગળ રાખવામાં આવે છે તે તેની જાણમાં હોવું જોઇએ. તેમજ શીશીની નીચે કાગળ ચોટાડવામાં આવેલો હશે, તે તેના જાણવામાં આવેલું નહિ હોય, એમ મારી માન્યતા છે. આ વિષનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરાય છે તે તે માણસની જાણમાં હોવાથીજ તેણે આ વિષની સહાયતા લેઈ રામ-પ્રસાદનું ખૂન કરેલું હોય એમ જણાય છે."

"તમે રામપ્રસાદને સાવધાન કર્યા હતા તેનું કારણ શું ?"

"તેમના શત્રુના ભયને લીધે મારે તેમ કરવાની જરૂર હતી."

"તેમના કયા શત્રુથી તેમને સચેત રહેવા સૂચવ્યું હતું ?"

"હાલમાં તેમને માથે ઘણા શત્રુઓ છે. તેઓ બધા ઉપરથી રામપ્રસાદની સાથે સારા ભાવથી વર્તન ચલાવતા હતા; પણ તેમના અંતરમાં તેમની પાસેથી પૈસા પડાવવાનો વિચાર હોવાથી તેઓ ગુપ્ત રીતે અનેક પ્રકારની રમતો રમતા હતા."

"તેમાંના કોઇને પણ તમે ઓળખ્યા છે ?"

“ ના ! ”

“ ત્યારે તમને કેવી રીતે ખબર મળી ? જ્યારે તમે કહેવાજ માંડયું છે તો સઘળી હકીકત મને ખુલ્લે ખુલ્લી કહી બતાવો. તમારે કોઇ પણ પ્રકારનો ભય રાખવો નહિ. વળી તમે એ પણ જાણ્યું છે કે તમને તે લોઢાનાં બારણાં-વાળા ઓરડામાં જોવાથી છૂપી પોલિસના અમલદાર આણંદ-રાવને વહેમ ઉત્પન્ન થયો છે; તેમજ તમે આ કાગળ વાંચી સંજ્ઞાહીન બની ગયાં ! તેથી તેમને તમેજ ખૂની આસામી છો, એમ માનવાને કારણ મળ્યું છે અને તેથીજ તેઓ તમારા રૂબરૂમાં બોલી ગયા છે કે આ કામમાં ખૂનીને પકડી પાડવો એ સહજ છે. ”

“ એમાં તેમનો કાંઇ દોષ નથી. તેઓએ બહારની બીના જોઇ તેવું અનુમાન કરેલું છે; પરંતુ આપે તો મારી સઘળી હકીકત સાંભળેલી છે. કહો, આપ શું મને દોષિત માની શકો છો ? ”

“ તમારો સંદેહ કોના ઉપર છે ? ”

“ મારો સંદેહ એક માણસના ઉપર છે; પણ હું તેનું નામ ઠામ બરાબર જાણતી નથી. એક દિવસ બહુજ ગુપ્ત રીતે છુપાઇને મેં તેની અને રામપ્રસાદની વચ્ચે થતી સઘળી છાની વાતો સાંભળી છે અને તેથી મને તેના ઉપર વહેમ લાવવાનું કારણ છે. હું તેને બરાબર રીતે ઓળખતી નથી. આ મારૂં ઘર આવ્યું, આપ જરા ગાડીવાળાને ગાડી ઉભી રાખવાનું કહેશો ? ”

"તરતજ રસિકલાલે ગાડીવાળાને ગાડી ઉભી રાખવા હુકમ આપ્યો. હુકમ પ્રમાણે ગાડી ઉભી રાખવામાં આવી. સુરેશકુમારી કાંઇપણ નહિ બોલતાં ફક્ત રસિકલાલ તરફ દ્રષ્ટિપાત કરી ઘરની અંદર ચાલી ગઈ. રસિકલાલ પોતાના મનમાં સુરેશકુમારીની વાતનો, તેની હિલચાલનો અને તેના સૌંદર્યનો વિચાર અને પ્રશંસા કરતો કરતો પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૫ મું.

વિચિત્ર બનાવ.

આગલા દિવસે રાત્રે બનેલી ઘટનાનો વિચાર કરતો કરતો જયંતિલાલ રાત્રે બે વાગ્યાને સુમારે ઘેર ગયેલો હતો. ભય, શોક અને ચિન્તાને લીધે તેને જરાય ઉંઘ આવી નહિ. જેથી તે સવારમાં વહેલો ઉઠી ફરવાના ઈરાદાથી આશરે એકાદ કોસ દૂર નીકળી ગયો અને ત્યાં આવેલી એક અતિશય સુંદર ત્રણ માળની હવેલીની અંદર પેઠો.

હવેલીના બીજા માંળ પર અનેક પ્રકારનાં સરંજામ અને ફર્નીચરોથી સુશોભિત કરેલો એક ઓરડો હતો. તેની અંદર જયંતિલાલના મોટાભાઈ રામપ્રસાદના મિત્ર દાક્તર દિનાનાથ બેઠેલો હતો. દિનાનાથે જયતિલાલને જોતાંજ એક ખુરસી તેને બેસવા માટે આપી અને હસતાં હસતાં કહેવા

લાગ્યો:—"વાહ ! આજે કાંઇ આટલાં બધાં વહેલાં પગલાં કર્યાંને શું ? વારૂ ! કહો શહેરના શું સમાચાર છે ? હું તો કાલનો શહેરમાં ગયોજ નથી એટલે મને શહેરની બીલકુલ ખબર નથી. સમાચારપત્રો આવેલાં તે વાંચવાનો સમય પણ મળ્યો નથી કે કાંઈ નવા જુની સમજવામાં આવે. સ્નેહલતા પાંચ છ ચોપડી ભણેલી છે; પરંતુ તે પણ કાલે તો મારી પાસે આવી નહોતી કે કાંઇ વાંચી સંભળાવે !"

"કાલ બરાબર ઉંઘ આવી નહોતી તેથીજ આજે આટલો બધો વહેલો આવ્યો છું."

"કેમ, કેમ ? એવા શા વિચારમાં પડ્યા હતા કે બીલકુલ ઉંઘજ આવી નહિ ? શરીરની પ્રકૃતિમાં કાંઇ વિકાર તો નથી થયોને ?"

"મારી શારીરિક પ્રકૃતિમાં તો કાંઇ ફેરફાર થયો નથી કિન્તુ—"

"ત્યારે શું છે તે જલદીથી જણાવો. મોટાભાઈની પ્રકૃતિ તો સારી છેને ?"

"નાજી ! બહુજ માઠા સમાચાર છે !"

"શું છે ? શું થયું છે ? તે મને જણાવો."

"દાક્તર ! બહુજ અઘટિત બનાવ બનવા પામ્યો છે. ભાઈ આ અસાર સંસારનો ત્યાગ કરી ચાલ્યા ગયા છે. કોઈ દુષ્ટે તેમનું ખૂન કર્યું છે, કાલ રાત્રે તેને લીધેજ મને ઉંઘ આવી નહોતી."

" આ શું કહો છો જયંતિલાલ ? પરમ દિવસે તો હું તેમને મળ્યો હતો ! "

" આશ્ચર્ય પામવા જેવુંજ છે. પરમ દિવસે તો તેમની તબીયત બહુજ સારી હતી. "

" તો પછી આમ અચાનક શું થઈ ગયું ? "

" પોલિસને હું ખબર આપું તે પહેલાંજ તેમને ભાઇના ખૂનના સમાચાર મળ્યા હતા. પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર તેમજ છૂપી પોલિસનો ઇન્સપેક્ટર બન્ને જણા ત્યાં આવ્યા હતા. તેઓએ ખૂનના સંબંધી સઘળી તપાસ કરવાનું કામ હાથમાં લીધું છે. લાસ પણ તેમણે પોતાના સ્વાધીનમાં રાખી છે. "

" અરેરે ! શું ત્યારે મારા મિત્રના સંબંધમાં એવું માઠું પરિણામ આવ્યું ? શું હજી સુધી તેમના દેહને અગ્નિસંસ્કાર પણ કમાયો નથી ? શું બન્યું છે અને કેવી રીતે બન્યું ? તેની સઘળી હકીકત મને બરાબર રીતે સમજાય તેવી રીતે જણાવો. મને તે સાંભળવાને માટે બહુજ પ્રબળ ઇચ્છા થઈ છે.

જયંતિલાલે સઘળી હકીકત તેને આદિથી તે અંત સુધી જણાવી. શા માટે તે રાત્રિએ રાજીવલોચનને લઇ રામપ્રસાદને ત્યાં ગયો હતો, તે હકીકત પણ તેણે કહી બતાવી. તેમજ ત્યાં પોતે શું જોયું, પહેરાવાળાએ પોલિસને કેવી રીતે ખબર આપી અને શું શું કહ્યું હતું, તેમજ રસાયણશાળા-વાળા ઓરડાની અંદર સુરેશકુમારીને છુપાઇ રહેલી જોઈ તેણે શું કહ્યું તે પણ કહી બતાવ્યું

જયંતિલાલ ડાક્તર દિનાનાથને સઘળી હકીકત કહી

બતાવતો હતો તે વખતે એક યુવતિ ધીમે ધીમે તે ઓરડાની અંદર આવી. તેની ઉમ્મર આશરે સોળેક વર્ષની હતી. તેનું મુખ સુંદર, દેહ સ્થુળ, ચક્ષુઓ કાચના ગોળાઓ સમાન સ્વચ્છ અને તેજસ્વી નાસિકા ઉન્નત, મુખ ગંભીર અને આકૃતિ ખર્વ હતી. તે ડાક્તર દિનાનાથની એકની એક પુત્રી હતી. તેનું નામ સ્નેહલતા હતું.

સ્નેહલતાએ ઓરડાની અંદર પ્રવેશ કર્યો તેજ વખતે તેના બાપે તેને કહ્યું:—"સ્નેહલતા! જયંતિલાલ આજે અત્યારના પહોરમાં એક ખેદકારક અને ભયાનક ખબર લઈને આવેલા છે તેમના મોટાભાઈ રામપ્રસાદનું કોઇએ ખૂન કરેલું છે!"

"શું કહો છો? રામપ્રસાદનું ખૂન!? શું ખરી વાત છે!?"

"હા! મારા સર્વસ્વનો નાશ થયો છે. મોટાભાઇનું કોઇ દુષ્ટે ખૂન કરેલું છે!"

"સ્નેહલતા! આ પણ એક જાણવા જેવું છે કે રામપ્રસાદના તે રસાયણશાળાવાળા ઓરડાની અંદરથી સુરેશકુમારી છુપાઇ બેઠેલી મળી આવી છે. પોલિસના ઇન્સ્પેકટરે અને છુપી પોલિસના અમલદારે તેને તેમાંથી બહાર કાઢી છે."

"સુરેશકુમારી! કે જેનું રામપ્રસાદ અત્યાર સુધી લાલનપાલન કરતા હતા તે?"

"હા!"

"ત્યારે તે તો બહુજ ભય પામેલી જણાતી હશે."

"હા ! તે વખતે તેનું મુખ ભયથી સુકાઇ ગયું હતું; પરંતુ તેણે સાહસ કરી જણાવ્યું હતું કે, રામપ્રસાદના મરણથી તે પોતે તેમની સઘળી મિલકતની માલિક થઇ છે. તેની અનુમતિ સિવાય કોઇ પણ આ ઘરનાં દ્વાર ભાંગી શકે તેમ નથી તો તમે શા માટે ભાંગ્યાં છે ? અત્યારે તો એજ એ મકાનની માલિક બની છે."

"રામપ્રસાદે એ સંબંધમાં કાંઈ જણાવ્યું છે ?"

"એ મારા જાણવામાં નથી તેમ તેમણે એવું કર્યું હોય એ પણ મને વહેમ પડતું છે."

"વારૂ. સુરેશની એ વાત શું સાચી સમજવા જેવી છે ? ત્યારે તો તે અત્યારે રામપ્રસાદની સઘળી મિલકતની માલિક બની છે ખરૂંને ?"

"તે તો હું બરાબર જાણતો નથી."

"રામપ્રસાદે કાંઈ વીલ કરેલું છે ?"

"હા ! મારા ધારવા પ્રમાણે તો વીલ થયેલું છે; પરંતુ તેમાં શું લખેલું છે તે બાબત કાંઈ પણ હું જાણતો નથી."

અત્યાર સુધી દાક્તર દિનાનાથ જે મૌન રહી વિચાર કરતો હતો, તેણે ધીમેથી જવાબ આપ્યો:–"મને તો એમ લાગે છે કે સુરેશકુમારી આ વીલ સંબંધીની સઘળી હકીકત જાણતી હોવી જોઇએ ! જો તેમ ના હોય તો તે આટલું જોર કરી કેવી રીતે કહી શકે ? હું રામપ્રસાદનો મિત્ર છું ને વીલની અંદર મારી પણ સાક્ષી છે."

"પિતાજી, શું એ ખરી વાત છે કે તે વીલમાં તમારી સાક્ષી થયેલી છે?"

દાક્તરના કહેવાથી જયંતિલાલને પ્રથમ તો આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થયું. તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે દાક્તરની સાક્ષી તેમાં કેવી રીતે થઈ હશે? બીજીજ પળે તેના મનમાં નિશ્ચય થયો કે ફક્ત દાક્તરજ પોતાના મોટાભાઈના મિત્ર હતા, એટલે વખતે તેમણે તેમની સાક્ષી કરાવી પણ હોય! એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. તેણે એ પ્રમાણે વિચાર કરી વધારે જાણવાની આકાંક્ષાથી દાક્તરને પૂછયું:–"મારા ધારવા પ્રમાણે ત્યારે તો તમે વીલમાં લખેલી સઘળી હકીકતથી વાકેફ હશો?"

"ના જયંતિ! મારૂં મન તે વખતે બહુજ ચંચળ હતું, તેથી મેં તે બરાબર રીતે જોયું નહોતું; પરંતુ વગર જોયે સાક્ષી કરી આપી હતી. તેમજ પોતાની મિલકત તેઓ ગમે તેને લખી આપે તે વિષે મારે તેમને પૂછવાની પણ જરૂર શી."

"મને એમ લાગે છે કે તેઓ સુરેશનેજ પોતાની સઘળી મિલકત સોંપી ગયા હશે. તેમણે નાનપણમાંથીજ તેને ઉછેરીને મોટી કરી છે, તેમ તેના ઉપર તેઓનો બહુજ પ્રેમ હતો."

"હશે! તે તો ગમે તેમ હશે અને થવાનું હશે તેમ થશે; પરંતુ જે વખતે તેને ઇન્સ્પેકટરે અંદર જોઈ, ત્યારે તેને પૂછયું હતું કે તું કેવી રીતે અંદર પેઠી?"

"હા! પૂછ્યું હતું; પરંતુ તેણે કાંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહોતો."

"ત્યારે તો તેઓએ તેને પોતાને કબજે લીધી હશે."

"એમ કરવાનું કાંઇ કારણ? આપનું એવું બોલવું શા ઉપરથી થાય છે? એમાં સુરેશકુમારીનો શું દોષ છે કે તેને અટકાવમાં રાખે? જે ઘરમાંથી તે મળી આવી હતી, તેમાં કોઇએ તેને પુરી દીધી હોય તો કોણ જાણે! કેવી રીતે તે અંદર પેઠી, તે સંબંધમાં ઇન્સ્પેક્ટર મિ. રસિકલાલે બહુજ બારીક તપાસ ચલાવવા માંડી છે."

આ પ્રમાણે વાત કરતાં કરતાં જયંતિલાલનો સ્વર ધીમે ધીમે કમી થવા લાગ્યો. અત્યાર સુધી દાક્તર દિનાનાથ એકી નજરે જયંતિલાલના સ્હામુંજ નિહાળી રહ્યો હતો. ક્રમે ક્રમે તેનું માથું ભમવા લાગ્યું ને ખુરસી ઉપર બેભાન બનીને નિદ્રિત્ બની ગયો. પછી પિતા પુત્રીએ એકબીજાના સામું જોયું અને બન્નેના મુખ પર હાસ્ય પ્રગટ થયું. સ્નેહલતા બહુજ હળવે હળવે જયંતિલાલની પાસે ગઇ અને તેના સામે ઉભી રહી. જયંતિને સ્પર્શ નહિ કરતાં ફરીથી પોતાના હાથ હલાવવા લાગી. આ પ્રમાણે હસ્તવડે પાંચેક મિનિટ પર્યંત માર્જન કરી સ્નેહલતાએ જયંતિલાલનો એક હાથ પકડી ઉંચો કર્યો અને તરતજ મૂકી દીધો. હાથ પકડાવા છતાં જયંતિની નિદ્રાનો ભંગ થયો નહિ ત્યારે સ્નેહલતાએ પોતાના પિતાના સ્હામે દ્રષ્ટિ કરતાં જણાવ્યું કે—"હવે કોઇ પણ જાતની હરકત જેવું નથી." આ પ્રમાણે કોઈ પણ વખતે

પહેલાં તે અજ્ઞાન અવસ્થામાં આવ્યો નહોતો.

દાક્તર દિનાનાથ તરતજ પોતાની પુત્રીનું કહેવું સાંભળી જયંતિલાલ પાસે ગયો. તેણે તેનાં સઘળાં ખીસ્સાં તપાસ્યાં; પરંતુ તેમાંથી કાંઇ પણ મળી આવ્યું નહિ. છેવટે સ્નેહલતાની સહાયતાથી તેણે જયંતિલાલને એક ખુરસી ઉપર બરાબર રીતે બેસાડયો અને ખુરસીની સ્હામે મૂકવામાં આવેલા ટેબલ પર એક કાગળ મૂકયો. પછી તેના હાથમાં એક કલમ પકડાવી તેનો કલમવાળો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને તેના સ્હામે એકી દૃષ્ટે જોતો ઉભો રહ્યો.

કેટલાક સમય સુધી દાક્તરે એ પ્રમાણે જોયા કર્યું અને પછી તેને આજ્ઞા કરી–“ આના ઉપર લખવું પડશે. ”

બેભાન બનેલા જયંતિલાલે તેને સંમતિ સૂચક ઉત્તર આપ્યો. ક્રમે ક્રમે તેનો હાથ હાલવા લાગ્યો અને કાગળ ઉપર પડયો. લગભગ પાંચેક મિનિટ થઇ નહિ એટલામાં લખવાનું પુરૂં થયું. લખેલો કાગળ તપાસી તરતજ દાક્તરે સ્નેહલતાના હાથમાં મૂકયો. સ્નેહલતાને તે વાંચતાં હસવું આવ્યું. તેણે પોતાના પિતાને કહ્યું:–“ આ પણ ઠીકજ થયું. બરાબર નક્કી થયા સિવાય શિકાર હાથમાંથી જવા દેવો જોઇતો નથી, હવે તો પાકું થયું છે. ”

“ જોજે ! હવે આ કાગળ ગુમાવતી નહિ, નહિ તો પછી તારા હાથમાં કાંઇજ રહેશે નહિ. ”

“ ના ના ! હું તે ગુમાવીશ એ તો તમારે આશા

રાખવીજ નહિ. આવો મહત્વનો કાગળ શું હું ગુમાવી દઉં એવું આપ ધારો છો ?"

આ પ્રમાણે કહી સ્નેહલતા ત્યાંથી ચાલી ગઇ. થોડી વાર પછી જયંતિલાલની નિદ્રા ઉડી ગઈ; તે પોતાને સહસા નિદ્રિત થયેલો જાણી બહુ શરમિંદો બની ગયો અને તરતજ ત્યાંથી રજા લઇ ઘર તરફ ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

ભાઈ અને બ્હેન.

રામપ્રસાદના મૃતદેહને તેના સૂવાના ઓરડાની અંદર જ પોલિસે પોતાની દેખરેખ નીચે રાખ્યો હતો. સરકારી દાક્તરે આવી મૃતદેહની પુરતી રીતે તપાસ કરી; પરંતુ કાંઇ પણ વિશેષ કારણ મળી આવ્યું નહિ. તેણે પોતાના રિપોર્ટની અંદર જાહેર કર્યું કે–' કાચની શીશીની અંદર કોઈ પણ પ્રકારનું ઝેર ભરેલું હોવું જોઇએ અને તે ઝેર લોહીની સાથે મીશ્રિત થવાથીજ રામપ્રસાદનું મૃત્યુ થયું છે.'

આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે પોલિસ ઈન્સ્પેકટર રસિકલાલ સુરેશકુમારીને તેને ઘેર પહોંચાડી બીજે દિવસે સવારે પોતાની એક ખાસ સંબંધવાળી વિધવા સ્ત્રીને ત્યાં ગયો. તેને આવેલો જોઇ તે વૃદ્ધા તેના તરફ જોતી હાસ્યવદને કહેવા લાગી:–" કેમ રસિકલાલ ! અત્યારે કયાંથી ? આજે બહુ દિવસે કાંઈ પગલાં કર્યાંને ?"

"બ્હેન! કાંઇ કામ સિવાય તમારી પાસે આવી શકાય છે? તમારી તો અમને બહુજ સહાયતા છે. અત્યાર સુધી જે કાંઈ નામના મેળવી છે તે સઘળી તમારી સહાયતાને લીધેજ મળી છે."

તે વિધવા બાઇ રસિકલાલની દૂરની બ્હેન થતી હતી. તેનું નામ શારદાદેવી હતું. તે બાળપણામાં વિધવા થયેલી હતી. તેને કોઇ પણ અંગનું સગું સંબંધી નહોતું. તે પોતાને ત્યાં એક બાલીકાને પુત્રી સમાન માનીને ઉછેરતી હતી. તે એક સારૂં શિક્ષણ પામેલી સ્ત્રી હતી. પુરૂષો કરતાં તેની બુદ્ધિ બહુજ તીક્ષ્ણ હતી; એથી રસિકલાલ ઘણી ખરી વખત કાર્યાનુસાર તેની સલાહ લેવા માટે તેને ત્યાં આવતો હતો.

રસિકલાલે તે વૃદ્ધાના આંગળ આગલે દિવસે બનેલી રામપ્રસાદના ખૂનના સંબંધની સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી; પણ વિધવા શારદાદેવીના મુખ પર કંઇજ આશ્ચર્યભાવ દેખાયો નહિ. પૂર્વે પ્રમાણેજ ગંભીર જણાતી હતી. તેણે રસિકલાલને કહ્યું:-"રસિક! હું સ્ત્રી માણસ છું, મારા તરફથી આ કાર્યમાં તમને કાંઇ પણ મદદ આપી શકાય તેમ નથી અને તમારે તેવી આશા રાખવી, એ પણ નિરર્થક છે."

"બ્હેન! આજે તમારા મુખમાંથી આવા નિરાશાના શબ્દો કેમ સંભળાય છે? તમારે તો હમેશાં મને મદદ કરવી જોઇએ."

"ભાઇ! હવે દિવસે દિવસે મારી ઉમ્મર વધતી જાય છે; તેમજ આટલી વયે એવા કામમાં જોડાવું એ કાંઇ

ઠીક જણાય ખરૂં કે? આ વાત કોઇના પણ જાણવામાં આવે તો મારી કેટલી બધી ફજેતી થાય તેનો કાંઇ વિચાર છે?"

"નહિ બ્હેન! આટલું કામ તો તમારે કરવુંજ પડશે. કર્યા સિવાય આ વખતે તો ચાલવાનું નથી."

"ઠીક ભાઇ ઠીક! જો તારો આગ્રહ છે તો કરીશ; પરંતુ હવે પછી એવા કોઇપણ કામમાં મને નાંખીશ નહિ. શું કરવાનું છે તે હવે જણાવ?"

રસિકલાલ જે કાંઇ હકીકત જાણતો હતો તે સઘળી શારદાદેવીને તેણે સમજાવી. તે સાંભળતાં શારદાના મનમાં સહજ વિસ્મયતા ઉત્પન્ન થઈ. "ત્યારે તો એ છોકરીના ભોગ મળવાના!?"

"કોના સુરેશકુમારીના?"

"હા! જેને તમે તે ઘરમાં એકલી છુપાયેલી જોઇ હતી તેના."

"ખરૂં છે; પરંતુ આ કામમાં તમે જે પ્રમાણેનું સહજ અનુમાન બાંધો છો, તેવું બાંધવા જેવું નથી. આણંદ-રાવ પણ આમાં શું છે, એમ કહેતા હતા."

"સુરેશકુમારી એજ ઘરમાં રહે છે?"

"ના! સાંભળ્યું છે કે એક દાસીની સાથે તે જુદે ઠેકાણે રહે છે. તેની દાસીનું નામ મારા જાણવા પ્રમાણે ગુલાબ છે."

"ત્યારે જયંતિલાલ એટલી મોડી રાત્રે ત્યાં શા માટે ગયો હશે?"

"તે તો એમ જણાવતો હતો કે પોતાના ભાઇના સંબંધમાં પોતાના મનની અંદર ચિન્તા થતી હોવાથી ત્યાં ગયો હતો."

"એ પ્રમાણે પહેલાં કોઇ વખત ગયેલો હતો, એમ કાંઇ જણાવ્યું છે?"

"ના! તેવું કાંઇ જણાવ્યું નથી."

"સુરેશકુમારીએ બીજું કાંઇ તમને જણાવ્યું છે?"

"ના! તેની વાત પુરી થઇ નહિ એટલામાં તો તેનું મકાન આવ્યું ને તે ગાડીમાંથી ઉતરીને તરતજ તેના ઘરની અંદર ચાલી ગઇ, એટલે વધારે કાંઇ જણાયું નથી."

શારદાદેવી બહુ વખત સુધી વિચાર કરતી બેસી રહી. રાજીવલોચનના સંબંધમાં કેટલીક હકીકત પૂછવાનું તેના મનમાં આવ્યું; તેથી તે સંબંધમાં પણ રસિકલાલને કેટલીક હકીકત પૂછી ખુલ્લાસો મેળવ્યો. પછી તેણે રસિકલાલને કહ્યું:– "વારૂ, ભાઇ! આ વખત તો હું તમને મારાથી બનતી મદદ કરીશ, કિન્તુ હવે પછી તમે કોઇ પણ સમયે આવી બાબતમાં પડવા માટે મને આગ્રહ કરશો નહિ!"

"તમારા કહેવાને હું માન્ય કરૂં છું, ફરીથી તમને આવા મામલામાં ઉતરવા સંબંધે કદી કહીશ નહિ. વારૂ! પણ મને જણાવો તો ખરાં કે તમે આ સંબંધમાં કેવી રીતે કામ કરવા ધાર્યું છે?"

"હાલ તો હું તમને કાંઇ પણ જણાવીશ નહિ; પરંતુ થોડાજ સમયમાં તે આકુરૂ તમારા જાણવામાં આવશે.

પ્રકરણ ૭ મું.

વિચાર.

શારદાદેવીને કામની સમજુત આપી રસિકલાલ પોતાના ઘર તરફ આવ્યો. તે દિવસે તેણે બીજું કાંઈ પણ કાર્ય કર્યું નહિ; ફક્ત રાત્રે ખાઈ પી વિશ્રામ લેવા સૂઈ ગયો.

રાત્રીનો એક પ્રહર વ્યતીત થયો નહિ હોય એટલામાં તો તે જાગૃત થયો, અને કપડાં પહેરી ધીમે ધીમે રામપ્રસાદના મકાન તરફ જવાને માટે નિકળ્યો. અર્ધા કલાકમાં તો તે રામપ્રસાદના બંગલા આગળ આવી પહોંચ્યો. દરવાજા ઉપરનો પેહેરાવાળો તેને જોઈ શકયો નહિ.

સુરેશકુમારીએ જે વિષથી ભરેલી શીશીને માટે જણાવ્યું હતું, તે વિષથી ભરેલી શીશીની પરીક્ષા કરવાના ઉદ્દેશથીજ તે ત્યાં આવેલો હતો. તે બીજે કોઈ પણ સ્થળે નહિ જતાં પ્રથમ રસાયણશાળાની અંદર પેઠો. ઓરડાના દ્વારમાં પેસતાંજ તેણે જોયું તો, પોતે ભાંગી નંખાવેલાં લોઢાનાં બારણાં કોઇએ તેની જગોપરથી ખસેડી નાંખ્યાં હોય તેવું તેને સમજાયું. આગલી રાત્રે આણંદરાવે સુરેશકુમારીને રસાયણશાળાના ઓરડામાંથી બહાર આણી તે વખતે જેવી રીતે તે દ્વારને રાખવામાં આવેલાં હતાં તે પ્રમાણે જોવામાં આવ્યાં નહિ. તેથી તેના મનમાં અતિશય સંદેહ ઉત્પન્ન થયો.

આ વખતે એ મકાનની અંદર કોઇ પણ માણસ હતું

નહિ. બત્તી પણ બીલકુલ કરવામાં આવેલી જણાતી નહોતી; માત્ર ચંદ્રનો મંદમંદ પ્રકાશ સહજ સાજ અજવાળું પાડતો જણાતો હતો. તે સિવાય ચારે તરફ અંધકાર હતો. રસિકલાલ બ્હીએ તેવો માણસ નહોતો; ભય શું છે, તે કયારેય પણ સમજતો નહોતો. તરતજ તેણે પોતાના ખીસ્સામાંથી ગુપ્ત રાખેલું ચોર ફાનસ બહાર કાઢી સળગાવ્યું અને તેના અજવાળાથી અંદર જઇ શીશી શોધવા લાગ્યો.

અર્ધા કલાક સુધી એક પછી એક એમ અનેક શીશીઓની પરીક્ષા કરી જોતાં આખરે સુરેશકુમારીએ જણાવી હતી તે ઝેરથી ભરેલી શીશી મળી આવી. તરતજ તેણે તે શીશીને ઓરડાની મધ્યભાગમાં રાખવામાં આવેલા ટેબલ પર મુકી, અને ઉપરની શીશીઓની ગણત્રી કરી જોઇ, તો સુરેશકુમારીએ જણાવેલી હકીકત સત્ય હોય તેમ જણાયું. રામપ્રસાદે લખેલી આલમારી ઉપરની ચીઠીઓની સાથે મેળવતાં બે શીશીઓ ઓછી હોય તેમ તેને સમજાયું. તેમાંની એક શીશી પોતાની પાસે હતી, જે તેણે સુરેશકુમારીની પાસેથી મેળવી હતી અને બીજી શીશી રામપ્રસાદના શયનગૃહમાં પડેલી જોવામાં આવેલી હતી. તાત્કાલિક તેના મનમાં વિચાર ઉપસ્થિત થયો કે જે માણસે આ બન્ને શીશીના ગોળાઓ ઉઠાવેલા હશે તેણેજ રામપ્રસાદનું ખૂન કરેલું હોવું જોઇએ.

આ પ્રમાણે રસિકલાલ વિચાર કરતો હતો, તે વખતે સહસા એ ઘોર રાત્રીની અંદર શાન્તિનો ભંગ કરતો એક શબ્દ રસિકલાલના કાન પર આવ્યો. તરતજ તેણે પોતાની

પાસેનો ગુપ્ત દીવો બુઝાવી નાંખ્યો, અને તે ઓરડાની અંદર કોઇપણ જોઇ ના શકે તેવી રીતે એક ખુણામાં સંતાઇ ગયો. કેટલાક વખત સુધી કાંઇ પણ શબ્દ સંભળાયો નહિ. પહેલાં સંભળાયલા શબ્દને ભ્રમ રૂપ સમજી રસિકલાલ તે ખુણાની અંદરથી નિકળી બહાર આવ્યો. આ વખતે બીજા માળની અંદર કોઇ પણ વ્યક્તિ બારણાં ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કરતી હોય, તેવું તેને પુનઃ સંભળાયું. તે શાન્ત રહી શકયો નહિ. તરતજ તે ધીમે ધીમે નિચેના માળ ઉપર ઉતર્યો અને દ્વાર સમીપ આવી જોતાંજ તે અતિશય વિસ્મિત થયો.

આખા શરીરે કાળા રંગનાં કપડાં ધારણ કરેલી એક સ્ત્રીને રામપ્રસાદના શબ આગળ એકી દ્રષ્ટે તેના મુખ સ્હામું જોઈ ઉભી રહેલી તેણે જોઇ. પ્રથમ તો રસિકલાલના મનમાં સુરેશકુમારી આવી હોવી જોઇએ, એવો વહેમ આવ્યો. તેની સાથેની વાતચીત ઉપરથી તેની સાહસિકતાના સંબંધમાં તેનો તેને દ્રઢ વિશ્વાસ હતો; અને તે વખતે પુનઃ પોતાના પિતા સમાન રામપ્રસાદના દેહનું નિરીક્ષણ કરવા ફરીથી આવી હોય એમ જણાયું; પરંતુ બીજીજ પળે તેનો તે સંદેહ દૂર થઈ ગયો. તેનો એ વિચાર તેને પ્રમાણભૂત લાગ્યો નહિ. વળી શારદાદેવી હોય તો તે પણ આવી ઉંચી નથી એમ અનુમાન થયું.

આ રીતે વિચારમાં ને વિચારમાં તે કેટલીક ક્ષણ પર્યંત એકી નજરે તે સ્ત્રીના સ્હામુંજ જોઇ રહ્યો. થોડીવાર થઇ નહિ એટલામાં તો તે રમણિએ બહાર નિકળવાની શરૂઆત કરી.

રસિકલાલ પણ વાર નહિ લગાડતાં બીજે સ્થળે છુપાઇ ગયો.

પંદરેક મિનીટ વ્યતીત થઇ છતાં ફરીથી કાંઇ પણ શબ્દ સંભળાયો નહિ. રસિકલાલના મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો, જેથી તરતજ તે રામપ્રસાદના શયનગૃહની અંદર પેઠો, પણ ત્યાં આગળ કોઇ જોવામાં આવ્યું નહિ. હાથમાં આવેલો શિકાર અદૃશ્ય થઇ ગયેલો જોવાથી તે વધુ સમય ત્યાં ઉભો રહ્યો નહિ. તે તરતજ બંગલાની બહાર આવ્યો, અને વાડી આગળના પહેરાવાળાને બોલાવી સઘળી હકીકત સમજાવી.

રામપ્રસાદના શબને પ્રથમ જોતાંની સાથેજ પોલિસને ખબર આપનાર આજ પહેરાવાળો હતો. એના કહેવાથીજ રસિકલાલ આણંદરાવને સાથે લેઇ રામપ્રસાદના બંગલા ઉપર આવ્યો હતો.

રસિકલાલના મ્હોડે સઘળી હકીકત સાંભળી પહેરાવાળો બોલ્યો:—" સાહેબ ! મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે મારા જોવામાં કાંઇ પણ કેમ આવ્યું નહિ ? ત્યારે શું આ વાડીમાં આવવાનો બીજો કોઇ રસ્તો હશે ? "

" તે હું કેવી રીતે જાણું. એ તો તમારે જાણવું જોઇએ; કેમકે તમે આ વાડીના પહેરાવાળા છો "

" હા ! આપનું કહેવું ખરૂં છે. પરંતુ એ પ્રમાણે સંદેહ કરવાનું કાંઇ પણ કારણ અદ્યાપિ પર્યંત ઉપસ્થિત થયેલું નહોતું. રામપ્રસાદ અતિશય શાન્ત પ્રકૃતિના માણસ હોવાથી તેઓ કોઇની પણ સાથે ગુપ્ત સંબંધ રાખતા નહોતા. "

" ત્યારે હવે તે જાણવાનો શું ઉપાય કરવો ? "

"એક વખત આપણે બન્ને જણ ફરીથી બંગલાની અંદર જઇ બારિકાઇથી તપાસ કરીશું તો મને આશા છે કે આપણને ઘણું જાણવાનું મળશે. મારા ધારવા પ્રમાણે હજી એ સ્ત્રી બંગલાની અંદરજ હોવી જોઇએ."

"એમજ હોય તો ચાલો ત્યારે આપણે ફરીથી અંદર જઇએ"

"જે દિવસે રામપ્રસાદનું મૃત્યુ થયું, તે દિવસે પણ મેં એક સ્ત્રીને આ બગીચાની અંદર જોયેલી હતી, પરંતુ ક્યાં આગળ થઇને તે નાશી ગઇ, તે કાંઈ મારા સમજવામાં આવેલું નહોતું."

તરતજ પહેરાવાળો અને રસિકલાલ બન્ને જણા બંગલાની અંદર ગયા. રામપ્રસાદના શયનગૃહ આગળ જઈ રસિકલાલે પોતાનું ચોર ફાનસ સળગાવ્યું અને પહેરાવાળાને પૂછ્યું—"વારૂ! તેં સુરેશકુમારીને આજે અહિંયાં આવતી જોઈ હતી?"

"ના! તે સંધ્યાકાળ પહેલાં આવી હતી અને થોડો વખત રહી ચાલી ગઈ હતી રાત્રે તે આવી નથી; પરંતુ તેની દાસીને મેં સંધ્યાકાળ પછી વાડીના દરવાજા આગળ જોઇ હતી"

"તેં પહેલે દિવસે જે યુવતિને આ વાડીની પગથી આગળ જતા જોઇ હતી, તેની આકૃતિ શું સુરેશકુમારીની દાસીના જેવીજ જણાતી હતી?"

"ના! સાહેબ! ગુલાબના જેવી નહોતી."

" તે ગુલાબનું નામ તેં કેવી રીતે જાણ્યું ? તેની સાથે કોઈ દિવસ ત્હારે વાતચીત થઈ હતી ' "

પહેરાવાળાએ મૃદુહાસ્ય કરતાં કરતાં જણાવ્યું:—" કેમ સાહેબ ! એની સાથે વાત કરવામાં કાંઇ દોષ છે ? "

" ના ! કિન્તુ તું એક યુવાન પુરૂષ છે અને તે સ્ત્રી-જાતિ છે. તું એક પોલિસનો માણસ છે. તારે એ પ્રમાણે પરસ્ત્રીઓના સાથે વાતચીત કરવા એ ઠીક નથી. "

" નહિ મહાશય ! આપ જે વિચારથી બોલો છો તેવો હું નથી. એક દિવસ તે સુરેશકુમારીની સાથે દિવસના સમયે અહિં આવી હતી, તે વખતે હું પહેરા ઉપર હતો. કઇક કારણને લીધે સુરેશ અને તેની રકઝક ચાલતી હતી. સુરેશ તેના ઉપર ગુસ્સે થઇ કહેતી હતી કે:—" જો ગુલાબ ! તું આવી રીતે ચાલશે તો મારે તારે કદાપિ પણ બનશે નહિ ! " આ પ્રમાણેની વાત સાંભળી ત્યારથીજ સુરેશની દાસીનું નામ મારા જાણવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ સાહેબ એ વાત જવા દો. આપ તે દિવસે આણંદગવની સાથે આવ્યા હતા ત્યારે આપે શું તપાસ કરી હતી ? '

" કેટલીક અંદરની બાજુએ તાત્કાલીક તપાસ કરવા યોગ્ય હતી તે કરી હતી. "

" ઠીક ! ત્યારે તો બંગલાની અંદરજ આપે તપાસ કરી છે ? "

" હા ! અંદરની બાજુએજ તપાસ્યું છે. બહારની બાજુએ કાંઇ પણ તપાસ કરેલી નથી. "

"તે સંબંધમાં તમે કાંઇ તપાસ કરી છે ?"

"જો કે મેં જોઇએ તેટલી પુરતી તપાસ કરેલી નથી તોપણ ખૂન થયેલું જાણુ છું, એટલે કાંઇ મારાથી નિશ્ચિંતપણે બેસી તો રહેવાયજ કેમ ? જેમ બને તેમ તપાસ કરી પોલિસને ખબર આપવી એ તો મ્હારૂં કર્તવ્યજ છે, જેથી કરી ખૂની જલદીથી પકડાઈ શકે."

"ઠીક! રામપ્રસાદના ખીસ્સામાંથી મારા ધારવા પ્રમાણે પેલી ચીઠ્ઠી તમેજ બહાર કાઢી હતી ખરૂંને ?"

"હા !"

"રામપ્રસાદના હાથમાં એક સામાન્ય લાલ ડાઘ હતો તે તમે જોયો હતો ?"

"હા ! જોયો હતો"

"અને ટેબલ ઉપર કાચની ગોળ શીશી હતી તે ?"

"ના ! તે મારા જોવામાં આવેલી નહોતી"

"અને દિવાલ ઉપર પડેલો એક લોહીનો ડાઘ હતો તે ?"

એ પ્રમાણે કહી રસિકલાલે સહસાજ દિવાલ તરફ નજર કરી; પરંતુ ખૂનને દિવસે જોવામાં આવેલો લોહીનો લાલ ડાઘ પહેલાંની માફક અત્યારે જોવામાં આવ્યો નહિ; પણ તેને બદલે સામાન્ય એક કાળો ડાઘ પડેલો નજરે પડયો. તરતજ તે જોઇ રસિકલાલ દિવાલની નજીક ગયો અને તે ડાઘ તરફ ધ્યાનપૂર્વક જોવા લાગ્યો. પહેરાવાળો તેનું આવું વર્તન જોઇ તેના તરફજ જોઇ રહ્યો અને પૂછવા લાગ્યો:-
"સાહેબ ! આપ શું જુઓ છો ?"

"પેલો લોહીનો લાલ ડાઘ આ સ્થળે હતો તે અત્યારે બીલકુલ જણાતો નથી."

પહેરાવાળો પણ દિવાલની પાસે જ્યાં રસિકલાલ ઉભો હતો ત્યાં ગયો અને બારિકાઇથી ચારે તરફ નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યો. ડાઘ નહિ જોતાં તે રસિકલાલને પૂછવા લાગ્યો:- "શું આપે આજ સ્થળે તે ડાઘ પડેલો જોયો હતો ?"

"હા ! ગઇ કાલે આવ્યો તે વખતે તે ડાઘ મેં જોયો હતો એટલુંજ નહિ પરંતુ આજે થોડીવાર પહેલાં હું અહિંયાં એકલો આવ્યો તે વખતે પણ તે ડાઘ મારા જોવામાં આવેલો હતો. અત્યારે એજ ડાઘ લાલના બદલે કાળા રંગમાં ફેરવાઇ ગયેલો જોઇ મને બહુજ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય છે."

"ત્યારે તો બહુજ નવાઇની વાત કહેવાય ! મને લાગે છે કે જે યુવતિને આપે આજે થોડીવાર પહેલાં અહિંયાં જોયાનું જણાવ્યું હતું તેણેજ આ ડાઘ ફેરવી નાંખ્યો એમ જણાય છે."

"તમારૂં એ ધારવું બરાબર છે ! એટલા માટેજ તે અહિં રાત્રીના સમયે આવેલી હોય એમ માનવાનું કારણ મળે છે."

"પણ એ ડાઘ સાફ કર્યાનું કોઇ પણ ચિહ્ન અગર નિશાન મને તો જણાતું નથી !"

એ પ્રમાણે વાત કરતાં કરતાં પહેરાવાળાએ દિવાલ પર પોતાના હાથનો સ્પર્શ કરતાં ભાર મૂકીને જણાવ્યું:-"આ શું સાહેબ ?"

તરતજ રસિકલાલે તે સ્થળ બહુજ બારીક નજરે તપાસ્યું પણ કાંઇ પણ જણાયું નહિ. તેણે પોતાના ખીસ્સામાંથી એક સુક્ષ્મદર્શકયંત્ર બહાર કહાઢયું અને તેની મદદ વડે તપાસવા લાગ્યો તે જોતાંજ તેના મુખ પર આનંદનાં ચિહ્નો દેખાવા લાગ્યાં અને તે બોલી ઉઠયો:-"તમારૂં અનુમાન સત્ય છે પડેલો લોહીનો ડાઘ કાઢવા જતાં આ ડાઘ દિવાલ પર પડેલો છે. સહજ રીતે જોતાં આ ડાઘ જણાય તેવો નથી તથાપિ આ યંત્રની સહાયતાથી હું તેને બહુજ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકું છું."

"આપની વાત ખરી છે! આ લોહીનો ડાઘ કહાડવાને માટેજ એ યુવતિ આજે આ બંગલાની અંદર આવેલી હોવી જોઇએ, એમાં કોઇ પણ પ્રકારનો સંદેહ નથી."

"તમે તે દિવસે રામપ્રસાદનું રસાયણશાળાવાળું મકાન જોયું નથી. માટે આજ તમે મારી સાથે ચાલો. આજે તેને આપણે પુન: જોઈ આવીએ થોડા વખત પહેલાં હું એ મકાનની અંદર ગયો હતો અને ટેબલ ઉપર એક અગત્યની વસ્તુ મૂકી આવ્યો છું."

"તે ચીજ તમે જે ઠેકાણે મૂકી હશે તેજ ઠેકાણા પર પડેલી હશે છતાં આપને અત્યારેજ જરૂર હોય તો આપણે ફરીથી ત્યાં જઇએ. મેં પણ એ મકાન જોયેલું નહિ હોવાથી આપની સાથે સાથે આવું છું."

રસિકલાલ અને પહેરાવાળો સિપાઇ બંને જણા તરત જ રસાયણશાળાવાળા ઓરડા તરફ ગયા. બન્ને જણે તે

ઓરડાની અંદર પ્રવેશ કર્યો અને પોતાની પાસેના ગુપ્ત ફાનસને સળગાવી તેની સહાયતાથી રસિકલાલ ટેબલની પાસે જઈ જોવા લાગ્યો; જોતાંની સાથેજ ચમકયો અને તેનું મુખ રક્તશૂન્ય બની ગયું; તેમજ તેનામાં બોલવાની શક્તિ પણ રહી નહિ ”

પહેરાવાળા સિપાઇએ રસિકલાલની આવી વિચિત્ર સ્થિતિ જોઇ કારણ પૂછયું પૂછતાંની સાથે રસિકલાલે બૂમ મારી જણાવ્યું: “ આ ટેબલ ઉપર હું એક શીશી મૂકી ગયેલો હતો, તે અત્યારે જોવામાં આવતી નથી.”

“ શું આ ટેબલ ઉપર? આ ટેબલ ઉપર તો કાંઇ પણ જણાતું નથી; આપે બીજે ઠેકાણે તો મૂકી નથીને ? ’

“ નહિ નહિ ! આ ટેબલ ઉપરજ હું મૂકીને ગયો હતો. હું નિશ્ચયપૂર્વક કહું છું કે આ મકાનની અંદર કોઈ પણ સ્થળે કોઇ માણસ છુપાયલું છે અને તે માણસેજ આ શીશી લીધી હોવી જોઇએ. હજી સુધી તે બહાર નિકળ્યું નથી. ”

“ કેમ, જે વખતે આપ બહાર આવ્યા હતા, તે વખતેજ તે લઇને ચાલ્યું ગયું હશે તો ? ”

રસિકલાલે પહેરાવાળાના કહેવા પર કાંઇ પણ લક્ષ્ય આપ્યું નહિ, ને કેટલોક સમય એક તરફ દૃષ્ટિ રાખી સ્થિર-પણે જોઇ રહ્યો. તરતજ તેને કોઈ બહારની બાજુએ દૂર ઉભું હોય તેવો ભાસ થયો. પોતાની સાથે ઉભેલા પહેરા-વાળાને તે સંબંધમાં સહજ પણ નહિ જણાવતાં, તરતજ

તે ઉભેલો હતો તે સ્થળેથી બહાર નિકળ્યો અને પશ્ચિમ તરફની એક બાજુના કઠેરા ઉપર થઇને કાંઇ પણ વિચાર નહિ કરતાં બીજા માળ ઉપર ઉતર્યો. એ રસ્તે થઇ ઉતરવા માટે તેની સાથેના પહેરાવાળાએ વારંવાર ના કહેવા છતાં તે તેજ રસ્તે ઉતરી પડયો.

જ્યાં આગળ રસિકલાલ ઉતરી ઉભેલો હતો, તે સ્થળ જમીનથી લગભગ સોળ હાથ જેટલું ઉંચું હતું. તેમજ એટલું બધું જુણું થયેલું હતું કે તેના ઉપર વધુ વખત ઉભા રહેવું, એ જોખમ ભરેલું હતું. રસિકલાલે એવું જાણેલું હોવા છતાં ભયને દૂર કરી ત્યાં આગળજ ઉભો રહ્યો અને સ્હામેની બાજુએ એક નજરે જોવા લાગ્યો.

સહસા એક બંદૂક ફુટવાનો અવાજ તેને કાને પડયો. રસિકલાલ તે અવાજ કાને આવતાંની સાથેજ જમીન ઉપર કૂદી પડયો. છોડવામાં આવેલી બંદૂક તેનેજ તાકીને ફોડવામાં આવેલી હતી.

પ્રકરણ ૮ મું.

નવીન નોકર.

ડાક્તર દિનાનાથ તથા તેની પુત્રી સ્નેહલતા આજે પોતાના દિવાનખાનાની અંદર નિશ્ચિતપણે બેઠેલાં હતાં. બન્નેની વચ્ચે "મેસ્મેરિઝમ" નો પ્રયોગ અજમાવી જયંતિલાલ પાસેથી લખાવી લેવામાં આવેલા પત્ર સંબંધી વાત

ચાલતી હતી, તે વખતે ડાકતરે પોતાની પુત્રી સ્નેહલતાને ઉદ્દેશી કહ્યું–" લતા ! મારા ધારવા પ્રમાણે તો જયંતિલાલ હવે આપણા હાથમાં રમકડા રૂપે બંધાયલો છે."

" ધારવા પ્રમાણે શા માટે ? નિશ્ચયજ. પરંતુ બાપુ ! તમારી દ્રઢતાતો અવર્ણનીય છે. તમે લોકોને વશ કરવાની જેવી એ વિદ્યા જાણોછો, તેવી અન્ય કોઇ માણસ જાણતું નથી. હવે પછી શું થાય છે તે જોવાનું છે. હું તો તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવા તૈયારજ છું."

" બ્હેન ! સ્વાર્થ સાધવાને માટે સહુ કાંઇ કરવું પડે છે. જો રામપ્રસાદે તારી સાથે વિવાહ કર્યો હોત, તો સઘળી સંપત્તિ તનેજ મળત અને ભાઇ તો ભાઇને ઠેકાણેજ રહેત. એને કાંઇ પણ મળત નહિ."

આ પ્રમાણે પિતા અને પુત્રી વાત કરતાં હતાં, એવામાં એક દાસી આવી ત્યાં આગળ ઉભી રહી, અને કહેવા લાગી– " આપે તે દિવસે એક સારી દાસી લાવી આપવા મને જણાવેલું હતું, તે પ્રમાણે હું તેને લઇ આવેલી છું આપ કહેતા હો તો તેને અહિંયાં આપની પાસે બોલાવી લાવું. કેમ, આપનો શું હુકમ છે ?"

" શું તે તારી ઓળખીતી છે ?"

દાસીએ જરા અચકાઇને જવાબ આપ્યો–" ના ! તે પોતાની મેળેજ આવી છે. તે કહે છે કે, મેં મોટા મોટા માણસોને ત્યાં નોકરી કરી છે. હાલમાં જે માણસને ત્યાં પોતે રહેતી હતી, તે માણસની અવસ્થા જરા ગરીબ જેવી થઇ

ગયેલી હોવાથી તે આપની પાસે નોકરીને માટે પૂછવા સારૂ આવી છે.”

ડાક્તરે તેને પોતાની પાસે લાવવા દાસીને જણાવ્યું. દાસી તરતજ બહાર ગઇ અને એક સ્ત્રીને પોતાની સાથે લઇ પાછી આવી. આવેલી સ્ત્રી કોઈ સારા કુળની વૃદ્ધા હોય એવું તેના મુખનું અવલોકન કરતાંજ સહજમાં સમજાઈ આવતું હતું. આટલી વૃદ્ધ વયમાં પણ તેનું પૂર્વનું સૌંદર્ય તેના દેહને શોભાવતુ હતું.

આવેલી વૃદ્ધા સ્ત્રી ડાક્તર અને તેની પુત્રીને નમસ્કાર કરીને તમની સ્હામે ઉભી રહી. પિતા અને પુત્રી એક વખત તો તેના મુખનું નિરીક્ષણ કરતાજ સહજ ચમક્યાં; પરતુ કાંઇપણ વાત તમણે પોતાના મુખ બહાર કાઢી નાહિ.

ડાક્તરે આખરે તેણીએ પોતે ક્યાં ક્યાં કામ કરેલું છે તે સંબધે જણાવવા કહ્યુ.

વૃદ્ધાએ તરતજ પોતાની હકીકત જણાવતાં કહ્યું કે– “હું પહેલાં જે ગૃહસ્થને ત્યાં કામ કરતી હતી, તેમની અવસ્થા શોચનીય થઈ પડવાથી મારે બીજે સ્થળે નોકરીની તપાસ માટે આવવું પડયું છે.”

“ત્યારે તો અત્યાર સુધીમાં તમે એકજ સ્થળે નોકરી કરી છે ? કેટલો વખત થયાં તે સ્થળે હતાં ?”

“લગભગ દશ વર્ષ થયાં હું તે ઠેકાણે નોકરી કરૂંછું. મારી અત્યાર સુધી તેમની બજાવેલી સેવાના સંબંધમાં તેમણે આ પ્રમાણપત્ર આપેલું છે, તેથી હું ક્યાં નોકરીમાં

હતી અને મેં કેવી નોકરી બજાવી છે, તે આપને સહજ સમજાશે.” એ પ્રમાણે કહી આવેલી વૃદ્ધા સ્ત્રીએ એક કાગળ દાક્તરના હાથમાં મૂક્યો.

દાકતરે કાગળ હાથમાં લઈ વાંચ્યો. કાગળની અંદર પરિચીત વ્યક્તિના અક્ષરો હોવા છતાં તે પારખી શક્યો નહીં. પરંતુ દાક્તરના જાણવામાં હતું કે તે લખી આપનાર માણસની અવસ્થા દિન પ્રતિદીન ગરિબ થતી જાય છે.

દાકતરના ઘરમાં બે દાસીઓ કામ કરતી હતી, તેમાંની એક દાસી લગભગ એક માસ થયાં પોતાના સ્વદેશમાં રજા ઉપર ગયેલી હતી. ઘરની અંદર કામ કરનાર માણસની જરૂર ઘણી હોવાથી દાકતરે આવેલી દાસીને ના કહેવાનું યોગ્ય ધાર્યું નહિ જો કે પ્રથમ તેને જોતાંજ પોતે ચમક્યો હતો અને તેથી તેને પોતે કોઇ પણ સ્થળે જોઇ છે, એમ અનુમાન થયું હતુ, તથા તે પોતાની પ્રતિસ્પર્ધી છે, એવો મનની અંદર વહેમ પણ ઉત્પન્ન થયો હતો, છતાં વધુ વખત તેને જોવાથી તેનો તે સંદેહ દૂર થઇ ગયો. તેણે આવેલી નવીન દાસીને કહ્યું—“ જુઓ, અમે બ્રહ્મણ છીએ, એટલે તમને અહિયાં ખાવા પીવાની હરકત પડશે નહિ. હાલમાં તમને ચાર રૂપીયા ચોખ્ખો પગાર ખાવા પીવાના ખર્ચ સિવાયનો મળશે; આગળ ઉપર તમારૂં કામ જોયા પછી વધારી આપવામાં આવશે ”

આવેલી દાસીએ તે પ્રમાણે કામ કરવાની પોતાની ઇચ્છા જણાવી. તરતજ દાકતરે પોતાની જુની દાસીને બોલાવી

તેણીને રહેવા માટેનું સ્થાન અને કામ બતાવવાનું કહી તેને તેની સાથે જવાનું જણાવ્યું.

ડાકતરના ઘરની અંદર બન્ને દાસીઓને રહેવા માટે જુદી જુદી ઓરડીઓ બનાવરાવવામાં આવેલી હતી. મકાન ત્રણ મજલાનું હતું. નીચેના મજલાની અંદર દાસીઓને રહેવાનું સ્થાન હતું. દરેક દાસી પોતાને સોંપવામાં આવેલા ઠેકાણે પોતાનો સામાન સરંજામ રાખતી હતી.

જુની દાસીએ નવીન આવેલી દાસીને તેના પોતાના માટેનું સ્થાન બતાવ્યું અને પોતે પોતાના કામ ઉપર ચાલી ગઇ. દાસીઓને રહેવાની ઓરડીઓવાળા મજલાની અંદરજ સ્નેહલતાને રહેવા માટેનો એક મોટો રૂમ નિર્માણ કરવામાં આવેલો હતો.

નવીન વૃદ્ધા દાસીએ પોતાને રહેવા માટે આપેલા સ્થાનને ચારે બાજુએ બરાબર રીતે તપાસ્યું અને મનમાંજ બોલી—"આ વખતે વાઘની બોડમાં હાથ તો ઘાલ્યો છે, પરંતુ હવે પાછુ સહિસલામત ઘેર કેવી રીતે જવું, એજ ફક્ત વિચારવાનું રહ્યું છે."

વાંચક! એ નવીન દાસીને આપે બરાબર રીતે ઓળખી તો હશેજ. એ બીજી કોઇ નહિ પરંતુ રસિકલાલની દૂરની બ્હેન શારદાદેવીજ હતી. તેણે પોતાના હાથમાં લીધેલા કામને પાર ઉતારવાની ખાતર ડાકતરને ત્યાં દાસીરૂપે પ્રવેશ કર્યો હતો.

પ્રકરણ ૯ મું.

જાદૂગર.

રસિકલાલ જેવો રામપ્રસાદના બીજા માળ ઉપરથી પૃથ્વી ઉપર પડયો, તેવોજ બેશુદ્ધ બની ગયો. તેની સાથેનો પહેરાવાળો તેને તેવી સ્થિતિમાં પડેલો જોઇ તે મરણ પામ્યો હશે, એમ અનુમાન કરવા લાગ્યો. તરતજ પહેરાવાળો નીચે ઉતરી રસિકલાલ જ્યાં પડેલો હતો ત્યાં આગળ ગયો અને તેની તપાસ કરી તો તે તેને જીવતો જણાયો. રસિકલાલને જીવતો જોઈ તેને બહુજ આનંદ થયો. તે તેને બહુજ ધીમેથી ઉચકીને એક ઓરડાની અંદર ઉઠાવી ગયો.

રસિકલાલ દેખીતો વૃદ્ધ જેવો જણાતો હતો પણ તેનામાં અતિશય બળ હતું. તે કેટલીક વખત વિસ વિસ હાથ ઉંચેથી પૃથ્વી પર કૂદી પડતો હતો તેથી આજે સોળ હાથ ઉંચેથી કૂદી પડવાથી તેને કાંઈ પણ ઈજા થયેલી નહોતી. આજે તે ફક્ત ગોળી છોડનારને ગોળી તેના માથામાં વાગી છે, એ જણાવવાની ખાતરજ નિચે કુદી પડયો હતો.

પહેરાવાળો જમીન પર પછડાયલા અને ભાન વિનાના બની ગયેલા દેખાતા રસિકલાલના મુખ પર પાણી છાંટવા લાગ્યો. કેટલીક વારે તેને ભાન આવ્યું હોય તેવું જણાયું. તેણે પોતાનાં ચક્ષુઓ ખુલ્લાં કર્યાં, અને પહેરાવાળાને સામે ઉભેલો જોઇ મંદમંદ હાસ્ય કરતાં કહેવા લાગ્યો–" તમે તો મને કેવળ મરી ગયેલોજ સમજતા હતા કેમ ખરૂંને ? "

"હા ! આપની અવસ્થા જોતાંજ મને તો એવો વહેમ આવ્યો હતો."

"નહિ ! મારૂં મરણ એમ સહજમાં થાય તેમ નથી. જો મારા માથા પર આ લોઢાની ટોપી ના હોત તો તેવો સંભવ રહે ખરો, પરંતુ એ ટોપી કોઇના જોવામાં આવે તેવી નથી."

"શું તે લોઢાની ટોપી છે ?"

"હા ! જ્યારે જ્યારે હું આવા કામમાં રોકાઉં છું, ત્યારે ત્યારે હમેશાં પ્રાણુનો ભય રાખવાનો મને જરૂર રહે છે. હમેશાં તેવા સમયે મારે બહુજ સાવચેત રહેવું પડે છે. જુઓ ! તેણે મારા માથામાં તાકીને ગોળી મારવા છતાં મને કાઇ પણ વિશેષ હરકત થવા પામી નથી."

"વાહ સાહેબ ! હું આટલા દિવસથી પોલિસની નોકરી કરૂં છું; પણ આવી વાત તો મેં કદાપિ પણ સાંભળી નહોતી. ઠીક, આપ એમ ધારો છો કે જે માણસે આપને ગોળી મારી હતી, તેજ માણસે આપે મુકેલી શીશી લીધેલી હશે."

"ચોક્કસ ! મેં પહેલાંજ તે માણસને જોયો હતો અને તેથીજ તમને વાત નહિ કરતાં તેને પકડવાને માટે હું દોડયો હતો."

"ત્યારે તો હાથમાં આવેલો શિકાર આજે જતો રહ્યો હશે ! કોઇ દિવસ પાછો એની મેળે આવી પડશે"

"હા! અત્યારે તો એમજ કરીને મનને શાન્ત રાખવાનું છે, પરંતુ આ વખતે તમારે એક કામ ખાસ કરવાનું છે."

"શું કરવાનું છે કહો સાહેબ!?"

"આજ રાત્રે તમારે આ મકાન ઉપર બરાબર નજર રાખવાની છે. બસ! હવે તમારે જવું હોય તો જાઓ; હું થોડો વખત અહિં રોકાવાનો છું."

તરતજ પહેરાવાળો સલામ કરી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેને ગયેલો જોઇ રસિકલાલ પણ ફરી પાછો તેજ અટારી આગળ ગયો અને બહુજ બારિકાઇથી તપાસ કરવા લાગ્યો. કેટલીક તપાસ કરીને ત્યાંથી શાર્દુલદેવીના ઘેર ગયો. તે પણ તેને મળી નહિ એટલે આજુબાજુ તપાસ કરી અર્ધા કલાકની અંદર તો તે એક બીજા નાના ઘર આગળ આવીને ઉભો રહ્યો.

ઘરના માલિકે રસિકલાલને જોતાંજ આવકાર આપ્યો. રસિકલાલ તેની પાસે બેસતાં બેસતાં તેને પૂછવા લાગ્યો:– "રમાણકરાય! થોડા દિવસ ઉપર એક ખુન થયેલુ છે તે સંબધી કાંઇ તમારા સાંભળવામા આવ્યું છે? મને લાગે છે કે આટલે બધે દૂર તમને તેની હકીકત મળવી બહુજ મુશ્કેલ છે"

"હા! મારા સાંભળવામાં આવેલુ છે કે રામપ્રસાદ પ્રૉફેસરનુ ખૂન થયેલુ છે. એ મારા બહુજ જુના મિત્ર હતા તેમના મૃત્યુના સમાચાર મને ના મળે એવું તે હોય ખરૂં કે?"

"રામપ્રસાદ તમારા મિત્ર કેવી રીતે હોય? એવો મ્હોટો માણુસ તમારી સાથે કેવી રીતે મિત્રતા રાખતો હશે?"

"નહિ રસિકલાલ! રામપ્રસાદ મારો ખરેખરો મિત્ર હતો, પણ જે વખતથી મારા ઉપર પેલો ખોટી નોટો સંબંધી ફોજદારી ગુન્હો કર્યાનું કામ ચાલ્યું તે વખતથી તે મારી સાથે બોલતો નહોતો."

"મારૂં પણ તેવુંજ સમજવું હતું. હવે અત્યારે તો તે મરી ગયા છે તો તમને એ ખોટી નોટો સંબંધીની ખરી હકીકત મને જણાવવાને કાંઈ હરકત છે? મારી તો ચોક્કસ ખાત્રી છ કે એ નોટોની બાબતમાં રામપ્રસાદ પણ સામેલ હોવોજ જોઇએ!"

"અત્યારે એ વાત સાંભળવાથી આ કેસમાં તમને કાંઈ સહાયતા મળે તેમ નથી તો પછી શા માટે એ ગઇ વાતને ફરીથી ઉકેલવી જોઇએ?"

"એ હકીકત જાણવાની મને ખાસ જરૂર છે. તમને ક્યાં માલમ છે કે મને એ કામમાં તમારો બચાવ કરવા માટે કેટલું બધું કષ્ટ ભોગવવું પડયું હતું? જો હું તમારી તરફેણમાં ન હોત તો તમારો બચાવ થવો મુશ્કેલ હતો."

"હું તે બરાબર જાણું છું; તે ના સમજું એવો હું અજ્ઞાન નથી આ લ્યો! આ વખતે હું આપને આ પચાસ રૂપીયાની નોટ એના બદલામાં આપું છું."

"નહિ! મને પૈસાની દરકાર નથી હું જે પુછું છું તેજ જણાવશો તો મારૂં મન બહુજ સંતુષ્ટ થશે."

"હવે તો તે સંબંધમાં કાંઇ ઉભું થાય તેમ નથીને?"

"નહિ નહિ! મારો તો આપને વિશ્વાસ છેને?"

"હા! તમારો પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે. તમારા ઉપર અવિશ્વાસ રાખે પાલવે કેમ?"

"ત્યારે તે બધું સ્પષ્ટ જણાવો."

"કહેવાનું શું હતું? રામપ્રસાદજ એ ખોટી નોટોનો બનાવનાર હતો. જો તેજ વખતે તેને પકડવામાં આવ્યો હોત તો સઘળી હકીકત તરતજ સમજાઇ જાય તેમ હતું; પરંતુ હવે તો તે મરી ગયો છે એટલે આપના હાથમાંથી સઘળી બાજી જતી રહી છે."

"વારૂ! તેણે જેટલી નોટો બનાવી હતી, તે સઘળી બહાર તો આવી નહોતી. ત્યારે બાકીની નોટોનું શું થયું હતુ?"

"એ બાકીની બધી નોટો રામપ્રસાદના ઘરમાંજ છે. તેના રસાયણશાળાના ઓરડા પાસે એક નાની ઓરડી છે, તેમાં એ સંબંધીની બધી ચીજો રાખવામાં આવેલી છે. મારા ધારવા પ્રમાણે બાકીની નોટો પણ એજ ઓરડીની અંદર હોવી જોઇએ."

"ત્યારે રસાયણશાળાની પાસેજ બીજી એક નાની રૂમ છે ખરૂંને? મારા તો તે જાણવામાં પણ નથી"

"હા! એક બહુજ નાની ઓરડી છે. તપાસ કરશો તો તરતજ માલમ પડશે; પણ જુઓ સાહેબ! હું બધી હકીકત આપને જણાવું છું, તેમાં પાછુ મારેજ ફરીથી ફસાવાનો વખત ના આવે"

"નહિ નહિ! રમણિકરાય, તમારે કોઇ પણ પ્રકારનો ભય રાખવા જેવું નથી. વારૂ! પણ એ નોટો બનાવતું

કોણ ? શું રામપ્રસાદ પોતેજ તે બનાવતો ?"

"ના ! એક સ્ત્રી તે બનાવતી હતી."

"સ્ત્રી !"

"હા ! તે પોતે પોતાની સારી અવસ્થામાં લખી શકતી નહોતી, પરંતુ કોઇ માણસ જ્યારે તેને મેસ્મેરીઝમનો પ્રયોગ અજમાવી બેભાન કરતો તે વખતે તે બેભાન અવસ્થામાં લખતી હતી."

"એ કેવી રીતે ?"

"આપ એક પોલિસના છુપા અમલદાર છો, આપને એ બધી વાત જાણવાની શું જરૂર છે ? એ બાબતમાં તો મને પણ વિશ્વાસ આવતો નથી. જે માણસ મેસ્મેરીઝમ ચઢાવતો તેની ઇચ્છાનુંસાર સઘળું કાર્ય થયા કરતું."

"એ મેસ્મેરીઝમ કોણ ચઢાવતું હતું ?"

"એ સઘળી હકીકત જાણી પછીથી શું આપને મને ફાંસીએ ચઢાવવા વિચાર છે ?"

"નહિ, નહિ ! એવો વહેમ રાખવાની જરૂર નથી. હું પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક તમને કહું છું કે તમને કોઇ પણ પ્રકારનું નુકશાન થાય તો તેનો જવાબદાર હું છું. તેનું નામ શું ?"

"તે મેસ્મેરીઝમ દાક્તર દિનાનાથ ચઢાવતો હતો. તે એક બહુજ ભયાનક માણસ છે. તે ચાહે તેને મેસ્મેરીઝમ ચઢાવી પોતાના તાબામાં લઇ શકે છે."

પ્રકરણ ૧૦ મું.

અનાયાસે લાભની પ્રાપ્તિ.

બીજે દિવસે રામપ્રસાદે કરેલું છેલ્લું વીલ કે જેમાં તેણે પોતાના ભાઈ જયંતિલાલનેજ પોતાની સઘળી સમ્પતિનો પોતાની પાછળ વારસ ઠરાવ્યો હતો તે વાંચવામાં આવ્યું. જયંતિલાલ અત્યાર સુધી જાણતો હતો કે સુરેશકુમારીનેજ ભાઇની પાછળ સર્વ મીલકતની ઉત્તરાધીકારીણી નીમેલી છે અને પોતાને તો ભાઇએ ખોરાકી વિગેરે ખર્ચ લેવાનો પોતાના છેલ્લા વીલમાં અધીકાર રાખેલો છે, પરંતુ આજે તો તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે રામપ્રસાદની લાખોની મીલકતનો પોતેજ ઉત્તરાધીકારી થયો છે-સઘળી સમ્પતિ પોતાને મળનાર છે. આજે તેને આ સાંભળી આનંદ થવો જોઇએ તેને બદલે ઉલટી તેના મનમાં ભીતિ ઉત્પન્ન થઈ.

રામપ્રસાદના બંગલાની અંદરજ વીલ વાંચવામાં આવ્યું. રામપ્રસાદના બે ઓળખાણવાળા ગૃહસ્થો, જયંતિલાલ અને રામપ્રસાદના વકીલ મુખત્યારો વિગેરે સઘળા ત્યાં એકત્ર થયા. દાક્તર દિનાનાથ પણ ગુપ્તપણે તે સાંભળવાની ઇચ્છાથી આવી છૂપાઈ રહ્યો અને વાંચવામાં આવેલું વીલ બરાબર રીતે સાંભળ્યું. વીલ વંચાઇ રહ્યું એટલે દાક્તર દિનાનાથ જયંતિલાલ તરફ છૂપી રીતે તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિપાત કરી કોઇ ના જાણે તેવી રીતે આવ્યો હતો તેમ વિદાય થયો.

આવેલા સઘળા માણસો પણ એકે એકે વિદાય થઈ

ગયા એટલે જયંતિલાલ એકલો પડયો. તે પણ પોતાના રહેવાના મકાન તરફ ગયો. આજે તેનું મન બહુજ બીજા બનેલું હતું તેથી વધુ વખત તે ઘરની અંદર રહ્યો નહિ. તરતજ કંપીત પગે તે ધીમે ધીમે દાક્તર દિનાનાથના ઘર તરફ ગયો.

આ વખતે દાક્તર દિનાનાથ પોતાના ઘર આગળજ હતો. જયંતિલાલને આજે ચિંતાતુર તથા મલિન મુખવાળો જોઈ તેણે તેને પૂછ્યું:—"કેમ જયંતિલાલ! આજે કેમ નરમ જણાઓ છો? કેમ મોં પડી ગયેલું દેખાય છે? રાત્રે નિંદ્રા નહોતી આવી કે શું?"

"હા! દાક્તર તમે કહો છો તેવીજ તબીયત છે. મારૂં શરીર આજે સારૂ નથી."

"તો હું તમને દવા આપું તે ખાશો? હમણાંજ તબીયત સારી થઈ જશે."

એ પ્રમાણે કહી દાકતર દિનાનાથ પોતાના દવાખાનાના ઓરડામાં ગયો, અને ત્યાંથી એક ગ્લાસની અંદર દવા લઇ આવી જયંતિલાલને આપી. જયંતિલાલ કંઈ પણ વહેમ નહિ લાવતાં દવા પી ગયો અને થોડા વખતમાંજ તે પોતાને પહેલા કરતાં સારૂ છે એમ જણાવવા લાગ્યો.

"દાકતર સાહેબ! આપના ઔષધનો ગુણ તો ખરોજ! ઔષધ લીધા પહેલાં મારી તબીયત બહુજ સુસ્ત હતી."

"જયંતિલાલ! જો ગુણ ના હોય તો અમારી દવા લે કોણ? અને અમારી ખ્યાતી કેમ થાય? ગુણ થયા

સિવાય લોકો કાંઇ નકામા અમને પૈસા આપતા હશે? બોલો હવે શું નવિન છે?"

"દાકતર! આજે તો એક નવિન ખબર છે."

"શું છે?"

"મોટાભાઇ તેમની સઘળી મીલકતનું વીલ મારા નામ પર કરી ગયા છે."

"બહુજ સારા સમાચાર છે ત્યારે તો!"

"મેં જ્યારથી એ વાત સાંભળી છે ત્યારથીજ મારૂં માથું ભમે છે. આપનું ઔષધ લીધા પછી કાંઇક ઠીક છે."

"તમને એટલી પણ ખબર નથી કે, આવી સારી વાત સાંભળવાથી મગજની સ્થીતિ બદલાઇ જાય છે, અને તેથી તમને એમ લાગે!"

"આપનું અનુમાન સત્ય છે. આજ સુધી હું જાણુતો હતો કે સુરેશકુમારીનેજ સઘળી સમ્પતિ મળનાર છે, અને મને તો ફક્ત ખોરાકી પોશાકી જેટલી સામાન્ય રકમજ મળશે. વારૂં! પણ સુરેશકુમારીએ મંને એવું શા માટે કહેલું હશે?"

"એણે એવું કહેલું હતું તો હવે તેની બુરી દશા આવી."

"મીલકત કાંઇ ઓછી નથી. લાખો રૂપીયાની રકમ છે."

"ખરી રીતે જોતાં તમેજ રામપ્રસાદના ઉત્તરાધીકારી છો, અને સઘળી મીલકત તમનેજ મળવી જોઇએ. વારૂ! વીલ તમે પોતે વાંચ્યું છે? મારૂં નામ તેમાં છે કે?"

"તે બરાબર રીતે મારા જાણુવામાં નથી; પણ મને

વિશ્વાસ છે કે આપના હાથની તેમાં સાક્ષી છે."

"કેમ? કેવી રીતે તેવો વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થયો છે?"

"જે વકીલ તે વીલ વાંચતો હતો, તેણેજ જણાવ્યું હતું કે, એક પ્રખ્યાત ડાકતરની આ વીલની અંદર સાક્ષી છે."

"ત્યારે તો એજ વીલની અંદર મેં સાક્ષી કરી હશે! મેં પણ તમને તે દિવસે જણાવ્યું હતું કે રામપ્રસાદે કરેલા છેલ્લા વીલની અંદર મારી સહી છે. વારૂ! પણ એ વીલ વાંચવામાં આવ્યું તે વખતે સુરેશકુમારી ત્યાં હાજર હતી કે?"

"ના! હજી સુધી તેણે એ વાત સાંભળી નથી. જ્યારે તે સાંભળશે ત્યારે તેના મનમાં કેવું થશે?"

"ગમે તે થાઓ, હવે વીલ કાંઇ બદલાવાનું છે? અર્થાત્ તે વીલમાં તેને તો કાંઈ લાભ છેજ નહિ. સુરેશકુમારીને તમારા ભાઇએ નાનપણમાંથી પોતાની પાસે રાખી મોટી કરી છે, તે સિવાય રામપ્રસાદને તેની સાથે કાંઈ પણ સંબંધ નહોતો, અને તમે તો તેમના ભાઈ હતા. એકજ પિતાથી ઉત્પન્ન થયેલા હતા એટલે તેમણે જે તમને પોતાની પાછળ ઉત્તરાધીકારી નિમ્યા છે, એ બહુજ ડહાપણનું કામ કર્યું છે. વારૂ! ખૂનના સંબંધમાં કાંઈ પણ વધુ ખબર મળી છે? પોલિસના ઇન્સપેક્ટરે અને છુપી પોલિસના અમલદારે શું કર્યું તે કાંઇ જાણવામાં આવ્યું છે?"

"કાંઈ પણ જાણવામાં આવ્યું નથી"

"વારૂ! સુરેશકુમારી રસાયણશાળાવાળા ઓરડાની અંદર કેમ છુપાઇ રહી હતી તે સંબંધમાં પણ કાંઇ જાણ-

વામાં આવ્યું છે કે નહિ? સુરેશકુમારીએ એ સંબંધમાં કાંઈ ખુલાસો કર્યો છે?"

"ના!"

"વારૂ છુપી પોલિસવાળાઓ તેના ઉપર વહેમ રાખે છે?"

"કોના! સુરેશકુમારી ઉપર? શું તે ખૂન કરે! આપ શું બોલોછો?"

"હું તો સામાન્યપણેજ તમને આ હકીકત પુછુછું. મને એટલી તો ખબર છે કે, રસાયણશાળાની અંદર પ્રવેશ કરવાની યુક્તિ ફક્ત રામપ્રસાદ સિવાય બીજા કોઇના પણ જાણવામાં હતી નહિ, પરંતુ જ્યારે સુરેશ ત્યાંજ સંતાઇ રહી હતી ત્યારે વખતે તે ઓરડામાં પેસવાનાં દ્વાર ઉઘાડવાની યુક્તિ તે પણ જાણતી હોય. વળી જે દિવસે રામપ્રસાદનું ખૂન થયેલું જણાયું તે દિવસે રાત્રે સુરેશકુમારી સિવાય તે આખા બંગલાની અંદર કોઇ પણ હતુંજ નહિ. સાધારણ રીતે લોકો પણ એ વાત સાંભળીને અનુમાન બાંધે કે સુરેશેજ એ ખૂન કર્યું હશે, પછી તો જેણે ખૂન કરેલું હોય તે જાણે!"

જયંતિલાલ દીનાનાથ દાકતરની હકીકત સાંભળી બહુજ દુઃખીત થયો. સુરેશકુમારીને તે બહુજ ચહાતો હતો. સુરેશ-કુમારી પણ તેને પોતાના પ્રાણ કરતાં અધિક સ્નેહથી ચહાતી હતી. જયંતિલાલે બહુજ અધિરતાથી દિનાનાથને પૂછ્યું કેઃ—"આપને પણ શું એ પ્રમાણેજ સંદેહ આવ્યો છે?"

"ના! જયંતિલાલ! હું તો સુરેશકુમારીને બહુજ સારી માનું છું. હું તેના પર વહેમ લાવું એ સારૂં કહેવાય

નહિ, કિન્તુ વખતે દૈવેચ્છાએ તેની મતિ ફરી ગઇ હોય તો કોણ જાણે !"

એટલામાં સ્નેહલતા અતિશય ઉમદાં કપડાં પહેરી ત્યાં આગળ આવી. સ્નેહલતાને ત્યાં આવેલી જોઇ દાકતર દિનાનાથે કહ્યું:–"સ્નેહલતા ! જયંતિલાલ આજે લક્ષાધિપતિ બન્યો છે. રામપ્રસાદનું વીલ આજે વંચાયું છે, તેમાં જયંતિલાલને તેમણે પોતાની પાછળ સઘળી સમ્પત્તિનો ઉત્તરાધિકારી નિમ્યાનું જાહેર થયું છે."

જયંતિલાલે સ્નેહલતાના સ્હામું જોતાં જણાવ્યું કે–"એટલી બધી મને તો બીલકુલ આશા નહોતી ! હજી પણ મારો તો વિશ્વાસ નથી."

સ્નેહલતાએ સ્મીત હાસ્ય કરતાં પૂછ્યું:–"એવું કેવું કે તમે પોતે તે વીલ એક વખતે વાંચ્યું નહિ ?"

"ફક્ત વાંચ્યું છે કે ભાઈની સઘળી સમ્પત્તિનો હું તેમના પછીથી માલિક છું. પરંતુ હજી પણ મને તો વહેમ છે કે એટલી બધી સમ્પત્તિ તેઓ મને સોંપી જાયજ નહિ !"

"કેમ ના સોંપી જાય તમે તેમના ભાઇ છો વ્યાજબી રીતે તો એ સઘળી મીલકત તમનેજ મળવી જોઇએ. વારૂ ! પણ એ વાતના ઉમંગમાં એક દીવસ અમને મીજબાની આપશોને ?"

એ પ્રમાણે કહી જવાબની રાહ નહિ જોવા રહેતાં સ્નેહલતા ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેને ગયેલી જોઇ દાકતરે પોતાના ખીસ્સામાંથી એક કાગળ બહાર કાઢી જયંતિલાલના હાથમાં

આપ્યો અને કહ્યું:–"જયંતિલાલ! બોલો હવે આ પ્રતિજ્ઞા ક્યારે પાલન કરશો?"

જયંતિલાલે તે કાગળ હાથમાં લઇ વાંચ્યો. વાંચતાંજ તેને જણાયું કે તે પોતે લખી આપેલુંજ પ્રતિજ્ઞા પત્ર હતું. તેમાં પોતે લખી આપેલું હતું કે, જો હું રામપ્રસાદની સઘળી સમ્પત્તિનો વારસ થઇશ તો હું તમારી પુત્રી સ્નેહલતાની સાથે વિવાહના બંધનથી બંધાઇશ."

પોતાના હસ્તાક્ષરથી લખાયેલું પત્ર તથા તેની નીચે પોતાનાજ હાથની સહી થયેલી જોઇ જયંતિલાલના મનમાં બહુજ આશ્ચર્ય લાગ્યું. તેને પોતાના મનમાં ભય ઉત્પન્ન થતાં તે ડાકતર દિનાનાથને પૂછવા લાગ્યો–"મેં આ પ્રતિજ્ઞા પત્ર ક્યારે લખી આપેલું હતું?"

"વાહ! એ વાત તમારા લક્ષમાંજ નથી કે શું? કેવી વિચિત્રતા! જયંતિલાલ! આટલામાંજ તમારી વૃત્તિ ફરી ગઈ કે શું?"

"ડાકતર! આ સંબંધમાં હું કાંઈ પણ જાણતો નથી! તેમ મને બીલકુલ યાદ પણ નથી."

"ત્યારે શું તમે એમ કહેવા માગો છો કે, આ તમારૂં લખેલું નથી?"

"એમ તો કેવી રીતે કહી શકાય. મારૂંજ લખેલું હોય એવું જણાય છે!"

"ત્યારે શું કરવા જૂઠું બોલો છો?"

"નહિ નહિ! ડાકતર! આપ ગુસ્સે થાઓ નહિ. મને જેવું જણાય છે તેવું હું કહું છું."

એટલામાં સ્નેહલતા ત્યાં આગળ ફરીથી આવીને ઉભી રહી. સહસા દાકતરની તિક્ષ્ણ દૃષ્ટિ જયંતિલાલના મુખ ઉપર પડવા લાગી. પાંચ મિનીટ થઈ નહિ એટલામાં જયંતિલાલ અચેત બની ગયો અને સુઇ ગયો.

"સ્નેહલતાએ સૂઈ રહેલા જયંતિલાલના મુખ ઉપર હસ્ત વડે માર્જન કરવા માંડયું. કેટલીક વાર તેમ કરી તેની સ્થીતિ તપાસી તો જયંતિલાલ તદ્દન અચેતન બની ગયો છે એમ તેની ખરી ખાત્રી થઈ."

જે વખતે જયંતિલાલને અચેતન બનાવવાની ક્રીયા ચાલતી હતી, તે વખતે દાકતરે રાખેલી નવીન દાસી શારદા-દેવી સ્નેહલતા, જયંતિલાલ અને દાકતર હાજર હતાં. દાસી દિવાનખાનાની બહાર ગુપ્તપણે ઉભી રહી શું શું થાય છે, તે જોતી હતી. આખરે જ્યારે તેના જોવામાં આવ્યું કે દાકતરની વિદ્યાથી જયંતિલાલ અચેતન બની ગયો છે, ત્યારે તેને તે ઠેકાણે વધુ વખત ઉભા રહેવાનું યોગ્ય લાગ્યું નહિ, તેથી તે પોતાના કામે બહાર ચાલી ગઇ. જતાં જતાં તે પોતાના મનમાંજ બોલી–"કેવો ભયાનક માણસ છે? જયંતિલાલ બીચારો આ વખતે તેના હસ્તમાં સપડાયો છે!"

દાકતરે જયંતિલાલને બરાબર અચેતન અવસ્થામાં આવેલો જોઇ તેને પૂછયું–"કેમ જયંતિલાલ! તમે આ પ્રતિજ્ઞા પત્ર લખી આપેલું છે એ વાત યાદ આવે છે કે?"

"હા! હવે બરાબર યાદ આવે છે."

"વારૂ! હજી પણ વિચાર કરીને જવાબ આપો કે

તમે મારી કન્યાની સાથે વિવાહ કરવાનું આ પ્રતિજ્ઞાપત્ર લખી આપ્યું છે તે વાત ખરી છે કે ખોટી ?"

"હા ! લખી આપેલું છે એ વાત ખરી છે."

"ઠીક ! હવે એ પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરવાનો વિચાર છે કે નહિ ?"

"વિચાર છે."

"નક્કી વિચાર છે ?"

"હા ! નક્કી વિચાર છે."

"તો તમારા હાથની વીંટી સ્નેહલતાને આપો કે જેથી તમારાથી ફરીથી ભૂલી જવાય નહિ."

જયંતિલાલે પોતાની વીંટી કહાડવાને માટે પોતાનો હાથ ઉંચો કર્યો. પરંતુ તેમાં તે ફાવ્યો નહિ. દાકતરે તરતજ પોતાના હાથવડે વીંટી તેના હાથમાંથી ખેંચી કહાડી, અને જયંતિલાલના હાથમાં આપી કહેવા લાગ્યો—"ચાલો ત્યારે વીંટી આપો"

જયંતિલાલે વીંટીવાળો હાથ ઉંચો કર્યો. સ્નેહલતાએ તરતજ તે વીંટી જયંતિલાલના હાથમાંથી પોતાના હાથમાં લઇ લીધી.

વીંટી લઈ સ્નેહલતા ત્યાંથી ચાલી ગઈ. કેટલીક વારે જયંતિલાલને પાછું ચેતન આવ્યું. તરતજ તે દાકતરની પાસેથી રજા લઇને પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો

પોતાનામાં ચાલવાની શકિત બીલકુલ રહેલી નહોતી, તેથી તેણે ગાડી ભાડે કરી ઘેર જવાનો વિચાર કર્યો. ત્યાં

થઇને જતી એક ગાડી બોલાવી તેની અંદર તે બેઠો અને પોતાના રહેવાના સ્થાન તરફ લઇ જવા જણાવ્યું.

રસ્તામાં તેના મનમાં અનેક પ્રકારની ચિન્તાઓ થવા લાગી. તેના મનમાં એમ વહેમ આવ્યો કે વખતે કોઈ પણ સમયે મેં એ પ્રતીજ્ઞાપત્ર દાકતરને લખી આપેલું હશે! પરંતુ બીજી પળે વિચાર આવ્યો કે જો મેં પોતેજ લખી આપ્યું હોય તો તેમાંનું કાંઇ પણ મને કેમ યાદ ના હોય? વળી સ્નેહલતાને પોતે ચહાતો હતો તેના કરતાં સુરેશકુમારીને અધિક ચહાતો હતો તો એવી અવસ્થામાં આ પત્ર મેં શી રીતે લખી આપ્યો હોય! આ પ્રમાણે વિચાર કરતો હતો, એટલામાં તેની દૃષ્ટી પોતાની આંગળી તરફ વળી ને આંગળીપર પહેરેલી વીંટી જોવામાં આવી નહિ. તેના મનમાં બહુજ દુઃખ ઉત્પન્ન થયું. એ અંગુઠી તેને પોતાના મોસાળ તરફથી મળેલી હતી. તે લગભગ હજાર રૂપીયાની કિંમતની હતી. આવી વિચિત્ર ગતિ વિલોકી તે પોતાના મનમાંજ કહેવા લાગ્યો:—"શનિની દશા બેઠી જણાય છે!"

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ખોટી નોટો.

રસિકલાલે રમણિકલાલને મૂખે જે કાંઇ હકીકત સાંભળી હતી, તેથી તે બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો હતો. રામપ્રસાદનો રસાયણશાળાવાળો ઓરડો બહુ વિશાળ નહોતો. તે બે ચાર

વખત તેની અંદર ગયેલો હતો પરંતુ તે ઓરડાની બાજુમાંજ એક નાનો ઓરડો છે, તે તેની ધારણામાં પણ નહોતું. પુનઃ તેણે તે ઓરડો શોધવાના ઇરાદેજ રામપ્રસાદના બંગલામાં પ્રવેશ કર્યો.

રમણિકલાલ બહુજ વિચીત્ર અને ભયંકર માણસ હતો. તેણે પોતાના જીવનની અંદર અનેક ભયાનક કાર્યો કર્યા હતાં. બે ત્રણ વાર તે જેલમાં પણ જઈ આવ્યો હતો. રસિકલાલ તેની સાથે બહુજ સારી રીતે વર્તતો હતો, કેમકે કેટલીક વખત તેને રમણિકલાલ મારફતે ઉપયોગી બાતમીઓ મળતી હતી અને તેથી તેને બહુજ સારો ફાયદો મળતો હતો. રસિકલાલને બચાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરવાથી કેટલીક ઉપયોગી માહિતી તેને મળી હતી.

રસિકલાલની ખાત્રી હતી કે રમણિક પોતાની પાસે કોઇ પણ વખત ખોટું બોલતો નથી, અને તેને અનુસરીનેજ આજે તે ફરીથી રામપ્રસાદના રસાયણવિદ્યાના પ્રયોગો કરવાના મકાનની અંદર પેઠો હતો. રમણિકે બતાવેલું ગૃહ ત્યાંજ હોવું જોઇએ એમ તેની રમણિકના ઉપરના પોતાના વિશ્વાસને લીધે પાકી ખાત્રી થઇ હતી, અને તેથીજ તે રમણિકલાલને ત્યાંથી નિકળી સીધો રામપ્રસાદના બંગલે પહોંચ્યો.

રસિકલાલ જેવો રામપ્રસાદના બંગલાના ઓટલા ઉપર ચઢયો તેવોજ તેને જયંતિલાલ મળ્યો. જયંતિલાલને સાથે લેઇ રસિકલાલ રામપ્રસાદના રસાયણશાળાવાળા રૂમની અંદર ગયો; કિન્તુ સહસા એક યુવતિને ત્યાં ઉભેલી જોઇ તેઓ

બન્ને વિચારમાં પડયા. બન્ને જણા એક સ્થળે છુપાઇ ઉભા રહેવાનો વિચાર કરતા હતા, તેવામાં તે યુવતિ તેમની પાસે આવી ઉભી રહી. એકમેકનાં ચક્ષુઓ એકમેકની સાથે ભેગાં થયાં.

રસિકલાલ તે યુવતિને જોતાંજ હસી પડયો અને બોલ્યો–"સુરેશ ! તું અહિયાં કયાંથી ! ?"

"આપનું એક કામ છે; આપ અહિંયાંજ મળ્યા એ પણ ઠીક થયું છે. કાલનો હું આપને મળવાને માટે વિચાર-કર્યા કરતી હતી પરંતુ વખત મળતો નહોતો."

"શું તું અહિંયાં એકલી આવી છે?"

"હા, પણ આપે રામપ્રસાદના વીલની હકીકત સાંભળી?"

"હા સાંભળી છે; પરંતુ તેમાં તેમણે તો તને કશુંએ આપેલું નથી."

"એ બહુજ આશ્ચર્યની વાત કહેવાય ! ત્યારે શુ મને તેઓએ ખોટી વાત કહીને વિશ્વાસઘાત કર્યો હશે? ત્યારે હવે શું કરવાનું રહ્યું? આવી રીતે કોઇપણ સમયે તેઓએ મારી સાથે ખોટી વાત કરી મને ઠગી નથી."

"પણ તું શા માટે અહિંઆં આવી હતી?"

"મને એમ ખબર છે કે આ ઓરડાની પાસેજ એક નાનો પણ ગુપ્ત ઓરડો છે, હું તે ઓરડાની શોધ કરવાને માટેજ આવેલી છું."

"તે વાત તારા જાણવામાં કેવી રીતે આવી?"

"એક દિવસ હું આ ઓરડાની અંદર હતી, ત્યારે અંદરની બાજુએથી દાકતર અને રામપ્રસાદની વચ્ચે થતી

વાત મારા સાંભળવામાં આવી હતી; પરંતુ તેઓ ક્યાં આગળ બેસી વાત કરે છે, તે જાણુવામાં આવ્યું નહોતું તેથી મારી ખાત્રી થઈ છે કે અવશ્ય આ ઓરડાની પાસેજ બીજો કોઇ ગુપ્ત ઓરડો હોવો જોઇએ. મને પૈસાની કોઇ પણુ પ્રકારની લાલસા નથી. હું તો ફક્ત તેમના મિત્રની પુત્રી છું. તેઓ મને પોતાની પાછળ પોતાની સઘળી મીલકતની માલેક બનાવતા જાય, એવી મારી સ્વપ્ને પણુ ઇચ્છા નહોતી, પરંતુ તેમણે મને જે કાંઇ હકીકત કહેલી હતી તેથીજ મને તેવી આશા બંધાયલી હતી. મારી ખાત્રી છે કે એ ગુપ્ત ઓરડાની અંદર કાંઈ પણુ ભયાનક ભેદ હોવો જોઇએ.

"તું ક્યારની અહિંયાં આવી છે?"

"મને આવ્યે લગભગ અર્ધોએક કલાક થયો."

"કાંઇ પણુ તારા જાણુવામાં આવ્યું છે?"

"હજી સુધી તો કાંઈ જણાયું નથી."

તરતજ રસિકલાલે રસાયણુશાળાની સઘળી દિવાલો તપાસવાનો શરૂઆત કરી, છતાં કાંઇ પણુ ભેદ સમજાયો નહિ. જે વખતે રસિકલાલ દિવાલો તપાસતો હતો તે વખતે સુરેશકુમારી આલમારીઓની શીશીઓને તપાસવા લાગી. તેણે શીશીઓ તપાસતાં રસિકલાલને કહ્યું—"રસિકલાલ! મેં જે શીશીના સંબંધમાં આપને વાત કરેલી હતી, તે શીશી આની અંદર આજે જોવામાં આવતી નથી આપ આ ઓરડામાં મારા આપને જાણુાવ્યા પછીથી આવેલા હતા?"

"હા! આવ્યો હતો."

"તો તે શીશી આપે લીધેલી છે? જો લીધી હોય તો ઠીકજ કર્યું છે આપ પોલિસના માણુસ છો, એટલે એ ભયાનક કાર્યનો સઘળો ભાર આપનાજ ઉપર રહેલો છે. એટલે તે શીશી આપ શોધી કાઢો તેમાં શું નવાઇ!"

"નહિ! સુરેશ! મેં તે શીશી લીધી નથી."

"જો આપે નથી લીધી તો પછી કોણ લઇ ગયું?"

રસિકલાલે પહેલાંની સઘળી હકીકત સુરેશકુમારીને જણાવી જે સાંભળીને તે બહુજ આશ્ચર્ય પામી. તેણે રસિકલાલને પૂછ્યું—"ત્યારે બીજા માણુસો પણ આ બંગલાની અંદર આવે જાય છે ખરાં! શું પહેરાવાળો તે સંબંધમાં આપને કાંઇ જણાવતો નથી?"

"ના! આ બગીચાને બે ત્રણ દ્વાર છે. કોઇ માણુસ ખોટા વિચારથી અહિંયાં આવે તે કાંઇ મોટા દરવાજે થઇને આવે નહિ. આપણે તે સંબંધમાં પછી વિચાર કરીશું; પરંતુ પહેલાં તો તમે જે કામે આવ્યાં છો તે કામની તપાસ કરીએ."

તરતજ રસિકલાલ અને સુરેશકુમારીએ મકાનની અંદર ચારે બાજુએ બહુજ બારિકાઇથી તપાસ કરવા માંડી પરંતુ કાંઇ પણ પત્તો લાગ્યો નહિ. રસિકલાલે સઘળી આલમારીઓને બાજુપર ખસેડી. એક આલમારીની પાછળ એક કડું ભિંતની અંદર જડેલું હોય, તેવું તેને જણાયું."

સુરેશકુમારીને નહિ જણાવતાં રસિકલાલે તે કડું જાણીને પકડી રાખ્યું. તરતજ એક નાનું દ્વાર કાંઇ પણ શબ્દ નહિ થતાં બહુજ ધીમેથી ખુલ્લું થયું. સુરેશકુમારી તેને જોતાંજ

બહુ આનંદિત થઇ બોલી ઉઠી-"જોયું રસિકલાલભાઈ! આ બધું શું મારૂં કામ છે? શું મારાથી તે બને? એતો સારા ભાગ્યે તમે આવી પહોંચ્યા તેથી આ બધી હકીકત જાણવામાં આવી."

તરતજ રસિકલાલ અને સુરેશકુમારી બન્ને તે દ્વાર મારફતે તે નાના ઓરડાની અંદર પેઠાં અને અંદરની બાજુએ ચારે તરફ નજર કરી. સહસા રસિકલાલની નજર કેટલાક જુના કાગળો ઉપર પડી. તે કાગળો તેણે પોતાના હાથમાં ઉપાડી લીધા. સુરેશકુમારીએ તેને કાગળો હાથમાં લેતો જોઈ આશ્ચર્ય પામતાં પૂછ્યું-"એ શું છે તે રસિકલાલભાઈ? એ જુના કાગળો ઉપર આપે આટલો બધો ઉતાવળો ઝપાટો કેમ કર્યો?"

"સુરેશ! એ કાગળો જુના અને નકામા નથી. તારા સાંભળવામાં આવેલું હશે કે થોડા દિવસ પહેલાં કેટલીક ખોટી નોટો પાડવામાં આવી હતી, તેમાંનીજ આ પણ ખોટી નોટો છે."

"આપનું અનુમાન સાચું છે."

"તેં તે કેવી રીતે જાણ્યું?"

"દાક્તર અને રામપ્રસાદ એક દિવસ એ સંબંધમાં વાતો કરતા હતા. દાક્તર કહેતા હતા કે, મને પકડી શકે એવો કોઈ પણ છૂપી પોલીસનો અમલદાર આ પૃથ્વીમાં તો છે નહિ."

સુરેશકુમારીએ એ પ્રમાણે કહી થોડો વખત વિશ્રાંતિ લીધી. વળી ફરીથી તેઓ તે ઓરડાની અંદર તપાસ કરવા

લાગ્યાં. આશરે અર્ધોક કલાક તપાસ કર્યા પછી એક નાનું ખાનું તેમના જોવામાં આવ્યું. તે ખાનું એક ઉંચી આલમારી ઉપર રાખવામાં આવેલું હતું. સુરેશકુમારીએ તેને ઉતારવા માટે પ્રયત્ન કર્યો; કિન્તુ તેનાથી નીચે ઉતારી શકાયું નહિ, તેથી તેણે રસિકલાલની મદદ માગી. રસિકલાલે તે ખાનું તેને આલમારી ઉપરથી નીચે ઉતારી આપ્યું અને પૂછયું:–"શું તું આ ખાનુંજ શોધવાને માટે અહિંયાં આવી હતી ?"

"હા ! એટલા માટેજ આવેલી છું."

"એની અંદર શું છે ?"

"રામપ્રસાદનું વીલ એની અંદર છે."

"તે વીલ આની અંદરજ છે, એવું તેં કેવી રીતે જાણ્યું હતું ?"

"એક દિવસ રામપ્રસાદ બહુજ આનંદમાં હતા તે વખતે આ પેટી તેમણે પોતાના શયનગૃહની અંદર આણેલી હતી અને ત્યાર પછી મને બોલાવી હતી. તેમના શયનગૃહમાં મારા ગયા પછી તેમણે મને બહુ બહુ વાતો પૂછી હતી. મારા ધારવા પ્રમાણે તો મને પૂછવામાં આવેલા સવાલોના જવાબોથી તેઓ બહુજ સંતોષિત થયેલા જણાયા હતા, અને તેજ વખતે તેમણે પોતાનો સંતોષ મને જણાવતાં કહેલું હતું કે–"મારા પછીથી તું મારી સમસ્ત મિલકતની ઉત્તરાધિકારીણી થવાની છું. તે સંબંધનું મેં વીલ કરેલું છે, અને તે વીલ મેં આ મારી પેટીની અંદર રાખેલું છે." તેઓએ વધારામાં એમ પણ મને જણાવ્યું હતું કે–" આ

પેટી હું મારા રસાયણુશાળાની પાસેના ઓરડાની અંદરજ મૂકી રાખું છું." જ્યારે ગઇ કાલે તેમના વીલની હકીકત મારા જાણુવામાં આવી ત્યારેજ મને આ વીલ વાળી પેટી શોધી કહાડવાની જરૂર પડી."

"શું ત્યારે તું એમ જણાવે છે કે ગઇ કાલે જે વીલ વાંચવામાં આવ્યું તે અસલ વીલ ન્હોય ?"

"મારૂં તો માનવું એવુંજ છે. હવે આ પેટીને મારે કેવી રીતે ઉઘાડવી ?"

"કેવી રીતે તે ભાગી નાખીને ?"

"તો તેવી રીતે કરો"

રસિકલાલે તરતજ પોતાના ખીસ્સામાંથી એક યંત્ર કહાડયું અને તે યંત્રની મદદ વડે તે પેટી તોડી નાંખી. તેની અંદરથી એક કાગળ સુરેશકુમારીએ બહાર કાઢયો, અને તેને વાંચવા માંડયો.

"સુરેશકુમારીજ મારી શત્રુ છે, એજ મારૂં ખૂન કરવાને માટે યત્ન કરે છે."

રામપ્રસાદ.

કાગળ વાંચતાની સાથેજ સુરેશકુમારી ચમકી ઉઠી. જે આશાને લીધે તેણે અત્યાર સુધી અસહ્ય દુઃખ વેઠેલું હતું, જે મહાન્ આશાને લીધે આવા નિર્જન સ્થળની અંદર તેણે પ્રવેશ કર્યો હતો, તેની તે આશા આજે સઘળી નાશ પામી. હવે શું ઉપાય કરવો એ તેને કાંઇ પણ સૂઝયું નહિ. તેનું મુખ તદ્દન રકતશૂન્ય અને ફીકકું પડી ગયું. તેનું સઘળું અંગ કંપવા લાગ્યું. તે એક શબ્દ પણ બોલી શકી નહિ.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

આશ્ચર્યકારક રહસ્ય.

લગભગ પંદરેક મિનીટ બાદ સુરેશકુમારીને ભાન આવ્યું. તેણે બહુજ મહેનતે હિમ્મત ધારણ કરી રસિકલાલને કહ્યું–"રસિકલાલભાઇ ! આ શું કહેવાય ? આ કોણે લખ્યું હશે ?"

"સુરેશ ! તેં રામપ્રસાદના લખેલા અક્ષરો જોયા નથી ?"

"હા ! મેં અનેકવાર જોયા છે."

"ત્યારે તું કેમ પારખી શકતી નથી કે આતે તેમનું લખેલું છે કે બીજાનું છે ?"

"જણાય છે તો તેમનું લખેલું હોય તેવુંજ; પરંતુ તેઓ આ પ્રમાણે લખે એ કોઇ પણ રીતે સંભવતું નથી. તેઓ મારા પ્રત્યે જે પ્રેમની દૃષ્ટિથી નિહાળતા હતા, તે જોતાં તેઓ કદાપિ પણ મને વિપત્તિમાં આવી પડવા જેવું લખી જાયજ નહિ."

"ત્યારે તો કોઈ ભયાનક મનુષ્યનું એ કારસ્થાન હશે એવું જણાય છે ! રામપ્રસાદના ખૂનની અંદર અનેક ઉંડા ભેદો સમાયલા છે તે તું જુએ છે ? આવું ગુપ્ત રહસ્યોથી ભરેલું ખૂન તો પહેલાં કોઇ પણ વખતે થયેલું સાંભળ્યું નથી."

"તમે તો આવું કહોછો, અને આપના છુપી પોલીસ-વાળા ઇન્સ્પેકટર સાહેબ તો કહી ગયા હતા કે આતો સહજ વાત છે."

" કેસનો ઉંડા ઉતરી તપાસ નહિ કરતાં ઉપર ઉપરથી વિચાર કરે તેને એમ જણાય એમાં નવાઇ નથી, પરંતુ ખરી રીતે જોતાં તો તેમ નથી. હવે તું મારા કહેવા પ્રમાણે એક કામ કર. આ કાગળને બાળી મૂકે તો તારા ઉપરથી સઘળી મુસીબત ટળી જાય તેમ છે."

" નહિ ! રસિકલાલભાઇ ! આપના કહેવા પ્રમાણે કરવાથી મારો પોતાનોજ દોષ મારે સ્વિકારવો પડે, માટે આપ આ કાગળ આપની પાસેજ રાખો."

રસિકલાલને સુરેશકુમારીનું કહેવું વ્યાજબી લાગવાથી તેણે તે કાગળ પોતાની પાસે રાખ્યો, અને તેને ખોટી નોટોની અંદર લપેટી લીધો. સુરેશકુમારીએ રસિકલાલને રસાયણશાળાનાં લોહદ્વાર ઉઘાડવાની યુક્તિ બતાવી; જે જોઇને રસિકલાલ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો અને બોલ્યો–" સુરેશ ! મને આવા ગુન્હા પકડવાનું કામ કરતાં બહુ વર્ષો વીતી ગયાં છે, પણ આજે પહેલવહેલીજ આ યુક્તિ તેં મને બતાવી છે. આ પહેલાં આવી યુક્તિ હું જાણતોજ નહોતો. આ યુક્તિ બીજું કોઇ જાણે છે એમ તારા જાણવામાં છે ?"

" એ તો કેવી રીતે કહી શકાય ? રામપ્રસાદના ઓળખાણવાળા બહુજ થોડા માણસો છે. એકાદ બે માણસો અહિં આવતા હતા એમ મારા જાણવામાં છે. વખતે તેઓમાંથી કોઇ જાણતું હોય તો તે ના કહી શકાય નહિ."

" વધારે ભાગે અહિંયાં કોણ કોણ આવતું હતું ?"

" પેલો ડાકતર."

" કીચો ? દાકતર દિનાનાથ ? "

" હા ! "

" જે દિવસે રામપ્રસાદ મરી ગયા તે દિવસે તેં દાક્તરને અહિં આવેલો જોયો હતો ? "

" ના ! સાહેબ ! હું જુઠી વાત જણાવવાને ચહાતી નથી પરંતુ એટલું તો મારા જાણુવામાં છે કે, તે કોઇ પણુ જાતનો જાદુનો મંત્ર જાણે છે. જ્યારે જ્યારે તે રામપ્રસાદની પાસેથી ઘર તરફ જતો ત્યારે ત્યારે રામપ્રસાદનું શરીર અને મન બહુજ અસ્વસ્થ જણુાતાં હતાં. કોઈ કોઇ વખત તો તેઓ દાક્તરના ગયા પછી પણુ નિંદ્રીત અવસ્થામાં પડી રહેલા જણુાતા હતા. "

" વારૂ ! એતો ઠીક, પરંતુ જયંતિલાલની સાથે તારે કયારથી વાતચીતનો સંબંધ બંધાયલો છે ? "

" જ્યારથી હું અહિંયાં રામપ્રસાદના ઘેર આવી ત્યારથી; લગભગ દશેક વર્ષ થયાં હશે. "

" જયંતિલાલ રામપ્રસાદનો ખરો ઓરમાન ભાઇજ છે ?"

" હું નાનપણુથીજ એ પ્રમાણે સાંભળતી આવીછું. "

" તમારા બન્નેની અંદર કોઇ પણુ પ્રકારનો કલહ તો નથીને ? "

" નહિ, કદાપિ પણુ નથી ! "

" જયંતિલાલ કયારે પણુ તારૂં બુરૂ કરવાની વાત કરતો હતો ? "

" ના ! કયારે પણુ નહિ. એતો શું પણુ જ્યારે મેં

રામપ્રસાદની હું ઉત્તરાધીકારીણી છું અને સમસ્ત સમ્પત્તિની માલીક થઈ છું એમ કહ્યું ત્યારે તે સાંભળવા છતાં પણ કોઇ દિવસ તેઓના મનમાં ખોટું લાગ્યું હોય તેવું જણાયું નથી; તેમ તે સંબંધી કાંઇપણ વાત કોઇને કરી હોય તેવું પણ સંભળાયું નથી. ”

“ તું તો તે દિવસે એમ કહેતી હતી કે જયંતિલાલ દાક્તર દીનાનાથ અને તેની છોકરીના વશ છે. ”

“ મારૂં તે કહેવું સત્ય છે, પરંતુ મેં એ પ્રમાણે જણાવ્યું તે મારી ભૂલ થઇ છે. હું એ માટે જયંતિલાલ પાસે માફી માગીશ. ”

“ દાકતરની સાથે તારે વાતચીત કરવાનો પ્રસંગ કેવો છે ? ”

“ બહુજ સારો. ”

“ વારૂ ! દાકતરની છોકરીની સાથે કોઈ પણ દીવસે તારો મેળાપ થયો છે ? ”

“ ના ! ફક્ત એકજ દિવસ મારે અને તેને મળવા અને વાતચીત કરવા પ્રસંગ આવ્યો હતો; તે સિવાય કોઈ પણ વખતે અમારો મેળાપ થયો નથી. ”

“ કેવી રીતે મેળાપ થયો હતો ? ”

“ હું હમેશાં રામપ્રસાદની પાસે આવતી હતી. એક દિવસ રસાયણશાળાના ઓરડા આગળ હું આવી તે વખતે બે માણસો માંહોમાંહી તકરાર કરતાં હોય તેવો અવાજ મારા કાને આવ્યો. રામપ્રસાદ બહુજ શાન્ત પ્રકૃતિના માણસ

હોવાથી તેઓને પહેલાં કોઇની સાથે તકરાર થયેલી મારા જોવામાં કે સાંભળવામાં આવેલી નહોતી. મેં એ તકરાર સાંભળી બહારથીજ બૂમ મારી તેમને બોલાવ્યા. તે વખતે મને જણાયું કે તેઓ સ્નેહલતાની સાથે તકરાર કરતા હતા."

"તેં તેનું નામ સ્નેહલતાજ છે એમ કેવી રીતે જાણ્યું ?"

"દાક્તરની છોકરીનું મ્હોં તદ્દન દાકતરના મુખને મળતુંજ છે. પહેલાં તો હું એમજ સમજી કે તે દાકતર છે, પરંતુ જ્યારે મેં બરાબર રીતે જોયું ત્યારે સમજાયું કે તે દાક્તર નહિ પણ દાકતરની છોકરી છે. પહેલાં મેં સાંભળેલું હતું કે દાક્તરને એક સ્નેહલતા નામની છોકરી છે."

"શા માટે તકરાર થતી હતી તે બરાબર તારા જાણવામાં આવ્યું હતું ?"

"ના ! કાંઇ પણ જણાયું નહોતું; પરંતુ તે વખતે રામપ્રસાદની સ્હામે એક ચોપડી ખુલ્લી પડેલી હતી. સ્નેહલતા વારંવાર તે ચોપડી જોવાને માગતી હતી."

"તે કયી ચોપડી હતી તે તારા જાણવામાં છે ?"

"રામપ્રસાદની સઘળી ચોપડીઓમાં જુદી જુદી જાતનો વિષ તૈયાર કરવાની રીતીઓ લખેલી છે. તેઓ કયારેય પણ એ ચોપડીઓ સિવાય બીજી ચોપડીઓને હાથમાં લેતાજ નહોતા."

"વાહ ! વાહ ! જેમ જેમ સમય જતો જાય છે, તેમ તેમ નવિન નવિન હકીકત જણાતીજ જાય છે. રામપ્રસાદના ખૂનની ખરી હકીકત જુજ મહેનતે મળવી બહુજ મુશ્કેલ છે."

"મારૂ પણ એમજ માનવું છે; વધુમાં મને એમ પણ બીક લાગે છે કે, વખતે આપ પણ કોઇ નિર્દોષને ગીરફતાર કરી ના મૂકો."

"સુરેશ! તારે એવું કયારેય પણ મનમાં ના લાવવું, કારણ કે જ્યાં સુધી હું બરાબર રીતે જાણું કે સાંભળું નહિ ત્યાં સુધી કોઇને પણ કેદ પકડું એવો નથી. હું એ તો ચોક્કસ જાણું છું કે આ કામની અંદર તું અને જયંતિલાલ તદ્દન નિર્દોષ છો; એટલુંજ નહિ પણ ખૂનના સંબંધમાં તમે કાંઇ પણ જાણતાં નથી."

સુરેશકુમારી રસિકલાલની વાત સાંભળી બહુજ આનંદ પામી અને કહેવા લાગી–"પરમેશ્વર આપનું ભલું કરો. હું આપને ખાસ આગ્રહપૂર્વક જણાવું છું કે જયંતિલાલ તદ્દન નિર્દોષ છે."

રસિકલાલે હસતાં હસતાં જણાવ્યું–"હું પ્રથમથીજ જાણું છું."

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ચોરનો ભાઈ ઘંટીચોર.

બીજે દિવસે ડાક્તર દીનાનાથ પોતાના મકાનમાંથી બહાર જવાને માટે તૈયાર થઇ નિકળ્યો. તે થોડેક દૂર ગયો નહિ એટલામાં એક બળવાન અને અતિશય ઉંચી આકૃતિનો માણસ તેને ઘેર આવી ઉભો રહ્યો; અને ઘરની આગળના

બાગની ઓશરીની અંદર પ્રવેશ કરી એક દાસીની પાસે ગયો. દાસીએ તેને આવવાનું કારણ પૂછ્યું. તેણે જવાબ આપ્યો કે-" ડાકતરને મળવું છે એટલા માટે આવેલો છું."

દાસીના મુખે ડાક્તર ઘરમાં નથી એમ જાણવા છતાં તે માણસે પાછો નહિ વળતાં ડાકતરની પુત્રી સ્નેહલતાને મળવાની ઈચ્છા જણાવી. દાસીએ તરતજ તે હકીકત સ્નેહલતાને કહી. સ્નેહલતાએ મળવાની હા કહેતાંજ દાસી આવેલા માણસને તેની પાસે લેઈ ગઇ.

સ્નેહલતા અને તેનો મેળાપ થયો. તેની આકૃતિ ઉપરથી તે કોઇ પણ સારો માણસ હોય એવું સ્નેહલતાને સમજાવાથી તેણે તેને પૂછ્યું-" આપનું નામ ? શું કામને માટે આપ મારા પિતાને મળવા આવેલા છો ?"

તેણે આશ્ચર્ય પામ્યો હોય એવા સ્વરે જવાબ આપ્યો-"વાહરે વાહ! શું તું મને ઓળખી શકી નહિ ?"

"મ્હારો અને તમારો મેળાપ ક્યારે થયો છે કે હું તમને જોતાંજ ઓળખી શકું ?"

તેણે સહાસ્ય વદને જણાવ્યું કે-" ગઇ સાલ મેળો જોવા ગયાં હતાં ત્યારે કેવી વિપત્તિમાં આવી પડ્યાં હતાં તે ભૂલી ગયાં કે શું ? જો હું ના હોત તો તમને કોણ બચાવત ? તેમ ત્યાર પછી પણ મારી તમારી વચ્ચે શું શું હકીકત બની હતી તે શું ભૂલી ગયાં ? મેં તમને બચાવ્યાં તે વખતે તમે શું શું બોલ્યાં હતાં તે ખબર છે ? મારૂં નામ રાજીવલોચન ! કેમ ભૂલી જાઓછો ?"

"હા ! હા ! હવે યાદ આવે છે. કહો અત્યારે કેમ આવવું થયું છે ?"

"મને થોડાક પૈસાની જરૂર છે."

"તમે મારી પાસે કાંઇ પૈસા મૂકવા આપી ગયા નથી."

"મૂકવા આપ્યા નથી પણ મારે જોઇએ છીએ તે આપો. જો નહિ આપો તો હું તમારી પાસેથી બલજોરીથી લઇશ. ચાલો બીજી વાત જવા દઇ મને પૈસા આપો."

"તમારે પૈસાની શું ખોટ છે ? તમારો મિત્ર આજે લાખો રૂપીયાની પુંજીનો માલિક થઇ બેઠો છે તો પછી તમે હાય પૈસા ! હાય પૈસા ! કરતા શા માટે બીજે માગતા ફરોછો ?"

"એ લોહીથી રગદોળાયલા પૈસાની મને જરૂર નથી. એની વાત જવા દઇ તમારીજ વાત કરો. ચાલો પૈસા આપો; તમે મારા મિત્રની કન્યા છો. જો તમે નહિ આપો તો પછી આપશે કોણ ?"

"મારા બાપના મિત્ર તમે કેવી રીતે અને કયારના થયા છો ?"

"બહુ વખતથી. તમારા બાપ આવા મોટા માણસ થયા ત્યાર પહેલાંથી. તું જાણે છે કે આટલા બધા તે પૈસાદાર કેવી રીતે થયા છે ? તારો બાપ જેવો તેવો માણસ નથી. જેને તેને જાદુ કરી હજારો રૂપીઆ ધુતી લે છે, ચોરીઓ કરે છે, જુગાર રમે છે અને તેમ કરીનેજ તારો બાપ મોટો પૈસાવાળો થયો છે."

"જરા વિચારીને વાત કરો; મારા દેખતાં તમે મારા બાપનું અપમાન કરો છો એનો કાંઇ વિચાર છે?"

"ચાલ એ વાત જવાદે, જે કામ છે તેજ વાત કરીયે. તારી પાસે પૈસા છે એવી મારી પાકી ખાત્રી છે. તું તારા બાપના કરતાં પણ શેતાન છે. જો ત્રણુસો રૂપીઆ આપશે તો હું કાંઇ પણ બોલ્યા ચાલ્યા સિવાય ચાલ્યો જઇશ."

"તમે ચોર નહિ પણ ચોરના ભાઈ ઘંટીચોર છો. તમે મને એકલી જાણીને જોર જણાવો છો કેમ? જો મારા બાપ આ વખતે હાજર હોત તો તમને તેનો રીતસર બદલો આપત!"

"હું તો તારા બાપની સાથે મળવાનેજ આવેલો હતો, ને કહેતી હોય તો તેના આવતા સુધી બેસું. હું તારી પાસેથી ઠગીને પૈસા લેવા માગતો નથી; પરંતુ મારી પાસે એક એવી ચીજ છે કે જેને જોતાંજ તારૂ મુખ પડી જશે અને તારા પ્રાણુ ઉપર વાત આવશે."

"શું છે તે બતાવો તો ખરૂં માનું?"

"એકાન્ત હોવાથીજ હું તને બતાવું છું. પરંતુ યાદ રાખજે કે કાંઇ પણ મને સતાવવાની વાત કરી તો જીવતી રહેવા પામશે નહિ."

એમ કહી તરતજ રાજીવલોચને એક નાની કાચની ગોળાકાર શીશી પોતાના ખીસ્સામાંથી બહાર કહાડી, અને પોતાના હાથની તર્જની અને અંગુઠાની વચ્ચે રાખી સ્નેહલતાના સ્હામી ધરી તેને બતાવી. સ્નેહલતા તેને જોતાંજ

ચમકી ઉઠી અને બહુ વખત સુધી વિચાર કરીને બોલી– "તમે અહિંયાં જરા વાર બેસો હું તમને ઉપરની બાજુએથી પૈસા લાવી આપુછું."

"વાહ! વાહ! શું મને પણ તું બાળકની માફક રમાડવા માગે છે કે? મારૂં શરીર છે એવી મારી બુદ્ધિ હશે એમ સમજે છે કે? કેવી વાત કરે છે? તારે અહિંથી ચાલ્યા જવું છે અને મને અહિં બેસાડી ફસાવવાની યુક્તિ રચવી છે કેમ? એ કદાપિ પણ બનશે નહી. ચાલ તારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં હું તારી સાથે સાથે આવું છું."

"તમે ઘરની અંદર શી રીતે આવશો?"

"તો હું તને જવા પણ દેઇશ નહિ. બસ અહિંયાંજ મને પૈસા આપ, નહિતો તું મને તારી સાથે લઇ ચાલ."

સ્નેહલતા બહુજ સંકટમાં આવી પડી. તેણે તરતજ પોતાની દાસીને પોતાની નાની પેટી લાવવાને માટે જણાવ્યું. દાસીએ પેટી લઈ આવી સ્નેહલતાના હાથમાં આપી. સ્નેહલતાએ પેટી લઈ તેને બહાર જવા માટે સૂચના આપી. પેટી ઉઘાડી તરતજ ત્રણસો રૂપીયા રાજીવલોચનના હાથમાં તેણે મૂકયા.

નવિન દાસી શારદાદેવી પૈસાની પેટીને બહાર લાવતાં જોઇ બહુજ આશ્ચર્ય પામી અને શું થાય છે તે જોવા માટે એક બાજુએ છુપાઇ રહી.

રાજીવલોચન પૈસા પોતાના હાથમાં લઈ તે ગોળ શીશી સ્નેહલતાના હાથમાં આપવા તૈયાર થયો, પરંતુ સ્નેહલતાએ

તે લેવાની ના પાડી અને કહ્યું-“ એની મને કાંઇ પણ જરૂર નથી, એ તમારી પાસેજ રહેવા દો. ”

“ તો તારી મરજી; હવે હું જાઉં છું. એ પ્રમાણે કહી રાજીવલોચન ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. ”

પ્રકરણ ૧૪ મું.

શત્રુ-ગૃહ.

રાજીવલોચનને પૈસા લઇ ચાલ્યા ગયા પછી સ્નેહલતાના મનમાં બહુજ ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો. પોતાની પાસેથી એક સામાન્ય માણસ ત્રણસો રૂપીયા લઇ ગયો અને પોતે તેને કાંઈ પણ કરી શકી નહિ, તેથી તેને અત્યંત ક્ષોભ થયો. પોતાના મનની સાથેજ તે કહેવા લાગી-“ આટલી વખત તો જવા પામ્યો છે, પરંતુ હવે પછી બીજી વખતે આવશે ત્યારે અવશ્ય હું એને સપડાવીશ. ”

એટલામાં સહસા નવિન દાસીને પોતે બેઠી હતી તે ઓરડાના દ્વાર આગળ થઇને જતાં તેણે જોઇ. પ્રથમજ સ્નેહ-લતાને વહેમ આવ્યો હતો કે કોઇ પણ માણસ પોતાને અને રાજીવલોચનને થયેલી વાત સાંભળતું હોવું જોઇએ; પરંતુ અત્યાર સુધી કોઇ જોવામાં આવેલું નહિ હોવાથી પકડી શકાયું નહોતું, પણ નવિન દાસીને દ્વારની સમીપ થઇને જતાં જોઇ એટલે સ્નેહલતાનો સંશય દ્રઢ થયો. તેના મનમાં એમ ખાત્રી થઇ કે અત્યાર સુધી આ નવિન દાસી અહિંયાં

થતી વાર્તા છુપાઇને સાંભળતી હતી. તેને તેણે સામાન્ય સ્ત્રીઓ જેવી ગણી નહિ. તેણે પોતાના પિતા ઘેર આવતાં સુધી તે સંબંધમાં કાંઈ પણ કરવાનું યોગ્ય ધાર્યું નહિ.

લગભગ અર્ધોએક કલાક વ્યતીત થઇ ગયો છતાં પોતાના બાપ ઘેર પાછા આવ્યા નહિ, તેથી સ્નેહલતાના મનમાં ચિન્તા થવા લાગી. મન સ્થિર રહ્યું નહિ, તેથી એક પુસ્તક હાથમાં લઈ તે વાંચવા લાગી. વાંચતાં વાંચતાં એની આંખમાં ઉંઘ ભરાઈ આવી અને તે ત્યાંને ત્યાંજ ઉંઘી ગઇ.

આવી રીતે કેટલો સમય તેણે નિદ્રા લીધી તેનું તેને કંઇ પણ ભાન રહ્યું નહિ. પોતાની નિદ્રા પુરી થઈ ગઇ છતાં પણ પોતાના બાપને ઘેર આવેલો જોયો નહિ તેથી સ્નેહલતા આકુળ વ્યાકુળ થવા લાગી.

લગભગ પંદરેક મિનિટ થઈ નહિ એટલામાં દાકતર દિનાનાથ ઘર આગળ આવ્યો. બાપ અને દીકરી ભેગાં થતાંજ સ્નેહલતાએ પૂછ્યું–"બાપુ! અત્યાર સુધી તમે કયાં ગયા હતા? હું તમારી બહુજ વખતથી રાહ જોયા કરૂંછું."

"મારે એક કામ હતું તે માટે હું ગયેલો હતો; કામ થતાં જરા મોડું થવાથી વાર થઈ છે."

"ઠીક! પરંતુ આપણે જે નવી દાસી રાખેલી છે, એના સંબંધમાં મારા મનમાં કાંઇક વહેમ રહે છે.! જે વખતે તે આપણે ત્યાં પહેલવહેલી રહેવા માટે આવી તે દિવસેજ મારા મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો હતો, પરંતુ આજે તો મારો તે સંદેહ બહુજ પ્રબળ બન્યો છે."

"ઠીક છે! પરંતુ આજે મને કોઇ મળવા માટે આવ્યું હતું?"

"ના? કોઈ પણ આવ્યું નહોતું!" સ્નેહલતાએ ખોટીજ વાત જણાવી.

"ઠીક! સ્નેહલતા! નવિન દાસીના સંબંધમાં તું જે વાત કહે છે તે સાચી છે. મને પણ એવોજ સંદેહ ઉત્પન્ન થયો હતો; અને તેથી હું આજે તપાસ કરવા માટે બહાર ગયો હતો. બહારથી મને એવી ખબર મળી છે કે, નવિન દાસીએ જે મોટા માણસની ચીઠ્ઠી આપણને લાવીને આપી હતી તે તદ્દન ખોટી હતી. એ માણસને ત્યાં એ કદાપિ પણ કામ કરવાને માટે રહેલીજ નથી."

"વાહ! એ તો બહુજ ઠગ ત્યારે?"

"એમજ. આપણે ત્યાં શું શું હકીકત બને છે, તે જો તે બહાર જઇને કહે તો આપણો નાશ થયા સિવાય રહેજ નહિ. જો તે આપણા હાથમાં રહેશે તો તો હરકત નથી; પરંતુ જો હાથમાંથી ચાલીજ ગઈ તો તો પરિણામ બહુજ ખરાબ આવશે."

"હા! મારો તો એવોજ વિચાર છે કે એને અહિંથી મારીને કાઢી મૂકવી જોઇએ."

"નહિ! નહિ! મારીને કાઢી મૂકવા કરતાં એને અહીંને અહીંજ નક્કી કરી નાંખવી જોઇએ."

"એટલો બધો એનો શું વાંક છે?"

"એ મારા ધારવા પ્રમાણે પોલિસે મૂકેલી બાતમીદાર છે."

"શું કહો છો ? આપણા ઘરમાં પોલિસે ગુપ્ત બાતમીદાર મૂકી છે ?"

"હા! તેં પણ સાંભળ્યું હશે કે, રામપ્રસાદના ખૂનની તપાસ કરવાને માટે રસિકલાલને મૂકરર કરવામાં આવેલો છે. રસિકલાલ એક પ્રખ્યાત ડીટેક્ટીવ છે. તેના જેવો આ વિજયનગરમાં કોઇ પણ ચતુર અને કાર્યદક્ષ માણસ નથી. આ દાસી તેની સહાયકારીણી છે. મારા ધારવા પ્રમાણે એનું નામ શારદાદેવી છે. લોકો કહે છે કે શારદાદેવી રસિકલાલની બ્હેન થાય છે પરંતુ એ વાતનો મારા મનમાં જરા વહેમ છે."

"ત્યારે શું શારદાદેવી આપણા ઘરમાં છાનીમાની રહેલી છે ?"

"ચોક્કસ હવે વિલંબ કરવાની જરૂર નથી. જેવી રીતે ઉતાવળે એ કાંટો દૂર થાય એવું કરવું એમાંજ આપણું શ્રેય છે. ચાલ! એક વખત આપણે ઉપર જઇએ, અને તે શું કરે છે, એ છાનાંમાનાં ઉભાં રહીને જોઇએ."

તરતજ બાપ અને દીકરી બન્ને ઉપર ગયાં. સ્નેહલતા કાંઈ એક સામાન્ય કારણ શોધી કાઢી શારદાદેવી રહેતી હતી તે ઓરડાની અંદર ગઇ; પરંતુ શારદાદેવી ત્યાં જોવામાં આવી નહિ. સ્નેહલતા આ બનાવ જોઈ ચોંકી અને પોતાના પિતાને ત્યાં આગળ બોલાવ્યો. દાકતર તે ઓરડાની અંદર આવ્યો, અને જોયું તો હાથમાંથી શિકાર છટકી ગયેલો હોય તેવું જણાયું.

કેટલીક વાર બન્નેમાંથી એકે જણ કાંઈ પણ બોલ્યાં

નહિ; છેવટે સ્નેહલતાએ કહ્યું–" બાપુ ! એ ડાસી તમારા કહેવા પ્રમાણે છાની બાતમીદારજ હોવી જોઇએ. એમ ના હોય તો તે અહિંથી કેમ જતી રહે ? "

" ક્યાં ગઈ હશે ? વખતે બીજે કોઇ ઠેકાણે ગઇ હશે કે તેને ઘેર ગઇ હશે ? "

" તે હું શું જાણું ? "

" જ્યારે હું ઘરમાંથી બહાર ગયો ત્યારે તો મેં તેને જોઈ હતી. "

" તમારા ગયા પછી પણ મેં તેને જોઈ હતી. "

" ત્યારે કઇ વખતે ગઇ ? તું દિવસે ઉંઘતી હતી ? "

" હા ! આજે જરા ઉંઘ આવી હતી. "

" ત્યારે તો તેજ વખતે તને ઉંઘેલી જોઇને તે ચાલી ગઈ હશે અને કદાચ તે છુપી પોલીસવાળાઓને જઇને બધી હકીકત જાહેર કરશે. "

" શું કરશે તેતો તે જાણે પરંતુ એના સંબંધમાં આપણે બીક રાખવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. "

આ પ્રમાણે દાકતર પોતાની પુત્રીને શાંત્વન આપી ત્યાંથી ક્યાંક બ્હારની બાજુએ ફરવા ચાલી ગયો.

તેજ દિવસે સાંજના પાંચ વાગ્યાના સુમારે રસિકલાલ શારદાદેવીને ઘેર ગયો. તેને ઘર આગળ જોઇ હાસ્ય વદને તે પૂછવા લાગ્યો–" બ્હેન ! આજ સુધી ક્યાં ગયાં હતાં ? તે દિવસે હું તમારા ઘેર આવ્યો હતો પરંતુ તમારો કે તમારી પાળેલી છોકરીનો બેમાંથી કોઇનો પણ મેળાપ થયો નહોતો."

શારદાદેવીએ હસતાં હસતાં રસિકલાલને જવાબ આપ્યો— "ભાઈ! બ્હેન ભાઇનાજ કામે ગયેલી હતી."

"ક્યાં ગયાં હતાં?"

"ડાકતર દિનાનાથને ત્યાં ગઇ હતી."

"વાહ! તમે તો બહુજ જબરાં. વાઘની બોડમાં વાસો!?"

"તમારે માટે તેમ પણ કરવું પડે તો કરવું એ બ્હેનનું કામ છે."

"કહો વારૂ ત્યાં જઈ શું કર્યું?"

"જુઓ! પહેલેથી માંડીને કહું છું. ડાકતરને એક દાસીની જરૂર છે એમ ખબર મળવાથી હું દાસીનો વેષ લઈ તેને ઘેર નોકરી માટે પૂછવા ગઇ. મેં તેને આજીજી સાથે કહ્યું કે હાલમાં મારે કામ નથી, માટે જો આપ મને રાખશો તો બહુજ ઉપકાર થશે. ડાકતરને દાસીની જરૂર હોવાથી તેણે મને રાખવાનું કબુલ કર્યું. કાર્યાનુસાર મેં ત્યાં કેટલાક દિવસ નોકરી બજાવી."

"વારૂ! એતો ઠીક કર્યું પરંતુ ત્યાં તમારા જોવામાં શું શું આવ્યું? રામપ્રસાદના ખૂનના સંબંધમાં કાંઇ હકીકત મળી આવી?"

"ના! રસિક એ સંબંધમાં તો કાંઇ પણ મારા સાંભળવામાં આવ્યું નથી પરંતુ જયંતિલાલ તો તેના હાથમાં રમકડાની માફક રમે છે, એવું જણાય છે."

"તે કેવી રીતે?"

તરતજ શારદાદેવીએ પોતે જે જે કાંઇ જોયેલું હતું, તે સઘળું તેને કહી બતાવ્યું. કેવી રીતે તેઓએ જયંતિલાલને મેસ્મેરીઝમ દ્વારા અજ્ઞાન બનાવી પ્રતિજ્ઞા પત્ર લખાવી લીધું, તેમજ કેવી રીતે તેના હાથમાંથી વીંટી લઇ લીધી, અને રાજીવલોચન કેવી રીતે સ્નેહલતા પાસેથી રૂપીયા કઢાવી ગયો તે સઘળી હકીકત રસિકલાલને સંભળાવી.

શારદાદેવીની સઘળી હકીકત સાંભળી રસિકલાલે પૂછ્યું—"રાજીવલોચને શું કહીને સ્નેહલતાની પાસેથી રૂપીયા કઢાવ્યા."

"તેણે તેને એક કાચનો ગોળો બતાવ્યો, જેથી સ્નેહલતાને બહુજ ભય પ્રાપ્ત થયો. પહેલાં તો તેણે બહુ વાતો કહી પરંતુ જ્યારે શીશી જોઈ કે તરતજ તે ચુપ બની ગઇ. તેનું મુખ સુકાઈ ગયું, અને વારંવાર નિશ્વાસ મૂકવા લાગી. લગભગ દશેક મિનિટ થઇ નહિ એટલામાં સ્નેહલતાએ પોતાની પૈસાની પેટી લાવવાને બીજી દાસીને કહ્યું. પેટી આવતાંવંત રાજીવને રૂપીયા ત્રણસો કાઢી આપ્યા."

"ત્યારે તો આજે રાજીવલોચન જીતી ગયો ?"

"ખરેખર ! એકજ વાતમાં ત્રણસો રૂપિયા લઇ ગયો."

"પછી તે કાચની ગોળી જેવી શીશીનું શું થયું ?"

"રાજીવે તે સ્નેહલતાને આપવા માંડી હતી પણ તેણે તે લીધી નહિ."

"કેમ ? તેણે શું શું કહ્યું ?"

"તેણે કહ્યું કે એ શીશી તમારી પાસેજ રહેવા દ્યો." સ્નેહલતાને તેની જરૂર નહિ હોય એમ જણાયું.

"વારૂ! તે શીશી કેવી હતી? સાદી હતી?"

"હા! તે ગોળ શીશી સફેત કાચની હતી, પણ તેની અંદર કાંઇક રાતો પાતળો પદાર્થ હોય તેવું સ્પષ્ટ રીતે જણાતું હતું."

"અરે! એ શીશી રાજીવને કયાંથી મળી આવી?"

"તે તો તેણે કાંઇ પણ જણાવ્યું નહોતું પરંતુ તે જોતાંજ સ્નેહલતા અજ્ઞાન બની ગઇ હતી. એ સિવાય બીજું કાંઇ પણ બન્યું નથી. સ્નેહલતાએ તેને તરતજ પૈસા આપીને વિદાય કર્યો હતો. હું પણ ત્યાર પછી ત્યાંથી ઘર તરફ ચાલી આવી છું."

કેટલીક આડીઅવળી વાતો કર્યા પછી રસિકલાલ શારદાદેવીની રજા લઇ નીકળ્યો, અને સીધો રાજીવલોચનના કસરત કરવાના મકાન આગળ આવ્યો.

રાજીવલોચન તેજ ઠેકાણે હતો. આ વખતે તેનું શરીર તદ્દન ઉઘાડું હતું. ફકત એકજ કચ્છ મારી તે ઉભો હતો. રસિકલાલે પ્રથમ તેને બે ત્રણવાર જોયેલો હતો, પરંતુ તે આવો બળવાન હશે તેવું તે જાણતો નહોતો. રાજીવલોચનના શિષ્યો પણ તેના જેવાજ બળવાળા હતા.

રસિકલાલ આવેલો છે, એ વાત કેટલાક વખત સુધી રાજીવલોચનના જાણવામાં આવી નહિ. રસિકલાલ પણ ગુપ્તપણે સઘળી ચર્ચા જોતો ઉભો રહ્યો.

છેવટે સઘળાની કસરત પુરી થઇ રહી અને એકે એક કસરતશાળાની અંદરથી બહાર નિકળવા લાગ્યા. રાજીવલોચન

પણ બહાર નિકળી ચાલવા લાગ્યો. રસિકલાલ તેની પાછળ પાછળ તે ના જાણે તેમ ચાલ્યો. રસ્તામાં રાજીવલોચને જયંતિલાલને જોયો. તે તેને પ્રકટપણે મળ્યો નહિ, કીન્તુ તેની પાછળ પાછળ છાનોમાનો ચાલ્યો. રસિકલાલ પણ તેઓ બંને જાણે નહિ તેમ તેમની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો.

જયંતિલાલ ચાલતો ચાલતો સુરેશકુમારીને રહેવાના ઘર આગળ આવી ઉભો રહ્યો. એ વખતે રાત્રીના નવ વાગેલા હતા. ચારે તરફ અંધકાર છવાઇ ગયેલું હતું, આકાશમાં મેઘનાં વાદળો પણ છવાઇ ગયેલાં હતાં જેથી એક પણ તારો આકાશમાં જોવામાં આવતો નહોતો. જયંતિલાલ અત્યારે અહિંયાં કેમ આવ્યો હશે ? એ વિચાર કરતો રાજીવ એક બાજુએજ ઉભો રહ્યો. જયંતિલાલ તે ઘરની અંદર પેઠો. રાજીવ તેની પાછળ નહિ જતાં બહાર એક કોઇ પણ ના જોઇ શકે તેવી જગો પર આઘો જઇ તેના પાછા આવવાની રાહ જોતોજ ઉભો. રસિકલાલ પણ તેનાથી દૂર શું થાય છે. તે જોતો ઉભો રહ્યો.

પાંચેક મિનિટ થઇ હશે એટલામાં જયંતિલાલ પાછો આવ્યો. રાજીવ તેની પાછળ પાછળ આ વખતે ગયો નહિ, પણ બીજી તરફ વળ્યો. રસિકલાલ પણ રાજીવલોચનની પાછળ ચાલ્યો.

રાજીવલોચન ચાલતો ચાલતો રામપ્રસાદના બંગલાની પાસે આવ્યો. મુખ્ય દરવાજા આગળ પહેરાવાળો હશે, એમ લાગવાથી તે પાછળના ખડકીના દ્વાર આગળ થઇને અડા-

બીની અંદર પેઠો, અને થોડા સમયમાં ભેદથી ભરેલા રામપ્રસાદના રસાયણશાળાવાળા ઓરડાની અંદર ગયો.

રસિકલાલ તેના પહેલાંજ મુખ્ય દરવાજે થઇને રામપ્રસાદના બંગલાની અંદર આવી રસાયણશાળાવાળા ઓરડાની એક બાજુમાં ગુપ્તપણે સંતાઇ રહ્યા હતો.

રાજીવલોચને રસાયણશાળાના ઓરડાની અંદરથી એક શીશી લઇ પોતાના ખીસ્સામાં મૂકી અને ત્યાંથી તરત પાછો વળ્યો તેને પાછો વળેલો જોઈ રસિકલાલ પણ તેની પાછળ પાછળ ગુપ્તપણે જવા લાગ્યો.

રામપ્રસાદની વાડીમાં થઇને રાજીવલોચન બહાર નિકળી જે બાજુએ જવા લાગ્યો. તે બાજુએ રસિકલાલ પણ થોડું થોડું અંતર રાખી તેની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો. રાજીવે અત્યાર સુધી એક પણ વખત પાછુ વાળી જોયું નહોતું. તે નિડરપણે આગળ ચાલ્યાજ કરતો હતો."

પ્રકરણ ૧૫ મું.

રાજીવલોચન યોગેન્દ્રને ત્યાં.

લગભગ એક કલાક સુધી આમ તેમ ફરી ફરીને રાજીવલોચન એક નાના મકાન આગળ આવ્યો, અને તેની અંદર પેઠો. ઘરની અંદરના એક નાના ઓરડામાં પેસી તેણે પહેરેલાં કપડાં બદલી નાંખ્યાં, અને પાસે પડેલી એક ખુરસી

ઉપર બેસી એક નાના બારણા તરફ નજર કરી બૂમ મારી એટલે સામે ત્યાં આગળથી કોઇએ શબ્દ કર્યો રાજીવ વિચારમાં પડયો. તેણે ઉભા થઇને અંદરની બાજુએથી એક બંદૂક પોતાના હાથમાં લીધી અને તેજ નાના દ્વારનું લક્ષ્ય સાંધીને ફોડી.

બંદુકનો અવાજ કરી તે કેટલીક વખત સુધી શુનમુન બની બેસી રહ્યો, પરંતુ કોઇ પણ માણુસ જોવામાં આવ્યું નહિ. રાત્રીના બારેક વાગ્યાના સુમારે રાજીવલોચન ઉભો થયો, અને તે નાના બારણામાં થઇને યોગેન્દ્રનાથના રહેવાના ઘર આગળ આવ્યો. યોગેન્દ્રનાથ આ વખતે કાંઇ કામમાં રોકાયેલો હોવાથી રાજીવલોચનને મળી શકયો નહિ.

રાજીવલોચને તેને બે ચાર વાર બૂમ મારી બોલાવ્યો ત્યારે છેવટે એક દાસી આવી રાજીવલોચનની પાસે ઉભી રહી. રાજીવે તેને પૂછ્યું–“ યોગેન્દ્ર કયાં છે ? તું કાંઇ યોગેન્દ્ર છે કે મારી પાસે આવી છે ? મારે તો યોગેન્દ્રને મળવું છે. ”

દાસીએ રાજીવલોચનને હાસ્ય કરતાં કહ્યું–“ તમે હજાર રૂપીયા આપો તોપણ હું યોગેન્દ્રનાથ બનું નહિ. હું છું તેજ ઠીક છું. ”

“ તે વાત પછી, પરંતુ યોગેન્દ્ર કયાં છે તે પહેલાં જણાવ ? મારે તેને બહુજ જરૂરી કામ માટે મળવું છે. ”

“ એમ ઉતાવળ કરશો તે બનશે નહિ. ”

“ કેમ ? અંદર બીજું કોઇ માણુસ છે ? ”

“ હા. ”

"ત્યારે તે મને હમણાં મળી શકશે નહિ ?"

"ના, મળશે તો ખરા."

"શું તે માણુસ અહિંયાં થઇને જશે ?"

"ના ! બીજે રસ્તો છે, આ રસ્તે જાય તો તેને કોઇ હીસાબમાંએ ગણે નહિ."

"એવું કોણ આવ્યું છે ?"

"તે તો હું જાણતી નથી."

"મારે તે માણુસને એક વખત જોવો જોઇએ."

"નહિ, તે જોવાશે નહિ !"

"તને તેનો બદલો મળશે."

"જો એ વાત યોગેન્દ્રનાથના જાણવામાં આવે તો મને મારીજ નાંખે."

"તે જાણવા પામશે નહિ. જો મને લાગે છે કે એ માણુસ પેલે રસ્તે થઇને જતું જણાય છે! મને એક વખત તો બતાવ ? તું છ વર્ષ સુધી મહેનત કરી મેળવશે નહિ એટલા પૈસા હું તને હમણાંજ આપું છું."

"પૈસા તો મને બહુ વ્હાલા લાગે છે, પરંતુ વિશ્વાસ-ઘાતનું કામ કરી એક પૈસો પણ હું મેળવવા ચહાતી નથી."

"તું એક વિચિત્ર અને ભયાનક સ્ત્રી લાગે છે. જો માનશે નહિ તો હમણાંજ તારૂં ગળું દબાવીને મારી નાખીશ."

"મારતો ખરો, પછી શું થાય છે તે જણાશે ?"

"શું જણાશે ?"

"કેમ ખબર નથી ? તે દિવસની પેલી ખોટી નોટોની

વાત ભૂલી ગયો કે ? અને તે દિવસની પેલી ભયાનક વાત જો હું હમણાં જ ઉઘાડી પાડું તો તારી કેવી ગતિ થાય તે તું સમજે છે ?"

રાજીવલોચને કાંઇ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ. એટલામાં યોગેન્દ્રનાથ ત્યાં આગળ આવી ઉભો રહ્યો. દાસી યોગેન્દ્રનાથને જોઇને રાજીવને કહેવા લાગી–"આ યોગેન્દ્રનાથ આવ્યા ! તમારે કામ હોય તે તેમને હવે કહો."

આટલું બોલી તે દાસી ત્યાંથી ચાલી ગઈ. યોગેન્દ્રનાથ અને રાજીવ બન્ને તેજ ઓરડાની અંદર બેઠા. કેટલીકવાર શાન્તપણે બેઠા પછી રાજીવલોચને કહ્યું–"તમારી સાથે જે માણસ વાત કરવા આવેલું હતું, તે ચાલ્યું ગયું ?"

"હા !"

"આટલી મોડી રાત્રે કેમ આવ્યું હતું ?"

"જેને કામ હોય તે ગમે તે વખતે આવે."

"મારી સાથે શું વાત હતી તે યાદ છે ?"

"એટલા માટેજ હું આ વખતે તમારી પાસે આવેલો છું. વારૂ ! તમને કહેલું હતું તે તમે લાવ્યા છો ?"

"હા ! લાવ્યો છું, પરંતુ તમારી પાસે કોણ આવેલું હતું ?"

"તેનું તમારે શું કામ છે ?"

"કેમ ?"

"વિચાર કરો, કે તમારા જવા પછીથી વખતે કોઈ પણ અમારી તમારી વચ્ચે શું વાત થઈ તે વિષે મને પૂછે,

તો તે મારે તેને જણાવવી ? કોઇની વાત કોઇને કહેવી એ ઠીક કહેવાય ખરૂં કે ? ”

“ હું તો તમને પૈસા આપું છું અને આપીશ ! ”

“ પૈસાનો લોભ સહુને હોય છે, અને મને પણ છે. પરંતુ એ વાત સાંભળવાથી તમને કાંઈ પણ લાભ થાય તેવું નથી. આવેલા માણસનું નામ શ્યામસુંદર છે. તમારી સાથે એને કાંઇ પણ વાતચીત થયેલી હોય એવું મારા તો સમજવામાં નથી. ”

“ હા ! તમારૂં કહેવું ખરૂં છે. ”

“ ત્યારે હું કાંઇ તમને ખોટું કહેતો હતો ? ”

રાજીવલોચન આગળ કાંઇ પણ બોલ્યો નહિ. તેણે પોતાના ખીસ્સામાંથી પેલી શીશી બહાર કાઢી યોગેન્દ્રને આપી. યોગેન્દ્ર પોતાના હાથમાં તે શીશી લેતો બોલ્યો– “ રાજીવલોચન ! આજે તમે મ્હારૂં જે કામ કરેલું છે તે બદલ જીવિત પર્યંત હું તમારો આભારી રહીશ. ”

રાજીવલોચન કાંઇ પણ જવાબ નહિ આપતાં ત્યાંથી ઉઠી બહાર નિકળ્યો. રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં તે પોતાની મેળેજ બોલવા લાગ્યો–“ યોગેન્દ્રનાથે મને ખોટુ કહીને ઠગ્યો તો નહિ હોય ? વારૂ ! પણ એ શ્યામસુંદર કોણ હશે ? મને તો લાગે છે કે વખતે રસિકલાલ પોલીસ ઇન્સ્પેકટર તો નહિ હોય ? હશે ! ગમે તે હોય; તે રસિકલાલ હશે તોપણ મને શું કરી શકનાર છે ? ”

પ્રકરણ ૧૬ મું.

ખોદે તે પડે.

જે દિવસે છુપા વેષે દાક્તરને ત્યાં રહેલી શારદાદેવી છાનીમાની પોતાને ઘેર ચાલી ગઇ. તેને બીજે દિવસે સ્નેહલતાએ એક વિચીત્ર રચના રચી. તેણે વિચાર કર્યો કે રસિકલાલે મોકલેલી બાતમીદાર શારદાદેવી જે અમારે ત્યાં દાસી તરીકે રહી હતી તે અમને ઠગીને હવે જીવતી રહે એ ઠીક નહિ. ગમે તે ઉપાયે તેને હવે ઠેકાણે તો કરવી જોઇએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરી સ્નેહલતા પોતાના પિતા દાક્તર દિનાનાથ જાણે નહિ તેવી રીતે પોતાના ઘેરથી બહાર નિકળી અને અનેક ઠેકાણે ફરતી ફરતી એકાદ કલાકે એક ન્હાના મકાનમાં આવી પહોંચી.

જે ઘરની અંદર સ્નેહલતાએ પ્રવેશ કર્યો તે ઘરમાં તેની એક બ્હેનપણી રહેતી હતી. સ્નેહલતા વખતો વખત તેને ત્યાં મળવા માટે આવતી હતી. સ્નેહલતાએ ઘરમાં પ્રવેશ કરી પોતાની બ્હેનપણીની મુલાકાત લીધી અને અંદરના બેઠકખાનામાં જઇ બેઠી.

પાંચેક મિનિટ થઈ નહિ હોય એટલામાં પોતાનું આખું શરીર વસ્ત્રથી ઢાંકી એક સ્ત્રી ત્યાં આગળ આવીને ઉભી રહી. સ્નેહલતાએ તેને જોતાંજ કહ્યું:—“ શું આપજ મને ખબર આપવા આવ્યાં છો ? તમને મારો પત્ર મળ્યો છે ? ”

"હા ! આપની દાસી મને એક પત્ર આપવા માટે આવી હતી."

"આપે આપનું સઘળું અંગ શા માટે ઢાંકી દીધું છે ?"

"હમેશાં જે માણસ ચેતતું રહે છે, તેને કોઈ પણ દિવસે દુઃખ આવતું નથી."

"તો પછી આપજ તે માણસ છો, એમ કેવી રીતે સમજી શકાય ?"

"જો વિશ્વાસ ના આવતો હોય તો આ મ્હારા હાથે વીંટી પહેરેલી છે તે જુઓ, એટલે વિશ્વાસ આવશે."

સ્નેહલતાએ આવેલી બાઇના હાથમાંની વીંટી જોઇ તો પણ તેના મનમાં વિશ્વાસ આવ્યો નહિ, તેથી તે ફરીથી બોલી—"આપની પાસેની અંગુઠી જોયા પછી મારે અવિશ્વાસ લાવવો એ મને ઠીક લાગતું નથી, છતાં પોતાની ખાત્રી અને સલામતીને માટે સર્વદા સાવધાન રહેવાની ચેષ્ટા કરવી એ ઉત્તમ છે, એને તેટલા માટેજ મારે તમને કહેવું પડે છે કે તમે એક વખત તમારા શરીર ઉપરનું વસ્ત્ર ઉઘાડી મને તમારૂં મુખ બતાવો. એમ કરવાથી મારા મનનો સંદેહ દૂર થશે."

"આપના મનમાં જેવી રીતના વિચારો છે, તેવીજ રીતના મારા મનમાં પણ વિચારો છે, માટે તમેજ જણાવો કે હું કેવી રીતે મારા શરીર ઉપરનો બુરખો દૂર કરૂં ? એ વાત જવા દો. તે રાત્રે નાસી ગયા પછી શું કર્યું હતું ?"

સ્નેહલતા પ્રશ્ન સાંભળવાની સાથેજ ચમકી ઉઠી અને તેણે પૂછ્યું–" કયી રાત્રે ? અને કયી જગો પરથી નાસી જતાં ?"

" ચાલો તે જગા પણ જવા દો. આપ મને પૂછો છો કે હું તે માણસ છું કે નહિ ? તો હું આપને પેલી શીશી બતાવું પછી તો ખાત્રી થશે કે નહિ ? આપે મને મારા શરીર ઉપરનો બુરખો કાઢી નાંખવા કહ્યું, પરંતુ તેમ નહિ કરતાં હું તમને એવી ખાત્રી આપું તો પછી મારે બુરખો કાઢી નાંખવાની જરૂર પડશે નહિ, અને આપને સદેહ પણ રહેશે નહિ."

" તે કેવી રીતે ?"

" એ રીતે નહિ, તો પહેરાવાળાએ તમને એ બંગલાની અંદર પ્રવેશ કરતાં અને બહાર નિકળતાં જોયાં હતાં ?"

" પહેરાવાળાએ ?"

" કેવળ એકલા પહેરાવાળાએજ નહિ, કિન્તુ એક છુપી પોલિસના માણસે પણ તમને જોયાં હતાં."

" તે કયાં હતો ?"

" એ બંગલાની અંદર."

" ઠીક. તેજ વખતે ?"

" હા ! આપ તો જાણો છો કે એ બગીચાની અંદર બધાને પ્રવેશ કરવાનો અધિકાર છે."

" હા ! તે હું જાણું છું."

" તેથીજ તે વખતે તમને તે જોવા પામ્યો હતો."

" ઠીક પણ તે માણસ કોણ હતો ? અને તે છુપી પોલિ-

સનોજ માણુસ હતો એ વાત તમે કેવી રીતે જાણવા પામ્યાં? તમે પણ શું તે દિવસે ત્યાં હતાં? તમે તે માણુસનાં ખાસ માણુસ છો?"

"હું ગમે તે છું અગર હોઈશ તે વાત તમારે જાણવાની શું જરૂર છે? મને જે કામે તમે બોલાવી છે તે સંબંધમાં તમારે જે કાંઈ પૂછવું હોય તે પૂછો. મારાથી અહિંયાં વધારે વખત રોકાઈ શકાય તેમ નથી."

"તમે શા માટે આવ્યાં છો?"

"આપે મોકલેલા પત્રમાં સંકેત કરેલો હતો કે, જે માણુસ જીતેન્દ્રનાથને ઓળખતું હોય, તેણે આ સ્થળે આવીને યોગ્ય ખબર આપવાથી વધુ હકીકત જણાવવામાં આવશે. હું તેના સંબંધે બહુ બહુ હકીકત જાણું છું."

"શું જાણો છો?"

"ખરી વાત તો એ છે કે, તેનું ખરૂં નામ જીતેન્દ્રનાથ નહિ પરંતુ નવિનપ્રસાદ છે. તેની પુત્રીનું નામ સુરેશકુમારી છે. એ નવિનપ્રસાદને રામપ્રસાદ પ્રૉફેસરની સાથે બહુજ સારી મિત્રતા હતી. એ નવિનપ્રસાદેજ રામપ્રસાદને અનેક પ્રકારનાં વિષો તૈયાર કરવાની ક્રિયાઓ બતાવી હતી."

"તમારા જાણવામાં છે કે તે મરી ગયો છે?"

"કેમ નહિ? એ નવિનપ્રસાદ મરી ગયો ના હોય તો સુરેશકુમારી કેવી રીતે રામપ્રસાદને ત્યાં જઇને રહે?"

"ના! તે હું જાણુતી નથી, પણ તે સિવાય એના સંબંધમાં અનેક આશ્ચર્ય પમાડે તેવી ઘટનાઓ કેવી રીતે બને?"

" ના! સુરેશકુમારીનો બાપ તો ઘણા દિવસથી મરી ગયેલો છે."

" એવું કાંઈ જાણવા યોગ્ય પ્રમાણુ આપી શકો તેમ છો?"

" હા! તે આ દેશની અંદર મરી ગયો નથી, પરંતુ પશ્ચિમના પ્રદેશમાં મરી ગયો છે. તેણે અહિંથી ત્યાં જતા પહેલાંજ પોતાની પુત્રી સુરેશકુમારીને રામપ્રસાદને ત્યાં મોકલી આપી હતી."

" પરંતુ રામપ્રસાદના વિલની અંદર તો સુરેશકુમારીનું નામ સુદ્ધાંએ નથી."

" એ વાત હું જાણુતી નથી, પણ રામપ્રસાદનો ઓરમાન ભાઇ છે તેની સાથે સુરેશકુમારીનું લગ્ન–"

" મને આશા છે કે સુરેશકુમારી તે સઘળું જાણુતી હશે."

" ભલે તે આશા રાખતી હોય, પરંતુ તેની આશા કેટલે દરજ્જે ફળીભૂત થશે તે કહી શકાય નહિ."

" એતો ઠીક, પરંતુ તેનો બાપ મરી ગયો છે તેના સંબંધમાં કાંઇ માનવા યોગ્ય પ્રમાણુ છે?"

" હા છે, જો તે જાણુવામાં ના હોય તો પછી તમારી પાસે આવવાનું કારણુ શું?"

" ત્યારે તે પ્રમાણુ આપો."

" તેના બદલામાં મળવાનું ઇનામ?"

" પ્રમાણુ મળશે એટલે તરતજ તમને તેનું ઇનામ મળશે."

"એવું કામ કરવાને હું રાજી નથી. જો પ્રમાણ તમારે જોઇતું હોય તો મને તમારે હાથે જે વીંટી છે તે તમારે હમણાંજ આપવી પડશે, અને ત્યાર પછી કાલે તમને પ્રમાણ લાવી આપવામાં આવશે. પછી જે કાંઈ ઇનામ તમારે આપવું હોય તે મને આપજો."

"એ સંબંધમાં મને તમારો વિશ્વાસ કેવી રીતે આવે?"

"ના આવે તો પછી પ્રમાણ પણ કેવી રીતે લાવી આપશો?"

"એમ કેમ? તમે પ્રમાણ લાવી આપશો એટલે તરતજ તમને ઈનામ આપવામાં આવશે."

"હું જે પ્રમાણે કહું છું તે પ્રમાણે થશે તોજ કામ થશે."

"તો પછી હું જે પ્રમાણે કહું છું તે પ્રમાણે કામ કરવા રાજી નથી?"

"ના! હું તે પ્રમાણે કામ કરવા રાજી નથી. લ્યો હવે હું જાઉછું."

આખરે સ્નેહલતાએ પોતાના હાથની આંગળી ઉપરથી વીંટી કાઢી આવેલી બાઇના હાથમાં આપી, અને કહ્યું–"આ વીંટી લ્યો, અને તેજ પ્રમાણે જેમ બને તેમ જલદીથી ખબર આપો. તમારૂં કાર્ય પુરૂં થતાંજ તમને સારૂ ઇનામ આપવામાં આવશે."

આવેલી બાઇ અંગુઠી લઇ સ્નેહલતાની પાસેથી ચાલી ગઇ. સહસા તેના મુખ ઉપર ઢાંકેલું કપડું ખસી ગયું ને સ્નેહલતાએ એટલીવારમાં તેનું મુખ જોઇ લીધું. મુખ જોતાંની

સાથેજ સ્નેહલતાનો જીવ ઉડી ગયો. તેણે પોતે પહેરેલાં કપડાંમાં એક છરો છુપાવી રાખેલો હતો તે બહાર કહાડયો, અને આવેલી સ્ત્રીને પકડી પાડી છરો ઉંચો કરી ક્રોધપૂર્ણ સ્વરે કહેવા લાગી–" મારી ધારણા પણ એજ હતી કે તું બીજી કોઇ નહિ પરંતુ શારદાદેવી છે. હું જાણું છું કે તું રસિકલાલનો જમણો હાથ છે, પરંતુ આ વખતે વાત કરતાં શારદાદેવીએ સ્નેહલતાના બન્ને હાથ એવા સજડ રીતે પકડી લીધા કે, સ્નેહલતાએ અતિશય પ્રયત્ન કરવા છતાં તે છુટા થયા નહિ. આખરે શારદાદેવીએ સ્નેહલતાને એવો તો જોરથી ધક્કો માર્યો કે તે ઘરની અંદર ચતીપાટ પડી. શારદાદેવીએ તે સમયનો લાભ લઇ ઘરનાં બારણાં બંધ કરી દઇ બહારથી સાંકળ મારી પોતે ત્યાંથી ઉતાવળે પગે ચાલી ગઇ.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

એતો એજ !

બીજે દિવસે સાંજનો રસિકલાલ પોલિસ કચેરીમાંથી બહાર નીકળી અર્ધા કલાકની અંદર શારદાદેવીને ઘેર આવ્યો. તેને આવતો જોઇ શારદાદેવીએ કહ્યું–" રસિક ! તારા આ વખતના કામે તો મને બહુજ હેરાન કરી મૂકી છે. ભાઇ ! તને બહુએ કામોમાં મેં મદદો કરી પણ આ વખતે તો જે કષ્ટ મારે સહન કરવું પડયું છે તેવું કષ્ટ કયારેય પણ સહન કરવું પડયું નહોતું !

" કેમ શું થયું છે ? "

" મને એમ લાગે છે કે, જે ઠેકાણે રામપ્રસાદને મરેલો પડેલો તમે જોયો છે, તે ઠેકાણે તેનું મૃત્યુ થયેલું નથી. "

" કેમ ? તમે તે કેવી રીતે જાણ્યું ? "

" એ મેં રામપ્રસાદના બંગલાની અંદર તપાસ કરવાથી જાણ્યું છે. લગભગ એક કલાક સુધી મેં એ મકાનની અંદર પુરતી રીતે તપાસ કરી છે. સિડી ઉપર ચઢવાની દીવાલ ઉપર લોહીના ડાઘ પડેલા છે. તે ડાઘ ત્યાં કેવી રીતે પડયા તેનો વિચાર કરતાં એમ નિશ્ચય થાય છે કે, બીજે કોઇ પણ ઠેકાણે ખૂન કરીને તેને તેના સુવાના ઘરમાં લાવવામાં આવેલો છે "

" ત્યાં આગળ ડાઘ કેવા ? "

" મેં તે બરાબર રીતે જોયા છે. સીડી ઉપર જે કાર્પેટ પાથરેલી છે, તેના ઉપર પણ તેવા ઘણા ડાઘ પડેલા દેખાય છે. "

" પરંતુ ઘરની અંદર તો તેવા કાંઇ પણ ડાઘ જણાતા નથી ? "

" ના ! તમે એક વખત મારી સાથે ત્યાં ચાલો, એટલે બીજી પણ એક ચીજ જોવા જેવી છે તે બતાવીશ. "

" શું બતાવવા માગો છો ? દિવાલ ઉપર જે ચિન્હ પડેલું છે તે ? "

" ના ! તે નહિ. એ ડાઘ તો મેં જોયો છે; પરંતુ હું તમને જે એક જણુસ બતાવીશ તે તમે અદ્યાપિ પર્યંત

જોઇ નથી તેવી છે."

રસિકલાલ તેના કહેવા પ્રમાણે ત્યાં જવાને માટે તૈયાર થયો. કાંઇ પણ વિલંબ નહિ કરતાં થોડી વારમાં બન્ને જણ રામપ્રસાદના બંગલા આગળ આવી પહોંચ્યાં. રસિકલાલ બંગલાની અંદર પેસવાની ખડકી બંધ કરી અંદરની બાજુએ ચાલ્યો. શારદાદેવી પણ તેની સાથે સાથે ચાલી. બગીચાના દરવાજા પર પહેરો ભરનાર પહેરેગીરે તેઓને જોયાં નહિ.

શારદાદેવી રસિકલાલને રામપ્રસાદના રસાયણશાળાવાળા ઓરડાની અંદર લઇ ગઈ. રસિકલાલે લેમ્પ સળગાવવા માંડયો. શારદાદેવીએ તેને તેમ કરતાં અટકાવ્યો અને કહ્યું– "જુઓ! મને લાગે છે કે અહિંયાં બીજાં પણ બે ચાર માણસો આવતાં હોવાં જોઇએ. જો તેઓ અહિંયાં આવતાં હોય અને તેમના જોવામાં કદાચ દીવો આવે તો તેમને સંદેહ ઉત્પન્ન થાય; એટલુંજ નહિ પણ તેઓ અહિં આવતાં અટકી જાય અને તે આપણને નકામી હરકત કરે. એ લોકો બહુજ ભયાનક છે. તમારી પાસે ગુપ્ત ફાનસ છે, તે સળગાવવું હોય તો સળગાવવાને હરકત નથી."

રસિકલાલે રસાયણશાળાવાળો લેમ્પ નહિ સળગાવતાં પોતાની પાસેનું ગુપ્ત ફાનસ સળગાવ્યું. તરતજ તેઓ બન્ને જણાં ફરીથી રામપ્રસાદના શયનગૃહની અંદર આવ્યાં, અને તે ગૃહની પૂર્વ તરફની દીવાલનાં ચિન્હો બારીકાઇથી તપાસવા લાગ્યાં. વાંચક! આગળના પ્રકરણમાં અમે જણાવી

ગયા છીએ તે પ્રમાણે પૂર્વ તરફની દીવાલ ઉપરનો લોહીનો ડાઘ તદ્દન ભૂસાઈ ગયેલો પહેલાં જણાયો હતો, અને તેના બદલે બીજાં ચિન્હો જોવામાં આવ્યાં હતાં. રસિકલાલે તે ચિન્હ પોતાની સાથે આવેલી શારદાદેવીને બતાવ્યાં. તે જોઇ શારદાદેવી રસિકલાલને પોતાની સાથે લેઇ સીડી ઉપર આવી, અને તેના ઉપર પાથરવામાં આવેલી કાર્પેટ ઉપર પડેલા લોહીના ડાઘ બતાવ્યા."

આ ડાઘ પહેલાં રસિકલાલના જોવામાં આવ્યા નહોતા. ડાઘ જોઇ તેણે શારદાદેવી સ્હામું જોયું ને તેની પ્રશંસા કરી. પડેલા ડાઘનું બહુજ બારીકાઈથી અવલોકન કરી તેણે શારદાદેવીને કહ્યું-"બ્હેન! મને લાગે છે કે આ ડાઘ લોહીના ન્હોય. ગમે તેમ હો, પરંતુ આ કાર્પેટને આપણે ઘેર લઇ જઇ તેની બરાબર તપાસ કરવી જોઇએ.

"રસિકલાલ! ત્યારે તો તું મારી નકામી પ્રશંસા કરે છે."

"શા માટે તમારી પ્રશંસા ના કરૂં? તમે જેવાં તેવાં માણસ નથી પણ પાકાં છૂપાં બાતમીદાર છો."

"આ કામ હું કેવી રીતે શીખી તે સાંભળ. તારા બનેવી એક બહુજ ભયાનક છુપી તપાસ કરનાર હતા. તેમણે અનેક ચોર, લુંટારા, જુગારીઓ અને ખૂનીઓને પકડયા હતા. પરંતુ છેવટે તેમનેજ હાથે તેઓનું મોત થયું હતું. તેમની સઘળી જીવન કહાણી મારા અંતરમાં તાજીજ છે. તેઓ મરતી વખતે કહેતા ગયા હતા કે જે માણસોને હાથે

તેઓ મરાયા છે, તેમને તારે અમે તે રીતે પકડવા. ભાગ્યવશાત્ તેમના મૃત્યુ પછી તમે એક સારા પ્રખ્યાત ડીટેકટીવ થયા છો, મને પણ તમને સહાય કરવાનો સારો વખત મળ્યો છે, અને તેથી હું પણ એક સારી ડીટેકટીવ થઈ પડી છું, પણ હવે મારાથી કાર્ય થઈ શકતું નથી."

"કામ નથી થતું એમ શા માટે કહો છો?"

"હવે પેલી છોકરી મોટી થઈ છે ને આ વાત તેના જાણુવામાં આવે તો મારે તેને મુખ બતાવવું ભારે થઇ પડે, માટે હવે એ વાતને જવાદો. ચાલો હું તમને એક આશ્ચર્ય પમાડે તેવી ચીજ બતાવું."

રસિકલાલને સાથે લેઈ શારદાદેવી પાછી રસાયણુશાળાવાળા ઓરડાની અંદર આવી અને બોલી—"રસિક! આ ઘરમાં તો પહેલાં તમે બહુએ વખત આવ્યા હશો?"

"હા, અનેક વખત."

"ત્યારે પેલી ચોપડી લાવો."

રસિકલાલે શારદાદેવીએ બતાવ્યું તે પુસ્તક આલમારી ઉપરથી આણ્યું, અને તેને ટેબલ ઉપર મૂકયું. તરતજ શારદાદેવી રસિકલાલને લેઈ તે આલમારી પાસે ગઇ અને જે ઠેકાણેથી તે પુસ્તક ઉપાડવામાં આવેલું હતું તે તરફ નજર કરીને બોલી:—

"રસિકલાલ! તમે તો ઉપરથીજ પુસ્તક ઉપાડયું છે, પરંતુ આલમારીને તો અડકયા નથી ખરૂંને?"

"ના! હું અડકયો નથી. ત્યારે આ ધૂળ ઉપર હાથનો

ડાઘ કેવી રીતે પડયો ? કેટલી સાવધાનીથી પુસ્તક લીધું છે છતાં ડાઘ પડયો છે ખરો ?"

"જો ધૂળ ઉપર તમે હાથ મૂકયો નથી, તો પછી એ ડાઘ તમારા હાથનો હોય નહિ."

"ખરેખર તે મારા હાથનો નથી."

"ત્યારે બીજા કોણે અહિંયાં આવીને હાથ મૂકયો હશે ?"

"જરૂર એ ડાઘ રામપ્રસાદના હાથનોજ હશે."

"બરાબર લક્ષ્યપૂર્વક તપાસો જોઇએ ? આટલો ન્હાનો હાથ રામપ્રસાદનો હોય ખરો કે ?"

"કદાપિ નહિ. હું પરમ દિવસે આ મકાનની અંદર આવી ત્યારે મારા જોવામાં એ ડાઘ આવ્યો હતો. પ્રથમ તો મેં રામપ્રસાદના હાથનો ડાઘ હશે એમ અનુમાન કરેલું હતું પરંતુ જ્યારે મેં પડેલા ડાઘનું માપ અને રામપ્રસાદના ડાઘવાળા હાથનું માપ સરખાવી જોયું, ત્યારે આ પડેલા ડાઘવાળો હાથ મને બહુજ નાનો લાગ્યો. મને લાગે છે કે આ ચોપડી વાંચવા માટે અહિંયાં કોઈ પણ માણુસ આવે છે. ચોપડી ઉપાડતાં તેણે આ ઠેકાણે હાથ રાખેલો છે અને તેજ હાથનો તે ડાઘ પડેલો છે. કેમ ખરૂંને ? તમારો શો મત છે ?"

"તમારૂં કહેવું સાચું છે. આજે હું તમારી પાસે મારી હાર કબુલ કરૂં છું."

"વારૂ ! આ ચોપડીનું એક પાનું ઉઘાડો ?"

"ખરૂં કહો છો ?"

શારદાદેવીએ તરતજ પુસ્તક ઉઘાડી આપ્યું અને એક પાનું બતાવતાં કહ્યું–"જુઓ, આ પાના ઉપર એક ધૂળનો ડાઘ પડેલો છે. આથી મારા મનમાં એમ નિશ્ચય થાય છે કે, જે માણસના હાથનો ડાઘ આ આલમારી ઉપર પડેલો છે તે માણસેજ આ ચોપડીમાંથી એક પાનું ફાડી લીધું છે."

"જ્યારે તમે આટલે સુધી નક્કી કર્યું છે, ત્યારે આ કામ કોણે કર્યું છે, એ પણ નક્કી કર્યું હશેજ ?"

"ના ! તે જાણવામાં આવ્યું નથી; પરંતુ એટલું તો કહી શકીશ કે, એ કોઇ પણ સ્ત્રીના હાથનો ડાઘ છે."

"એ સ્ત્રી કોણ હશે ? તમારો વહેમ કોના ઉપર જાય છે ?"

"વારૂ ! સુરેશકુમારી અહિંયાં આવે છે તે તમે જાણો છો ?"

"હા ! આવે છે. આ મકાનની અંદર અમે બે ત્રણ વાર ભેગાં થયેલાં છીયે."

"ત્યારે જરૂર સુરેશકુમારી આ ચોપડીના સંબંધમાં વધારે જાણતી હશે. જ્યારે તે રસાયણશાળા ઉઘાડવાનો સંકેત જાણે છે, ત્યારે ચોપડીની વાત પણ જાણતી હોવી જોઇએ."

"વખતે જાણતી હશે."

"અવશ્ય જાણતી હોવી જોઇએ, કેમકે તે દિવસે હું તેને ઘેર ગઇ હતી ત્યારે તેવું કાંઇક મને લાગ્યું હતું."

"તમે સુરેશકુમારીને મળ્યાં હતાં ?"

"ના ! તેની સાથે મુલાકાત થઇ નહોતી, પરંતુ હું

નિશ્ચયપૂર્વક જણાવું છું કે, તેજ આ ચોપડીનું પાનું લઇ ગયેલી છે.”

સહુસા રસિકલાલ ચમકયો અને બહુજ ધીમેથી શારદાદેવીને કહેવા લાગ્યો:–“ બ્હેન ! આ ઘરની અંદર અત્યારે બીજાં માણસો આવેલાં હોય એમ જણાય છે, માટે ચાલો આપણે બત્તી બુઝાવી દઇ એક સ્થળે ગુપચુપ છુપાઇ જઇએ.”

લગભગ દશેક મિનિટ પર્યંત કાંઈ પણ શબ્દ સાંભળવામાં આવ્યો નહિ. પુનઃ ક્રમે ક્રમે નવીન આવનાર માણસોનો પગરવ સંભળાવા લાગ્યો. તરતજ કોઇ માણસે તે ઓરડાની અંદર પ્રવેશ કર્યો, અને ત્યાંનો દીવો પ્રજવલિત કર્યો. એ દીવાના પ્રકાશમાં શારદાએ અને રસિકલાલે એક યુવતિને જોઇ. શારદાદેવી તેને જોતાંજ બોલી ઉઠી–“ એજ એજ ! સુરેશકુમારીજ આ સઘળા અનર્થનું મૂળ છે.”

રસિકલાલે સુરેશકુમારીને જોઇ હતી. સુરેશકુમારી તેમને જોતાંજ ભયભિત બની ગઈ, અને બૂમ મારી એક બાજુએ હઠી ગઈ. જો રસિકલાલે તેને પકડી ના હોત તો તે પૃથ્વી પર પડી ગયા સિવાય રહેત નહિ.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

આ કોણ !

કેટલીક વારે ભાન આવતાં સુરેશકુમારી સ્વસ્થ બની. તે શારદાદેવીને જોઇને પૂછવા લાગી–“ તમે અહિંયાં છો ?

સત્યાનાશ ! શું આપ મને ખાસ પકડાવવાને માટેજ આટલી મોડી રાત્રે અહિંયાં આવ્યાં છો ? આપ સ્ત્રી થઇને સ્ત્રીના વિરૂદ્ધનીજ ખટપટ ખેલોછો ?"

રસિકલાલે સુરેશકુમારીનો હાથ પોતાના હાથમાં પકડી રાખ્યો હતો. શારદાદેવી તેના સ્હામે એકી દૃષ્ટે જોઇ રહેલી હતી. રસિકલાલે સુરેશકુમારીને કાંઈક સ્વસ્થ થયેલી જોતાં તેનો હાથ છોડી દીધો. સુરેશકુમારી પણ શારદાદેવીની સ્હામે એકી દૃષ્ટે જોઈ રહેલી હતી. તેણે ક્રોધવ્યંજક સ્વરે રસિકલાલને પૂછ્યું—"રસિકલાલભાઈ ! આ સ્ત્રી કોણ છે ?"

"એ મ્હારી બેન છે. એમણે મારાં અનેક કાર્યોમાં મદદ કરી છે."

શારદાદેવીએ કર્કશ સ્વરે સુરેશકુમારીને કહ્યું—"સુરેશ ! મારૂં નામ શારદાદેવી છે; અમે તને પકડવાને માટેજ અહિંયાં આવ્યાં હતાં, પરંતુ તને અહિંયાં જોવાથી અમને લાગે છે કે તું આજ પહેલાં બહુ વખત અહિંયાં આવી છે અને આ ચોપડીમાંથી એક પાનું ફાડી લેઈ ગઇ છે."

"કોણ હું ?"

"હા ! તુંજ. આલમારી ઉપર પડેલી ધૂળની અંદર તારા હાથનો ડાઘ પડેલો છે."

"મારા હાથનો ડાઘ પડેલો છે ? આપ શું કહો છો ? હુંજ એ ચોપડીનું પાનું ફાડીને લઇ ગઇ છું ?"

"હા ! હવે તારે સઘળી વાત કબુલ કરવીજ પડશે. તારી ખાત્રી થઈ હશે કે હું તારી સઘળી ચતુરાઇ જાણી

ચુકી છું; માટે કાંઈ પણ વાત છુપાવીશ નહિ."

સુરેશકુમારીએ કાંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ. તે રસિકલાલની પાસે જઇને ઉભી રહી, અને નિરાશા ભરેલાં નેત્રે તેના મુખ સ્હામુ જોતી કહેવા લાગી—" રસિકલાલ ભાઇ! આ શું કહેવાય? શું આપે આ બ્હેનને મારૂં અપમાન કરવાનું શીખવીનેજ આણેલાં છે? એ તો મનેજ દોષિત માને છે. આપ પણ હજી શું એમજ માનો છો?"

રસિકલાલ કાંઇ પણ ઉત્તર આપે તે પહેલાં શારદાદેવીએ કહ્યું—" તું શું એમ કહેવા માગે છે કે તેં આ ચોપડીની અંદરથી પાનું ફાડી લીધું નથી? એ પાનું તારી પાસેજ છે."

સુરેશકુમારીએ ક્રોધે ભરાઇ ઉત્તર આપ્યો—" ત્યારે શું તમેજ તે દિવસે મારા ઘર આગળ ગયાં હતાં? હું તે વખતે ઘેર આગળ નહોતી; પરંતુ જ્યારે હું પાછી આવી ત્યારે મારી દાસીએ જણાવ્યું હતું કે એક વૃદ્ધ બાઇ તમને મળવા માટે આવ્યાં હતાં."

"હા. તમારી દાસી પણ મને જોવા પામી નહોતી."

" જો જોવામાં આવ્યાં હોત તો અત્યાર સુધી જીવતાં હોત ખરાં કે?" શારદાદેવીએ હાસ્ય કરતાં જવાબ આપ્યો.

" શું કહે છે? તારી દાસી એવી ભયાનક માણસ છે?"

રસિકલાલે તે વખતે સુરેશકુમારીને જણાવ્યું—" સુરેશ! હું તો જો કે તારા ઉપર કોઇ પણ પ્રકારનો વહેમ લાવતો નથી, પરંતુ આ મ્હારાં બ્હેન જે કાંઇ કહે છે તે તેં

સાંભળ્યું છેને ? તો પછી જે કાંઈ હકીકત હોય તે ખુલ્લે ખુલ્લી કહીદે. આજે તું અહિંયાં શા માટે આવી છે ? પેલી શીશીને માટે કે બીજા માટે ? ”

“ ના ! એની તો આપને જરૂર છે, માટે આપજ ખોળજો. હું એ શીશીને લઈને શું કરવાની હતી ? ”

“ ત્યારે શા માટે આવી છે તે કહે ? ”

“ જો આ સ્ત્રી અહિંયાંથી ચાલ્યાં જાય તો હું જણાવું. હું કોઈની પણ સમક્ષ એ સંબંધમાં વાત કરવા ચહાતી નથી. હું નિર્દોષ હોવા છતાં, કોણ જાણે મને એમને જોવાથી એક પ્રકારનો ભય ઉત્પન્ન થાય છે. ”

તરતજ શારદાદેવી ત્યાંથી બ્હાર નીકળી. રસિકલાલ અને સુરેશકુમારી બન્ને એકલાંજ તે ગૃહની અંદર રહ્યાં. કેટલોક સમય વહી જતાં સુરેશકુમારીએ રસિકલાલને કહ્યું–“ એ સ્ત્રી મારા ઉપર શા માટે વહેમ લાવે છે ? મેં એવું શું અન્યાયનું કામ કરેલું છે કે, તે મારા ઉપર એટલો બધો જુલમ વાપરે છે ? આપે શું એમને રામપ્રસાદના ખૂનની તપાસ કરવાના કામમાં રોકેલાં છે ? ”

“ સુરેશ ! શારદા મને કેટલીકવાર ઘણી ઘણી બાબતોમાં મદદ કરે છે. એ સ્ત્રીજાત હોવા છતાં અનેક ડાહ્યા પુરૂષો કરતાં તેનામાં અધિક બુદ્ધિ અને ગુણો છે. ”

“ પરંતુ આવી નિર્દય સ્ત્રી તો બીજી આ દુનિયામાં ભાગ્યેજ હશે ! આલમારી ઉપર હાથના ડાઘ પડેલા હશે. હું જાણુતી નહોતી કે એ ઠેકાણે એટલી બધી ધુળ પડેલી

હશે કે જેથી ડાઘ પડશે. એ ડાઘ જોવાથીજ એમને મારા ઉપર વહેમ આવ્યો છે, એમ જણાય છે. ”

“ ત્યારે તો શારદાદેવીએ જે અનુમાન કરેલું છે તે ખરૂં છે કે એ ડાઘ તમારાજ હાથના છે. ”

“ હા ! મારાજ હાથના ડાઘ છે. ”

“ અને ચોપડીની અંદર પડેલો ડાઘ ? ”

“ એ પણ મારા હાથનોજ છે. ”

“ ત્યારે તેંજ તે ચોપડીની અંદરથી એક પાનું ફાડી લીધું છેને ? ”

“ હા ! પરંતુ રસિકલાલભાઇ ! હું પરમેશ્વરના સોગંદ લઇને કહુંછું કે મેં રામપ્રસાદનું ખૂન કરેલું નથી જો હું અત્યારે કાંઇ પણ ઉપાય લઉં નહિ તો એમને બહુજ વિપત્તિમાં આવી પડવું પડે તેમ છે. ”

“ કોને વિપત્તિમાં આવી પડવું પડે તેમ છે ? ”

“ જયંતિલાલને. ”

“ શા માટે ? અને શું વિપત્તિમાં આવી પડવું પડત ? ”

“ આપ તે દિવસે રાત્રે શું થયું હતું તે જાણતા નથી. જો તે વખતે હું અહિયાં ના હોત તો તે પણ જાણત. ”

“ ક્યારે આ પાનું તું લઈ ગઈ હતી ? ”

“રામપ્રસાદના મરી ગયા પહેલાં ત્રણ દિવસ આગમચ.”

“ શા માટે ? ”

“ તેઓ બન્ને જણની વચ્ચે એક ભયાનક ઝઘડો થયો હતો. ”

" કોની કોની વચ્ચે ? "

" રામપ્રસાદ અને જયંતિલાલની વચ્ચે અને તે એટલે સુધી કે તેઓ બન્ને માંહોમાંહી મારામારી ઉપર આવ્યા હતા; અને તેમાં રામપ્રસાદ હાર્યા હતા. "

" તેં એ વાત શી રીતે જાણી હતી ? "

" હું અહિંયાં બહાર છુપાઈ રહીને તે સાંભળતી હતી. હું અહિંયાં આવેલી છું તે બેમાંથી એકે જણના જાણવામાં નહોતું, પરંતુ હું તેમની તકરાર સાંભળતી હતી. "

" શા માટે તકરાર થઈ હતી ? "

" જયંતિલાલ પૂછતા હતા કે કીયા વિષના પ્રયોગથી માણુસ સહજમાં અને અલ્પ સમયમાં મરી જાય ? રામપ્રસાદે તેનો કાંઇ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ, જેથી વાત કરતાં કરતાં બન્નેમાં તકરાર થઇ; તેમાં રામપ્રસાદ હારી ગયા તે વખતે જયંતિલાલે આ ચોપડી ઉપાડી, અને તેમાંથી કેટલીક હકીકત વાંચી પોતે અહિંથી ચાલ્યા ગયા. પછીથી હું એ પાનું ફાડી લઈ ઘેર ચાલી ગઇ. ઘેર જોવાથી પછી મને માલમ પડયું કે એજ પાનામાં લખેલા પ્રયોગ પ્રમાણે કરવામાં આવે તો એ પ્રકારનું વિષ તૈયાર થાય એવું તેમાં જણાવેલું હતું. "

" કીયો ઉપાય લખ્યો હતો ? "

" જે વિષથી માણુસ સહજમાં મરી જાય તે. જે વિષ આપે તે દિવસે ન્હાની ન્હાની કાચની બનાવેલી ગોળ શીશીઓની અંદર જોયું હતું તેજ એ વિષ હતું. જે શીશી આ ઘરની અંદરથી ચોરાઈ ગઈ છે એ એમાંનીજ છે. "

"તે પાનું હાલ ક્યાં છે?"

"કહી શકાય નહિ, પરંતુ મને યાદ છે કે હું તે પાનું મારા રહેવાને ઘેર લઇ ગઇ હતી અને એક પેટીના ખાનાની અંદર મૂકીને મેં તાળું વાસેલું હતું. પણ તે પાનું હાલ તેની અંદર છે નહિ."

"ક્યાં ગયું?"

"કોઇ ચોરી લઇ ગયું હશે. મને ચોક્કસ ખાત્રી છે કે, આપની સાથે આવી છે તે સ્ત્રીજ લઇ ગઇ હોવી જોઇએ! જ્યારે તે મારે ઘેર ગઈ હતી, ત્યારે તેનુંજ એ કામ હોવું જોઇએ."

"તો શારદાદેવીને બોલાવું?"

"હા! બોલાવો."

તરતજ ત્યાંથી બન્ને જણ બહાર નિકળ્યાં, કિન્તુ શારદાદેવી જોવામાં આવી નહિ. બહુ વખત શોધ કર્યા પછી તે અચેતન અવસ્થામાં રામપ્રસાદના સૂત્રાના ઓરડાની અંદરથી મળી આવી.

રસિકલાલ શારદાદેવીને એ અવસ્થામાં જોઈ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો. તેણે તેનો અચેતન દેહ ઉંચકીને એક પલંગ પર નાંખ્યો. સુરેશકુમારી તેનો હાથ જોતાંજ બોલી ઉઠી—"પતી રહ્યું! આના હાથમાં પણ લાલ ડાઘ છે. રામપ્રસાદ જે પ્રમાણે માર્યા ગયા છે, તેજ પ્રમાણે આમની પણ દશા થયેલી છે. મહાશય! મને લાગે છે કે તે જીવતી નથી પણ મરી ગઇ છે."

"ના! ના! હજી મરી ગઇ નથી. હજી સહજ સહજ શ્વાસોશ્વાસ ચાલે છે."

"જો એમ હોય તો જરા ધીરજ રાખો, હું હમણુંજ આવું છું." એ પ્રમાણે કહી સુરેશકુમારી તરતજ ત્યાંથી ઉતાવળે પગલે રસાયણશાળાના ઓરડામાં ગઈ અને ત્યાંથી એક શીશી હાથમાં લઇ પાછી આવી.

સુરેશકુમારીએ તે શીશી રસિકલાલના હાથમાં આપીને કહ્યું–"આ શીશીની અંદરની દવા એમના મુખમાં નાંખી દો."

રસિકલાલે સુરેશકુમારીના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ રાખી તે દવા શારદાદેવીના મુખમાં રેડી દીધી. થોડી વાર થઇ નહિ એટલામાં શારદાદેવીને ભાન આવ્યું. તેણે પોતાની આંખો ઉઘાડી અને રસિકલાલના સામું જોયું.

રસિકલાલે તેને ભાનમાં આવેલી જોઇ પૂછ્યું–"કોઇ માણસ અહિંયાં આવેલું હોય એમ તમારા જોવામાં આવ્યું હતું?"

"મને ખબર નથી."

"ત્યારે તમને કોઇએ પકડયાં હતાં એમ માલમ છે?"

"હા!"

"અહિંયાં દિવાનો પ્રકાશ હતો?"

"બહુજ પ્રકાશ જણાતો હતો. એવો પ્રકાશ હતો કે જેથી સઘળું દેખી શકાય."

"ત્યારે શું હતું તે તમે કેમ ના જોયું?"

"ઘરમાં કોઈ આવ્યું ના આવ્યું એવું જણાયું, એટલામાં તો તેણે મને દીવાલની સાથે દબાવી દીધી."

"તે પુરૂષ હતો કે સ્ત્રી ?"

"પુરૂષે નહિ અને સ્ત્રીએ નહિ."

"ત્યારે કોણ હતું ?"

"કોઈ રાક્ષસના જેવું જણાતું હતું."

સુરેશકુમારીનું હસવું ખાળ્યું રહ્યું નહિ ને બોલી—"કેવી ભયાનક વાત! આ ઘરની અંદર ભૂત પ્રેત પણ આવતાં હોય તેમ જણાય છે. હવે મારાથી પણ એકલાં આ ઘરમાં અવાશે નહિ. તેણે રસિકલાલને ઉદ્દેશીને કહ્યું—"નહિ નહિ! રસિકલાલભાઇ એ વાત માનવામાં આવતી નથી. એ કહે છે કે મને પકડી લીધી, અને મારૂં ગળું દબાવ્યું હતું; તો એમનું ગળું જરા જુઓ જોઇએ? ગળા ઉપર તે ઠેકાણે હાથની આંગળીઓના અગર કોઇ પણ જાતના ડાઘ પડેલા છે કે નહિ ?"

રસિકલાલે શારદાદેવીના ગળાનો ભાગ બારીકાઇથી તપાસ્યો. તેના ગળા ઉપર આંગળીઓના ડાઘ પડેલા બરાબર દેખાતા હતા. સુરેશકુમારી પાસે ઉભેલી હતી, તેણે કહ્યું—"આ જુઓ મહાશય! આવા ન્હાના આંગળીઓના ડાઘ પુરૂષના તો હોયજ નહિ! માટે મારી ખાત્રી છે કે કોઈ પણ સ્ત્રીએ તેમને પકડેલાં હોવાં જોઇએ. પરંતુ આશ્ચર્યની વાત છે કે એઓ આવાં ચતુર થઇને તેને પકડી લેવાનું કેમ ભુલી ગયાં હશે ?"

પ્રકરણ ૧૯ મું.

નવીન દેખાવ !

રસિકલાલે એ ચિન્હો બરાબર રીતે તપાસ્યાં, અને શારદાદેવીની પાસેથી જરા દૂર જઈ ઉભો. તરતજ સુરેશકુમારી તેની પાસે જઈ બેઠી, અને તેને સ્પર્શ કરીને કહેવા લાગી–" રસિકલાલભાઈ ! આ જોયું કે ? "

" હા ! ગળાની આજુબાજુએ આંગળીઓનો ડાઘ છે તે ને ? "

શારદાદેવી આ વખતે ઉઠીને બેઠી થઈ અને કહેવા લાગી–" કેમ ભાઇ ! સુરેશકુમારીએ સઘળુ કબુલ કર્યુંને ? "

રસિકલાલે તે વાતને ઉડાવતાં જણાવ્યું–" બ્હેન ! એ વાતને હમણાં જવા દઇ જરા સ્વસ્થ થાઓ. સુરેશકુમારીએ મને બધી હકીકત જણાવી છે. તે શા માટે એ ચોપડીનું પાનું લઈ ગઈ હતી તે પણ મને જણાવ્યું છે. હવે તમારે એ બદલ એના ઉપર સંદેહ લાવવાનું કાંઈ પણ કારણ નથી. "

વાત થઈ રહ્યા પછી ત્રણે જણાં ત્યાંથી બહાર નિકળ્યાં, અને નિચે ઉતરવા લાગ્યાં; એટલામાં કોઇનો પગરવ સંભળાયો. તેઓ જલદીથી છુપાઈ જવાની તૈયારી કરતાં હતાં પણ દરવાજા ઉપરનો પહેરાવાળો ત્યાં આગળ આવીને ઉભો રહ્યો. તેણે એક વખત રસિકલાલના મુખ સ્હામે અને એક વખત તેની સાથેની સ્ત્રીઓના મુખ સ્હામે દૃષ્ટિપાત કર્યો,

અને રસિકલાલને પૂછ્યું—" સાહેબ ! આપ અહિંયાં કેટલા વખતથી આવ્યા છો ? "

" બહુ વખત થયાં હું અહિંયાં આવ્યો છું; પરંતુ તમે આ બગીચાની અંદર થઇને બહાર નિકળતાં કોઇને જોયું ?"

" એટલા માટેજ હું અહિંયાં આવ્યો છું. જ્યારથી રામપ્રસાદનું ખૂન થયું છે, ત્યારથી હું આ બંગલા અને બગીચાની ઉપર બહુજ બારીકાઇથી તપાસ રાખુ છું. લગભગ દશેક મીનિટ પહેલાં આ બગીચાની અંદરથી એક માણુસ બહાર નિકળી ગયું હતું. "

" તે પુરૂષ હતો કે સ્ત્રી ? "

" જે વખતે તે બગીચાની અંદરથી બહાર નિકળ્યું તે વખતે હું તેનાથી બહુજ દૂર અંતરે હતો; જેથી તેને બરાબર જોઇ શક્યો નથી. તે મારી તરફજ આવે છે, એમ મને લાગ્યું હતું, પરંતુ તે મારી તરફ નહિ આવતાં બીજીજ બાજુએ નિકળી ચાલ્યું ગયું છે. જ્યારે હું ત્યાં આગળ ગયો ત્યારે તે ફરીથી જોવામાં આવ્યું નહોતું. એ માણુસનું સઘળું શરીર ઢાંકેલું હતું, જેથી પુરૂષ હતો કે સ્ત્રી તે બરાબર રીતે જોવામાં આવ્યું નથી. આપે તેને જોયું હતું ? "

" ના ! હું તેમ આ બાલિકા તેને જોઇ શક્યાં નથી, પરંતુ આમણે તેને જોયું છે. "

"ત્યારે તો કાંઇ ગરબડ અગર તકરાર પણ થઇ હશેજ ?"

" હા ! તે આવેલા માણુસે આમને પકડી લીધાં હતાં. "

" ત્યારે તો એ બરાબર રીતે જાણુતાં હશે ? "

શારદાદેવીએ કાંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ. તેણે પોતે હવે ત્યાં આગળ વધારે વાર રોકાવું ઠીક નહિ લાગવાથી રસિકલાલ અને સુરેશકુમારીને પહેરાવાળાની પાસેજ ઉભાં રહેવા દઇ તે પોતે ત્યાંથી ચાલી ગઇ. સુરેશકુમારીએ પણ જવાની ઇચ્છા જણાવી. રસિકલાલે તેને પોતાની સાથેજ લઇ ચાલવા જણાવ્યું, પરંતુ તે તેમ કરવાનું નહિ કબુલ કરતાં ત્યાંથી એકલીજ ચાલી ગઇ.

પહેરાવાળાએ તે બન્નેને ચાલ્યાં ગયેલાં જોઇ રસિકલાલને પૂછ્યું–"આપના આવતા પહેલાં શું આ બાલિકા અહિંયાં આવેલી હતી?"

"ના! જ્યારે હું અહિંયાં આવ્યો ત્યારે કોઇ પણ હતું નહિ; થોડી વાર પછીથી સુરેશકુમારી આવી હતી."

"એ એકલી અહિંયાં શા માટે આવી હશે? એ સંબંધમાં તે આપને કાંઇ જણાવે છે?"

"હા! સુરેશકુમારી મને સઘળી હકીકત જણાવે છે. મને પણ તેની વાત વિશ્વાસનિય લાગે છે."

"ઠીક! પરંતુ મને તો બહુજ આશ્ચર્ય લાગે છે કે હું આટલું બધું ધ્યાન આપું છું, છતાં તેને કોઇ પણ વખતે બંગલામાં પેસતાં કે બહાર નિકળતાં કેમ જોઇ શકતો નથી. એ બહુજ નવાઇ જેવું છે. વારૂ! પણ આજે જયંતિલાલ સંધ્યાકાળ પહેલાં અહિંયાં આવ્યા હતા."

"ખરી વાત છે શું? તે અહિંયાં ક્યાં સુધી રોકાયો હતો?"

"બહુ વખત રોકાયો નહોતો; તેમને અહિંયાં પેસતા જોઇ હું છુપાઈ ગયો હતો; પરંતુ તે ક્યારે ચાલ્યા ગયા તે મારા સમજવામાં આવ્યું નથી. મને વહેમ આવવાથી મેં એક વખત બંગલાની અંદર ફરી ચારે તરફ તપાસ કરી હતી, પણ તે મારા જોવામાં આવ્યા નહોતા, તેથી મને એમ જણાયું કે તેઓ અહિંયાં વધારે વાર રોકાયા નહિ હોય!"

"તેણે કેવાં કપડાં પહેરેલાં હતાં?"

"જે રાત્રે રામપ્રસાદ માર્યા ગયા તે દિવસે જે પોશાક પહેરેલો હતો તેજ પોશાક આજે પણ તેમણે પહેરેલો હતો."

"તમે તેનું મુખ બરાબર રીતે જોયું હતું?"

"દીવાના ઝાંખા અજવાળાથી બને તેટલી બારીકાઇથી જોયું હતું. તેમનું મુખ જોતાં મને એમ સમજાયું હતું કે તેઓ કાંઇ પણ ચીજ શોધવાના ઇરાદે અહિંયાં આવેલા હશે, પરંતુ તે માટે તેમને પૂછવાનું સાહસ મેં કર્યું નહોતું."

વાત પુરી થતાં બન્ને જણા ત્યાંથી બહાર નિકળ્યા. પહેરાવાળો પોતાના કામ ઉપર ચાલ્યો ગયો ને રસિકલાલ ત્યાંથી નીકળી અર્ધા કલાકની અંદર એક બે માળના મકાન આગળ આવી તેની અંદર પેઠો. સહસા જયંતિલાલને ત્યાં ઉભેલો જોઇને તે પૂછવા લાગ્યો—"જયંતિલાલ! મારે આપની સાથે કેટલીક વાતચીત કરવાની જરૂર છે."

"હું પણ આપનીજ રાહ જોતો ઉભો છું. આપ યોગ્ય સમયેજ અહિંયાં આવી પહોંચ્યા છો. મારા ઉપર અતિશય ભયનું વાદળ છવાયેલું છે. તે સંબંધમાં મારે

આપની સલાહની અત્યંત જરૂર છે."

"કેમ આપના જાણવામાં કાંઈ આવ્યું છે? પણ આપ આજે રામપ્રસાદવાળે બંગલે કેમ ગયા હતા!?"

"હું? આજ? ના ના!"

"જરા વિચાર કરી જુઓ, મારી પાસે સત્ય હકીકત છુપાવશો નહિ."

"રસિકલાલભાઇ! આપ શું કહોછો? આપની પાસે ખોટી વાત શા માટે જણાવવી જોઇએ? આપ મારા ભાઈના સંબંધમાં તપાસ ચલાવો છો, એટલુંજ નહિ પરંતુ આપના ઉપર મારો પૂર્ણ વિશ્વાસ છે. આજે હું બરાબર ત્રણ વાગ્યાથી અહિંયાંથી બહાર નીકળ્યોજ નથી."

રસિકલાલ તેનું કહેવું સાંભળી બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો, અને તેના મુખ સ્હામે એકી દ્રષ્ટે જોઇ રહ્યો. તેણે પોતાના મનમાંજ વિચાર કર્યો કે વખતે પહેરાવાળાએ તેને બરાબર રીતે જોયો નહિ હોય. ફક્ત તેનાં પહેરેલાં કપડાં તરફજ લક્ષ આપ્યું હશે, અને તેથી તેને ભ્રમ થયો હશે. અત્યારે પણ જયંતિલાલે તે કપડાં પહેરેલાં છે નહિ.

કેટલીક વખત વિચાર કરી જયંતિલાલે રસિકલાલને પૂછ્યું–"રસિકલાલભાઈ! આપને એ હકીકત કોણે જણાવી હતી કે આજે હું રામપ્રસાદભાઇના બંગલે ગયો હતો."

"એ માણસ તો ચાલાક દેખાય છે, પરંતુ આજે જરૂર તે ઠગાયો છે. ભાઇના મૃત્યુ પછી હું કોઈ પણ દિવસ ત્યાં ગયેલોજ નથી. ત્યાં મારે જવાની શી જરૂર છે? કોની પાસે

મારે જવાનું હતું ? જેના ઉપર મારો આધાર અને જોર હતું તે તો હવે છે નહિ."

"ઠીક! આપે આખો દિવસ આજ પોશાક પહેરી રાખ્યો છે ?"

"ના! ફક્ત એક પહેરણજ પહેરેલું હતું. આપને મળવાનો વિચાર આવતાં અત્યારેજ આ કોટ પહેરેલો છે; અને હમણાંજ ઘર આગળથી બહાર નિકળવા માટે તૈયારી કરતો હતો એટલામાં તો આપ આવી પહોંચ્યા."

"મારી પાસે આવવાનું શું કારણ હતું ?"

"એક ખબર આપવાને માટે."

"આપના મોટાભાઇના ખૂનના સંબંધમાં ?"

"એ વાત તો બરાબર મારા જાણવામાં આવી નથી, પરંતુ મેં જે કાંઇ સાંભળ્યું છે તેમાં આપની સલાહ લેવા આવતો હતો. બહુજ આશ્ચર્યજનક બનાવ બન્યો છે."

"શું છે ?"

"સ્નેહલતાની સાથે મારો વિવાહ કરવાનું નક્કી થયું છે તે સંબંધે."

"સ્નેહલતા કોણ ? દાક્તર દિનાનાથની પુત્રી ?"

"હા! પણ એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું તો એ છે કે, અત્યાર પહેલાં કોઈ પણ સમયે અમારા વિવાહ સંબંધની વાતજ થઇ નથી."

"ત્યારે કેવી રીતે વિવાહ કરવાનું નક્કી થયું ? કોણે નક્કી કર્યું ?"

"ડાક્તર દિનાનાથ એક બહુજ અદ્દભુત માણુસ છે. જેવા મારા મોટાભાઇ હતા, તેવોજ તે છે. હું વચ્ચે કોઈ કોઇ વખત તેના બંગલે જતો હતો, પરંતુ ત્યાં જતાંજ મારૂં મન બહુજ દુર્બલ બની જતું હતું. હું પાછો ઘર આગળ આવતો ત્યારે મારી સ્થીતિ બહુજ સુસ્ત બની જતી; તે એટલે સુધી કે મારાથી ઉઠી પણ શકાતું નહોતું. હવે મારો વિચાર થયો છે કે મારે કોઇ પણ સુરક્ષિત ઠેકાણે રહેવું જોઇએ."

"ત્યારે આપ ત્યાં શા માટે જાઓ છો?"

"એ વાત પણ હું બરાબર સમજી શકતો નથી. ત્યાં ના જવું એવો હું નિશ્ચય કરીને બેસું છું, પરંતુ મને લાગે છે કે, કોઈ અદ્રશ્ય શક્તિ મને તે તરફ ઇચ્છા વિરૂદ્ધ આકર્ષણ કરીને લઇ જાય છે."

"ત્યાં આગળ આપને કોની કોની સાથે સમાગમ થાય છે?"

"ડાક્તર દિનાનાથ અને તેમની છોકરી સ્નેહલતાની સાથે. તેમને જોતાંજ મારૂ મન ઉન્માદ બની જાય છે. હવે કયાં જવું અને શું કરવું તે સૂઝતું નથી."

"સ્નેહલતાની સાથે આપને કોઇ પણ વખતે વિવાહ અગર પ્રેમ સંબંધી વાતચીત થયેલી હતી?"

"ના! પરંતુ આજે ડાક્તરે મને એક કાગળ બતાવ્યો, તેમાં મારાજ હાથથી લખેલું મારા વાંચવામાં આવ્યું કે "હું સ્નેહલતાની સાથે વિવાહ કરીશ એવું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક લખી આપું છું."

"તમે ક્યારે અને કીયા સમયે તે પત્ર લખી આપ્યો હતો ?"

"દાક્તર કહેતો હતો કે, એના ઘરની અંદરજ એક વખત સંધ્યાકાળના સમયે મેં એ પત્ર લખી આપ્યો છે. પરંતુ એ વાતની મને તો બિલકુલ ખબરજ નથી. એ વાત કહેવાને માટેજ હું આપની પાસે આવતો હતો પણ ઇશ્વરે દયા કરીને આપનેજ અહિંયાં મોકલ્યા છે."

"ઠીક ! તમારો વિચાર સ્નેહલતાની સાથે વિવાહ કરવાનો છે કે કેમ ?"

"જો એમ હોય તો પછી આપની મદદ લેવાની જરૂર શા માટે પડે ? સ્નેહલતાની સાથે મારી વિવાહ કરવાની બિલકુલ મરજી નથી. હું તેને ધિક્કારૂં છું; તેમજ બહુ વખતથી સુરેશકુમારીની સાથે મારો સંબંધ થવાની વાત નકકી થયેલી છે. એ વિવાહની અંદર મારા મોટાભાઇએ પણ સંમતિ આપી હતી."

"ત્યારે સુરેશકુમારીના ઉપર તમારો દ્રઢ પ્રેમ છે ? એ વાતને સુરેશકુમારીએ સ્વિકારી છે ?"

"હા ! એ પણ મને પ્રાણથી અધિક પ્રેમ વડે ચાહે છે. મોટાભાઇએ એની મરજીથીજ અમારા બન્નેનો સંબંધ બાંધવાનું નકકી કર્યું હતું. જો તેઓ અત્યારે જીવતા હોત તો અમારાં લગ્ન પણ થઇ ગયાં હોત."

"દાક્તરને આપના મોટાભાઇના વીલની હકીકતની માહિતી છે ?"

"હા! મેંજ તેમને તે વાત કરી હતી. તેમણે મારા મુખે એ વાત સાંભળીનેજ સ્નેહલતાની સાથે મારા વિવાહની વાત કરી હતી, તેમજ તે પ્રતિજ્ઞાપત્ર મને બતાવ્યું હતું."

"જ્યારે આપ આપના પોતાના કામના ઉપરજ વિશ્વાસ કરી શકતા નથી, ત્યારે આપ કેવી રીતે નિશ્ચયપૂર્વક મને જણાવો છો કે, આપ આજે તમારા ભાઇને બંગલે ગયા નથી?"

"આપનું અનુમાન સત્ય પણ હોય. આપ ખરી વાત કહો છો."

"મેં સાંભળ્યું છે કે આપના મોટાભાઇની સાથે આપને એક દિવસ બહુજ તકરાર થયેલી હતી?"

"આપને એ વાત કેવી રીતે માલમ પડી? એ વખતે એ મકાનની અંદર કોઇ પણ મનુષ્ય હાજરજ નહોતું."

"એ વાત સાચી હોય તો મેં આપના તે ઝઘડા સંબંધીની હકીકત સાંભળી છે. ચાલો કહો જોઇએ આપના બન્ને ભાઇની અંદર તકરાર થઇ હતી કે નહિ?"

"હા! એક દિવસ હું મોટાભાઇની પાસે ગયો તે વખતે મેં તેમને અજ્ઞાન અવસ્થામાં જોયા. મેં કેટલીકવારે તેમના શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી તેમનાથી સાંભળ્યું કે થોડી વાર પહેલાં દાક્તર દિનાનાથ અહિંયાં આવેલો હતો. એ વાત પર મને પણ વિશ્વાસ આવ્યો, કેમકે જ્યારે જ્યારે દાક્તર દિનાનાથનો અને મોટાભાઇનો મેળાપ થતો, અને જ્યારે દાક્તર ત્યાંથી ચાલ્યો જતો ત્યારે હમેશાં મોટાભાઇ અજ્ઞાન અવસ્થામાંજ દેખાતા હતા. એટલા માટેજ તે દિવસે

મોટાભાઇને મેં એક પ્રકારના વિષની બનાવટના સંબંધમાં પૂછ્યું હતું; પરંતુ ભાઇનો મિજાજ ઠીક નહિ હોવાથી તેઓ મારી વાત સાંભળતાંજ મારા ઉપર ગુસ્સે થઈ ગયા હતા અને તેથીજ અમારા બન્નેની અંદર ઝઘડો જામી ગયો હતો."

"મારામારી થઇ હતી ?"

"ના! મારામારી થઇ નહોતી. મેં ફક્ત મોટાભાઇને એક ધક્કો માર્યો હતો, અને તેઓ તરતજ જમીન ઉપર પડી જવાથી બેભાન બની ગયા હતા. હું એવું જોતાંજ તરત ઘર તરફ પાછો ચાલ્યો આવ્યો હતો. મારો ધક્કો વાગવાથી તેમને બહુ વાગ્યું નથી એમ હું જાણતો હતો. તે વખતે તેમનું શરીર અસ્વસ્થ હોવાથી મને લાગે છે કે તેઓ પડી ગયા હશે."

"આપે જે વિષ સંબંધી હકીકત તમારા ભાઇને પૂછી હતી, તે વિષ સંબંધીની હકીકત તમને પછીથી કોઇ પણ સ્થળેથી મળી હતી ?"

"હા! એક દિવસ હું છાનોમાનો ભાઇના રસાયણ-ગૃહની અંદર પેસી ગયો હતો, ત્યાં આગળ આલમારી ઉપર એક ચોપડી પડી હતી, તેમાંથી તે વિષ સંબંધીની સઘળી હકીકત મેં મેળવી હતી. હું આપને તે ચોપડી અને તેની અંદર જે પાનામાં તે લખેલું છે તે બતાવીશ."

"તે તમને મળે તેમ નથી."

"કેમ ?"

"તે પત્તું તો સુરેશકુમારી લઇ ગઇ છે."

"આપે તે કેવી રીતે જાણ્યું ?"

"જો અમને એવી ખબરો ના મળે તો ડીટેક્ટીવપણું શી રીતે કરી શકીયે ?"

"મને લાગે છે કે, આપ તે નિર્દોષ અને અનાથ બાળાને દોષિત ઠરાવી તેના સર્વસ્વનો નાશ કરવાની હીલચાલ કરો છો. રસિકલાલભાઇ ! હું આપને જણાવું છું કે મેંજ મારા મોટા ભાઈનું ખૂન કરેલું છે, માટે મનેજ પકડો પરંતુ નાહક તે બીચારી નિર્દોષને સતાવશો નહિ.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

બુદ્ધિની બલિહારી.

જયંતિલાલનું મુખ મલિન બની ગયું. તેણે રસિકલાલને વારંવાર પોતાને કેદ કરવા માટે વિનંતિ કરી, અને સુરેશ-કુમારીને ન્યાય આપવાની અને તેના ઉપર વહેમ નહિ લાવવા જણાવ્યું. રસિકલાલે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે સુરેશકુમારીને કાંઇ પણ હરકત થાય નહિ, એટલા માટેજ જયંતિલાલ પોતાના ઉપર આ ગુન્હો ખેંચી લેવા માગે છે, અને પોતેજ દોષિત છે એમ જણાવે છે. ખરેખર જયંતિલાલ સુરેશકુમારીને અંતઃકરણપૂર્વક ચાહે છે, અને તેથીજ તે પોતે ગુન્હો પોતાને માથે વહોરી લેવાનું સાહસ ઉઠાવે છે, વિગેરે વિચાર કરી રસિકલાલે હાસ્ય વદને જયંતિલાલને જણાવ્યું—"જયંતિલાલ ! તમને ખાલી વહેમ આવે છે કે અમે સુરેશકુમારીને દોષિત માનીએ છીએ, પરંતુ આપ સત્ય કહો કે આપ દોષિત છો કે નહિ ?"

જયંતિલાલનું શરીર આ વખતે પણ થરથર કાંપતું હતું. તેના મનમાં અનેક પ્રકારની ચિન્તાઓ થયા કરતી હતી. સુરેશકુમારીનું કયી રીતે રક્ષણ કરવું તેનો ઉપાય નહિ સુઝવાથી તેણે પોતેજ પોતાના માથે એ ખૂન કર્યાનો દોષ વહોરી લીધો હતો, અને પોતેજ તે ખૂન કરેલું છે એમ જણાવ્યું હતું. તેણે વિચાર કરીને રસિકલાલને જવાબ આપ્યો. “હા! હુંજ દોષિત છું! તે દિવસે ભાઈની સાથે તકરાર થવાથી મેંજ ભાઈનું ખૂન કરેલું છે.”

“કયારે ખૂન કર્યું હતું? તે દિવસે રાત્રે તો કર્યું નહોતું?”

“ના! તે દિવસે રાત્રે નહિ! પરંતુ જે દિવસે રાત્રે તમે ઇન્સ્પેક્ટર આણંદરાવ સાહેબની સાથે ભાઈના બંગલે આવ્યા હતા, તેજ દિવસે કર્યું હતું.”

“કયા વખતે?”

“સંધ્યાકાળ પહેલાં.”

“એ વાત તમે પહેલાં કેમ જણાવી નહોતી?”

“તે વખતે કહેવાની ઇચ્છા નહોતી તેથી.”

“ત્યારે અત્યારે તે કહેવાનું કારણ?”

“એક નિર્દોષિને દુઃખ ઉત્પન્ન થતું જોઇને તેમ કરવાનો વિચાર થયો છે.”

“ત્યારે આપના સિવાયનાં સઘળાં માણસોને નિર્દોષિજ માનો છોને? જો આપને પકડવામાં ના આવે તો ગમે તે એક માણસ નિર્દોષિજ માર્યું જાયને? તો તે વખતે આપે કેમ વિચાર કર્યો નહિ?”

" એટલા માટેજ સત્ય હકીકત જણાવું છું ! "

રસિકલાલે જયંતિલાલના કહેવા ઉપર કિંચિત્ પણ વિશ્વાસ કર્યો નહિ. તે ફક્ત સુરેશકુમારીને બચાવવાની ખાતર અને તેને વહેમમાંથી મુક્ત કરાવવાને માટેજ પોતે આવી રીતે અસત્ય કહે છે એમ સમજવા લાગ્યો. તે કાંઈ પણ વધારે વાત નહિ કરતાં ત્યાંથી બહાર નીકળવાને તૈયાર થયો. તેને જતો જોઈ જયંતિલાલે પૂછ્યું–" રસિકલાલભાઇ ! આપ હું જણાવું છું, તે કેમ સત્ય માનતા નથી ?"

" તમે સત્ય વાત જણાવતા નથી. હું તમારી વાત પર સહુજ પણ વિશ્વાસ કરી શકતો નથી. "

" ભલે આપ ના કરશો. હું પોતેજ ત્યારે પોલિસ ચોકી પર જઇ એ વાત કબુલ કરૂંછું. "

" ખોટી વાત ઉપર આપણા રાજ્યના સત્તાધીશો વિશ્વાસ કરશે એવું હું કદાપિ પણ માનીશ નહિ. "

" ખોટી વાત છે ? નહિ નહિ મહાશય ! તો પછી આપ પણ સુરેશકુમારી પર ખોટો વહેમ કરતા નથી ? તે નિર્દોષ છે, એમ હું તેનો સ્વભાવ અને ચરિત્ર જાણતો હોવાથી સત્ય પ્રતિજ્ઞાથી જણાવું છું. જો આપ એનેજ આ ભયાનક કાર્યની અંદર દોરશો તો પછી હું પણ મારી હકીકત સત્ય ઠરાવવા પ્રયત્ન કરીશ. મેં પોતેજ ખૂન કરેલું છે માટે મનેજ દોષિત ઠરાવી એ બીચારી નિરપરાધી બાલિકાને મુક્ત કરો. "

વાત કરતાં કરતાં જયંતિલાલની આંખોમાંથી અશ્રુઓનો

પ્રવાહ અસ્ખલિતપણે વહેવા લાગ્યો. રસિકલાલના મનમાં બહુજ દયા આવી, તેથી તેણે બહુજ નમ્ર અને વિનયપણે કહ્યું–"જયંતિલાલ! તમારે સુરેશકુમારીના સંબંધમાં કોઇ પણ પ્રકારની ચિન્તા રાખવાનું કારણ નથી. તમે બન્ને નિર્દોષિ છો, એ હુ બરાબર રીતે સમજ્યુ છું. સુરેશકુમારી આ કામમાં નિરપરાધી છે, એ મેં પહેલાંથીજ નકકી કરી મૂકયું છે અને એટલા માટેજ હું તમને મના કરૂં છું કે તમારે પોલિસમાં જઇ આવી ખોટી વાત જણાવવાની બીલકુલ જરૂર નથી. તેમ કરવાથી કોઇ પણ રીતે સારૂ થવાની આશા નથી; પણ નઠારૂંજ પરિણામ આવવાની આશા રાખી શકાય છે. વળી બીજી પણ આપને ખાસ ભલામણ કરવાની છે કે, તમને સુરેશકુમારી બહુજ સારી રીતે ચાહે છે, એની ખાતર પણ તમારે આ મકાન છોડીને કેટલાક દિવસ સુધી કયાંય પણ બહાર નીકળવું નહિ. આપનું કોઇ પણ રીતે અનિષ્ટ થાય નહિ એ માટે હું પણ મારાથી બનતો પ્રયત્ન કરીશ, અને વ્યવસ્થા રાખીશ."

"તો તો આપ અવશ્ય સુરેશકુમારીને બચાવી લેશોજ. જોજો! એ બીચારી નિર્દોષ કોઇ પણ પ્રકારની વિપત્તિમાં આવી પડે નહિ."

"ના! સુરેશકુમારી કોઇ પણ રીતે દોષિત નથી તેમ કોઇ પણ તેના ઉપર વહેમ પણ રાખતું નથી, માટે આપે તેના સંબંધમાં કોઇ પણ પ્રકારની ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી. હું તેનું રક્ષણ કરવાની તમારી પાસે પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું, પછી કાંઈ છે?"

" પરમેશ્વર આપનું કલ્યાણ કરશે."

" પરંતુ તમારે મારી એક વાત માન્ય કરવી પડશે. મારા ફરીથી જણાવ્યા સિવાય તમારે કોઈ પણ વખતે આ મકાનની અંદરથી બહાર નીકળવું નહિ."

"આપનું કહેવું એમ છે કે દાક્તરને ઘેર જવું નહિ?"

" હા!"

" પરંતુ દાક્તરની જાદુ વિદ્યા એવી છે કે તેના હાથમાંથી છુટી શકાય તેમ લાગતું નથી."

" મન દૃઢ કરીને રહેવું. તમે એક બળવાન માણુસ છો. તમારા શરીરમાં શક્તિ છે તો પછી આપે શા માટે તેની બીક રાખવી જોઇએ? કદાપિ દાક્તર તમને બોલાવવા મોકલે અગર અહિંયાં આવે તોપણ તમારે તેને મળવું નહિ."

" આપની આજ્ઞા હું માથે ચડાવું છું."

" બરાબર યાદ રાખજો, ગમે તેમ થાઓ, ગમે તેટલું કષ્ટ સહન કરવું પડે તોપણ આપે ત્રણ દિવસ સુધી તો અહિંથી ક્યાંય પણ બહાર જવું નહિ."

" ભલે! તેમ કરીશ."

રસિકલાલ એ પ્રમાણે કહી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને જયંતિલાલ પણ પોતાના સૂવાના ઓરડાની અંદર જઇને સૂઈ ગયો. બહુ વખત થયો પરંતુ અનેક પ્રકારની ચિન્તાઓને લીધે તેને ઉંઘ આવી નહિ. તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે ત્રણ દિવસ સુધી એકલા આ મકાનમાં રહી શકાવું મુસ્કેલ છે. કાલેજ સ્નેહલતાની સાથે વિવાહ કરવાનો દિવસ

નક્કી થયો છે; પરંતુ જો હું નહિ જાઉં તો દાક્તર શું કરશે ? અવશ્ય તેને મારા ઉપર વહેમ આવવાથી તે અહિંયાં આવશે. એમ થશે તો પછી એની ભયાનક તિક્ષણ દૃષ્ટિમાંથી હું કેવી રીતે મુક્ત થઇ શકીશ ? ગમે તેમ થશે, અને ગમે તેટલું કષ્ટ સહન કરવું પડશે, તથાપિ સુરેશકુમારીને માટે હું તે સઘળું સહન કરીશ. તેના જેવી સદ્દચરિત્રશાળી બાલિકા અત્યાર સુધીમાં મારા જોવામાં કોઇ પણ આવી નથી."

એ પ્રમાણે વિચારમાં ને વિચારમાં લગભગ એકાદ કલાક વ્યતિત થઈ ગયો. પોતે ચિંતામગ્નજ હતો, એટલામાં સહસા તેના ઘરનાં દ્વાર ખુલ્લાં થયાં ને એક માણસ અંદર આવ્યો. જયંતિલાલ તેને જોઇ ચમકી ઉઠયો. આવેલા માણસના તરફ નજર કરતાંજ તેનો અંતરાત્મા કંપી ઉઠયો. જોયું તો દાક્તર દિનાનાથજ અંદર આવેલો તેને જણાયો. દાક્તર કાંઈ પણ નહિ બોલતાં એક ખુરસી ખેંચીને તેના સન્મૂખજ બેઠો. જયંતિલાલના મનમાં તેને જોતાંજ ભય ઉત્પન્ન થયો હતો છતાં તે ભય તેણે પોતાના મુખ પર જણાવા દીધો નહિ."

કેટલીકવાર શાન્તિ લીધા બાદ દાક્તર દિનાનાથે જયંતિલાલને પૂછયું-" આજે એકલા કેમ છો જયંતિલાલ ? "

" આજે એકલોજ છું !"

" સોબતી ખોળી કહાડોને ? "

" કયાંથી શોધી કહાડું ? "

" કેમ ? સોબતીનો અભાવ કયાં છે ? "

એ પ્રમાણે વાત કરતાં કરતાં જયંતિલાલને તંદ્રા આવવા

લાગી. દાક્તરની તિવ્ર દ્રષ્ટિ જયંતિલાલના ઉપર પડતાંજ તે ક્રમેક્રમે અચેત થઇ ગયો. જયંતિલાલે અનેક ઉપાય કરવા છતાં તે તેના હાથમાંથી છુટી શકયો નહિ.

દાક્તરે પોતાના પંજામાં જયંતિલાલ સપડાતાં તેને કહ્યું–" જયંતિલાલ ! મારી સાથે બહાર ચાલો. "

" આપની સાથે શું કામ છે ? "

" આવશો એટલે જણાશે. આવો છો કે નહિ ?"

" આવવુંજ પડશે તો. "

જયંતિલાલ અજ્ઞાન અવસ્થામાંજ ઉઠી ઉભો થયો. તેનાં ચક્ષુઓ ખુલ્લાં હોવા છતાં તે પોતાના શરીરને બરાબર રીતે કબજે રાખી શકતો નથી એમ જોઇ દાકતરે તેનો હાથ પોતાના હાથમાં પકડયો, અને તરતજ બન્ને બહાર નીકળ્યા. તેજ વખતે એક ગાડી જયંતિલાલના ઘર આગળ થઇને જતી હતી તેને પાસે બોલાવી દાકતર જયંતિલાલને સાથે લઇ તેની અંદર બેસી ગયો.

પોતાના બંગલે ગયા પછી તરતજ દાક્તરે પોતાની કન્યાને બૂમ મારી. સ્નેહલતા તે વખતે કાર્યાનુસાર બહાર ગયેલી હતી, જેથી દાક્તર જયંતિલાલને એક ખુરસી પર બેસાડી તેની સાથે વાતચીત કરવા લાગ્યો.

થોડીકવાર સુધી વાત કરી દાક્તર જયંતિલાલને ત્યાંજ બેસાડી પોતે બહાર નીકળ્યો. તેના મનમાં નિશ્ચય થયો હતો કે, આજે સંપૂર્ણ રીતે અને સ્વતંત્રપણે હું જયંતિલાલને મારા કબજામાં લઇ શકયો છું. વળી આજે

પેલી દાસી પણુ અહિંયાં છે નહિ જેથી આજે એક લાખ રૂપીઆ તેની પાસેથી પડાવવાને કાંઇ પણુ હરકત આવશે નહિ.

લગભગ બે કલાક થઇ ગયા, છતાં સ્નેહલતા ઘર આગળ પાછી આવી નહિ તેથી દાક્તરના મનમાં બહુજ ભય ઉત્પન્ન થયો. તેના મનમાં અનેક પ્રકારની નઠારી ચિન્તાઓ ઉપસ્થિત થવા લાગી, છતાં કોઇ પણુ પ્રકારનો ઉદ્યોગ નહિ કરતાં તે પોતાની પુત્રી સ્નેહલતાની રાહ જોતોજ ઉભો રહ્યો.

એટલામાં સહસા ઘરનાં દ્વાર ખુલ્લાં થયાં. સ્નેહલતા ઘરમાં આવી. તેનું મુખ બહુજ ફીકકું પડેલું જણાયું. તેનાં વસ્ત્રો ચુંથાઇ ગયેલાં દેખાયાં. તેનું સઘળું શરીર થરથર કંપાયમાન થતું હતું ને વારંવાર દીર્ઘનિશ્વાસ મૂકતી હોય તેવું જણાતું હતું. તેને જોતાંજ દાક્તરના મનમાં બહુજ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થયું. તેણે અધીરતાથી પૂછ્યું–" સ્નેહલતા ! શું હકીકત બની છે ? જયંતિલાલ આવેલો છે."

સ્નેહલતાએ પિતાના કહેવા ઉપર ધ્યાન નહિ આપતાં પૂછ્યું–" જયંતિલાલ ! કયારના આવ્યા છે ? "

" લગભગ બે કલાકથી આવેલા છે. " તારી રાહ જોતા તેઓ બેઠા છે."

" મારા માટેજ ? "

" હા ! અત્યાર સુધી તું કયાં ગયેલી હતી ? "

પ્રશ્ન સાંભળતાંજ સ્નેહલતા ચમકી ઉઠી. પરંતુ કાંઇ પણુ ઉત્તર આપ્યો નહિ. તેના તરફથી પોતાના પ્રશ્નનો જવાબ નહિ મળવાથી દાકતરે તેને ફરીથી પૂછ્યું–" કેટલી

મહેનત કરીને જયંતિલાલને અહિં લઈ આવ્યો છું; પરંતુ તારો તો પત્તોજ નથી. વારૂ આ શું ? તારા મુખ પર આ શાના ડાઘ પડેલા જણાય છે ? તારાં કપડાં આમ કેમ અસ્તવ્યસ્ત થઇ ગયેલાં જણાય છે ? તને આજે શું થયું છે ?"

"આજે હું એક ગડબડમાં પડી હતી. મ્હોં ઉપર વાગ્યું છે, પરંતુ અતિશય હરકત કરે તેવું વાગ્યું નથી. હું રામપ્રસાદના બંગલે ગઈ હતી ત્યાં મારી આવી સ્થીતિ થયેલી છે. તમેજ મને ત્યાં જવાનું કહેલું હતું ને ?"

"મેં કયારે કહ્યું હતું ને શા માટે મોકલી હતી ?"

"કેમ તમાશાજ કામ માટે મોકલી હતીને ? શું છેવટે તમે મારા ઉપર પણ તમારી જાદુ વિદ્યાનું જોર ચલાવવા માંડયું કે કેમ ? મને તમે અજ્ઞાન જેવી બનાવી તે ઠેકાણે મોકલી હતી તો પછી તે ઠેકાણે કોણ હતું તે પણ તમને માલમ હશેજ. એ કાંઇ તમારાથી અજાણ્યું હશે ?"

"ત્યાં કોણ હતું ?"

"તમે ના જાણો એમ હોય ? બહુજ આશ્ચર્યની વાત ! કે તમે તે જાણતા નથી."

"શું હતું તે મને જલદીથી કહી દે ? હવે હું વધારે વખત ધીરજ ધારણ કરી શકતો નથી."

"જે માણુસ તે દિવસે કારીગીરી કરી મારી પાસેથી આપણા ઘર આગળથી ત્રણસો રૂપીઆ લઇ ગયો હતો તે–"

"તું શું કહે છે ? વાહ સ્નેહલતા ! તેં આ વાત તો

પહેલાં કરીજ નહોતી તો પછી હું તે કેવી રીતે જાણું કે તે કોણ હતો ?"

"જયંતિલાલનો નોકર રાજીવલોચન !"

"એ લુચ્ચોજ તારી પાસેથી આપણા ઘરની અંદર આવીને ત્રણસો રૂપીઆ લઇ ગયો હતો. તેં તો એ વાત મને કોઈ પણ વખત કરીજ નથી."

"આપને કહેવાની મારી હિંમત ચાલી નહોતી. હું તેના પંજામાં સપડાયલી હોવાથી મારે તેણે કહ્યું એમ કરવું પડયું હતું. તે વખતે પેલી શારદાદેવી આપણે ત્યાંજ હતી. મેં વિચાર કર્યો હતો કે પાછો તે એક દિવસ આપણે ત્યાં આવશે તે વખતે તેને સપડાવી આપણા પૈસા પાછા લઈ લઇશું."

"ત્યારે શું આજે રાજીવલોચનની સાથેજ તારે રામપ્રસાદના બંગલાની અંદર મુલાકાત થયેલી હતી ?"

"હા."

"તેં તેને જોયો કે તરતજ પકડયો હતો ?"

"હા."

"કેમ ? પછી શું થયું ? તું સઘળી હકીકત ખુલ્લે ખુલ્લી નહિ જણાવે તો હું કેવી રીતે જાણી શકીશ."

"રાજીવલોચન રામપ્રસાદના રસાયણશાળાવાળા ઓરડામાં હતો, ને તે તેની આલમારી ઉપરથી એક નાહાની શીશી બહાર કાઢતો હતો."

"પછી ?"

"મારા પગનો શબ્દ સાંભળતાંજ તે ચમકી ઉઠયો. મેં પાછા વળવાની તદબીર કરી પરંતુ તેમાં હું ફાવી નહિ. ક્ષણવાર થઇ નહિ એટલામાં રાજીવલોચને આવીને મારો હાથ પકડયો. મેં હાથ છોડાવવાને બહુજ પ્રયત્ન કર્યો. બહુ મહેનતે એક હાથ છોડાવ્યો, અને છુટેલા હાથવડે મેં એક ન્હાની શીશી હાથમાં લઇ રાજીવના મુખ પર મારી. શીશી વાગતાંજ તે મને છોડી દઇ નીચે પડયો. મને લાગે છે કે તે મરી ગયો હશે."

"એ ઠીક કર્યું. તેં બહુ પ્રયત્ને પણ આત્મરક્ષણ કર્યું છે, એ બહુજ સારૂ થયું છે. તાત્કાલીક તને એવી બુદ્ધિ સુઝી આવી તે માટે હું તને ધન્યવાદ આપું છું."

પ્રકરણ ૨૧ મું.

જયંતિલાલ છટકયો.

પિતાના મુખમાંથી પ્રસંશાનાં વાકયો સાંભળી સ્નેહલતાએ કહ્યું—"રાજીવલોચન એક બહુજ જોરાવર માણસ હતો તેને હું કેવી રીતે પહોંચી શકું ? જ્યારે તેણે મારા હાથ પકડયા ત્યારે મને એવુંજ જણાયું હતું કે હવે જીવતાં રહેવાશે નહિ. મેં છુટવાનો કોઇ પણ ઉપાય જોયો નહિ ત્યારે સદ્‌ભાગ્યે એક ઔષધની શીશી મારા જોવામાં આવી. તે મેં બહુ પ્રયત્ને હાથ છોડાવીને તેના મુખ ઉપર મારી. મારતાંજ તે બેભાન થઇને નીચે પડયો હતો."

"તે શીશીની અંદર શું હતું તે તું જાણે છે?"

"ના! હું કેવી રીતે જાણી શકું? તે વખતે કાંઇ વાંચી જોવાનો વખત હતો? પરંતુ તેમાં જે કાંઇ હોય તે હોય, પણ તેથી મને તો લાભજ થયો છે."

"રાજીવલોચન જીવતો છે કે મરી ગયો છે?"

"તે બરાબર કહી શકાય નહિ, હું ત્યાં આગળ વધારે વાર ઉભી રહી નહોતી. જેવો રાજીવલોચને મારો હાથ છોડી દીધો, તેવીજ હું ત્યાંથી ચાલી નીકળી હતી; પરંતુ મારી ખાત્રી છે કે તે મરી ગયો નથી."

"ચાલો હવે એ વાત જવા દો. જયંતિલાલને હું બહુ વખત થયાં અહીંયાં લાવ્યો છું."

"આપ લઇ આવ્યા છો?"

"હા! હું લઈ આવ્યો છું, આજે તે એકલાજ આપણા ઘરમાં બહુ વખત થયાં બેસી રહેલા છે. હું તો તારે માટે અહીંયાં આવી બહુવારથી રાહ જોતો ઉભો રહેલો છું. જ્યારે તને આવેલી જોઈ નહિ, ત્યારે મારા મનમાં બહુજ ભય ઉત્પન્ન થયો અને એમજ થયું કે કર્યું કરાવ્યું ધુળ મળી ગયું. હું ગમે તેમ કરીને તેને ઘેર ગયો હતો અને બહુજ પ્રયત્ને ત્યાં આગળથીજ અજ્ઞાન કરીને અહીંયાં લઈ આવ્યો છું."

"આપને એટલી બધી મહેનત ઉઠાવવાનું કારણ શું હતું? તેમને ત્યાં જવાની તમારે શું જરૂર હતી?"

"બહુજ અગત્યનું કારણ હતું. આજેજ તમારા

બન્નેના બે હાથ ભેગા થઈ જાય એવો મારો વિચાર છે. મેં બધી તૈયારી કરી રાખી છે, ફક્ત એક પુરોહિતનીજ જરૂર છે. જયંતિલાલ અત્યાર સુધી અજ્ઞાન અવસ્થામાંજ દિવાનખાનામાં પડી રહેલો છે; પહેલાં તું જઇ એને જોઇ આવ. હું હમણાંજ જઇને એક પુરોહિત બોલાવી લાવું છું; તમારા બન્નેનાં લગ્ન થઈ જાય એટલે મને પણ નિરાંત થાય."

એટલું કહી ડાક્તર દિનાનાથ પોતાના ઘર આગળથી પુરોહિતને લઈ આવવા માટે બહાર નીકળ્યો. સ્નેહલતા પણ તરતજ પોતાના શયનગૃહના ઓરડા તરફ ગઇ અને સ્હામે રાખવામાં આવેલા અરિસાની અંદર પોતાનું મુખ જોવા લાગી. મુખની અવસ્થા જોતાંજ તે ચમકી ઉઠી. તેણે તરત પોતાનું મુખ બરાબર ધોઇ નાંખી બીજાં સારાં વસ્ત્રો પહેર્યાં તથા એક પેટી ઉઘાડી તેમાંથી અતિશય મૂલ્યવાન ઘરેણાં બહાર કાઢી પોતાના શરીર ઉપર ધારણ કર્યાં. પછી તરતજ હાસ્ય વદને જયંતિલાલની પાસે ચાલી.

દિવાનખાનાનાં બારણાં ઉઘાડી સ્નેહલતા અંદર ગઇ, પરંતુ જયંતિલાલને ત્યાં આગળ કોઇ પણ સ્થળે જોયો નહિ એટલે તેના મનમાં બહુજ ભયાનક સંદેહ ઉત્પન્ન થયો. તે દિવાનખાનામાંથી નીકળી ઘરની અંદર ચારે તરફ ફરી વળી અને તપાસ કરી, કિન્તુ કોઇ પણ ઠેકાણે જયંતિલાલ જોવામાં આવ્યો નહિ.

સ્નેહલતાના મનમાં આથી અતિશય ભય ઉત્પન્ન થયો. પોતાના પિતા તેની બરાબર તપાસ રાખવાનું કહીને ગયેલા

હોવા છતાં સ્નેહલતાએ પોતાના કાર્યમાંજ લગભગ અર્ધો કલાક ગુમાવ્યો અને એ સમયની અંદર તેણે સહજ પણ જયંતિલાલ ક્યાં છે અને શું કરે છે, તે બાબતની તપાસ લીધી નહિ; આ પોતાની ભૂલને પરિણામેજ જયંતિલાલ નાસી ગયો છે, એવો તેના મનને નિશ્ચય થયો. સ્નેહલતા હવે પોતાને પિતા આગળ શું જવાબ આપવો તેનોજ વિચાર કરવા લાગી.

સ્નેહલતા મેડા ઉપરથી ઉતરી નીચેની બાજુએ આવી અને ઘર આગળના બગીચાની અંદર પેઠી. ચારે તરફ અંધકાર વ્યાપી ગયો હતો. .તે ભયંકર અંધકારની અંદર એક કાળા રંગની આકૃતિ તેના જોવામાં આવી. સ્નેહલતા અત્યંત સાહસિક બાલિકા હતી; તરતજ તે નિર્ભય બની પેલી કૃષ્ણવર્ણની આકૃતિ તરફ આગળ વધી, તો જયંતિલાલ તેના જોવામાં આવ્યો. તે અહીંયાંથી નાસી શક્યો નહિ. તેની અવસ્થા જોતાંજ સ્નેહલતાની ખાત્રી થઈ કે અત્યારે તે અજ્ઞાન અવસ્થામાં નહોતો. તેના અંતરમાં જ્ઞાનોદય થયા છતાં પણ તેનું સઘળું શરીર કંપાયમાન થતું હોય તેમ જણાતું હતું. તેનામાં બીલકુલ ચાલવાની શક્તિ નહોતી.

સ્નેહલતાને જોતાંજ જયંતિલાલની બીક ભાગી ગઈ. તેણે કઠોર સ્વરે કહ્યું—" અરે સ્નેહલતા તુંજ છે કે ? તારે માટે તો હું અત્યાર સુધી ચારે તરફ શોધ કર્યા કરૂં છું પણ તારૂં તો ઠેકાણુંજ નથી. ચાલ ચાલ ઘરની અંદર ચાલ " એ પ્રમાણે કહી જયંતિલાલે તેનો હાથ બળપૂર્વક પકડયો

અને કાંઇ પણ સમય વ્યતીત નહિ કરતાં તેને ઘરની અંદર લઇ ગયો." સ્નેહલતાને એક સ્થળ ઉપર બેસાડી પોતે પણ તેની પાસે બેઠો અને કર્કશસ્વરે તેને કહેવા લાગ્યો– "સ્નેહલતા ! જો સારૂંજ ઇચ્છતી હોય તો પેલું પ્રતિજ્ઞાપત્ર અને મારી વીંટી મને પાછી આપ."

બહુજ દુ:ખીત સ્વરે સ્નેહલતાએ જવાબ આપ્યો–" પેલી વીંટી ! તે તો તમેજ મને તે દિવસે બક્ષીસ આપેલી છે, પછી આજે તમે પાછી શા માટે માગો છો ?"

"તારા બાપની જાદુ વિદ્યાથી મોહ પામીને મેં અનેક વખત અનેક અઘટિત કાર્યો કરેલાં છે માટે ચાલ એક વખત મને તે વીંટી પાછી આપ, અને ત્યાર પછી પેલો કાગળ લાવી આપ."

"મારા બાપના આવ્યા સિવાય હું કાંઈ પણ તમને આપી શકીશ નહિ."

"તારો બાપ તો જાદુગર છે. એ આવશે એટલે તરતજ મારા ઉપર જાદુ કરશે માટે જો સારૂ ચહાતી હોય તો મારા કહેવા પ્રમાણે કામ કર, નહિ તો પછી મારે બળ વાપરીને પણ તારા હાથમાંથી વીંટી કાઢી લેવી પડશે, ત્યારે તારૂં શું મુખ રહેશે ?"

સ્નેહલતા તરતજ ઉભી થઇ પાસેની આલમારી ઉપરથી એક તલવાર બહાર કાઢવા પ્રયત્ન કરવા લાગી. એટલામાં જયંતિલાલ તત્કાળ તેની પાસે ગયો, અને બળપૂર્વક તેના હાથની આંગળી ઉપરથી અંગુઠી (વીંટી) કહાડી લીધી.

સ્નેહલતા સહસા પોતે સપડાઇ પડવાથી આશ્ચર્ય પામી. તે જયંતિલાલને કોઇ પણ રીતે અટકાવી શકી નહિ. જે કાર્ય માટે તે ઉઠી હતી, તે કામ પણ બજાવી શકી નહિ.

જયંતિલાલે અંગુઠી પોતાના તાગામાં લઇ, અધિકતર કર્કશસ્વરે સ્નેહલતાને જણાવ્યું–"ચાલ જલદીથી પેલો કાગળ આપ; હવે હું વધારે વાર રોકાઇશ નહિ."

"તે કાગળ ક્યાં છે તે હું જાણતી નથી."

"જાણતી નથી? તુંજ તારા બાપની મુખ્ય સહાયક છે. તું ના જાણે એવી વાત તે હોય?"

"એ કાગળની મારે શું જરૂર હતી? જે ચીજની મારે જરૂર હોય છે તેજ ચીજ હું મારી પાસે રાખું છું. હું તમને ખરૂં કહું છું."

"વાહ! બહુ સાચું બોલનારી છે. ચાલ! વાર લગાડ નહિ, તારી પેલી પેટી ઉઘાડ."

"હું તમને ખરૂં કહું છું કે તે કાગળ મારી પાસે નથી. મારા બાપની પેટીમાં છે."

"જો તેમ હોય તો તારા બાપની પેટી ઉઘાડ."

"તેની કુંચી મારી પાસે નથી."

"તારી એવી નકામી વાતો હું સાંભળવા માગતો નથી. હું તને ખાત્રીથી કહું છું કે વાર કરીશ તો તારૂં ખૂન કરીને હું ચાલ્યો જઈશ."

સ્નેહલતા કાંઇ પણ કરતી નથી એમ વિચાર કરી

જયંતિલાલે તરતજ પોતાના એક હાથ વડે સ્નેહલતાના બન્ને હાથ પકડી લીધા અને બીજા હાથ વડે તેના ગળાની અંદર ચાવી લટકતી હતી તે ખેંચી કાઢી પેટી ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

કેટલીક વાર પ્રયત્ન કર્યા પછી પેટી ઉઘડી. જયંતિલાલે તેની અંદરથી બે કાગળો બહાર કાઢયા અને જલદીથી પોતાના ખીસ્સાની અંદર મૂકી સ્નેહલતાના મુખ તરફ દૃષ્ટિપાત કરતાં કહેવા લાગ્યો:–"તારો બાપ આવે ત્યારે કહેજે કે હું પોતેજ આ કાગળો વિગેરે લઇ ગયો છું, માટે હવે તમારી મરજીમાં આવે તેમ કરજો."

સ્નેહલતા જયંતિલાલનું આ વિચિત્ર કાર્ય જોઇ બહુજ વિસ્મીત થઇ; પરંતુ કાંઇ પણ બોલી શકી નહિ. જયંતિલાલે તેના સ્હામું જોઇ ગંભીરપણે ફરીથી કહ્યું:–"સ્નેહલતા! તારો બાપ બહુજ ભયાનક માણસ છે. તે જે પ્રમાણે પ્રપંચો રચે છે તે જો પાર ઉતરે તો લાખો રૂપિયા પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ છે, પરંતુ ઇશ્વરેચ્છાથી હવે હું તમારા સઘળા પ્રપંચો જાણી ગયો છું. તમારી મતલબ શું છે તે પણ હું સમજી ગયો છું. માટે હવે આ બધા કાગળ પત્રો લઇને હું જાઉં છું. હવે પછી તારા બાપને જે કરવું હોય તે કરે એમ સ્પષ્ટ કહી દેજે; હવે મને તેની બીલકુલ બીક લાગતી નથી."

તરતજ જયંતિલાલ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. સ્નેહલતા નિરૂપાય બની શું કરવું એજ વિચારમાં તેના બાપની આવવાની રાહ જોતી ઉભી રહી. લગભગ અર્ધોએક કલાક થયો નહિ એટલામાં ડાકતર દિનાનાથ ઘર આગળ આવ્યો અને આતુ-

રતાપૂર્વક સ્નેહલતાને પૂછવા લાગ્યો:–"સ્નેહલતા! જયંતિલાલ ક્યાં છે?"

સ્નેહલતા કાંઇપણ પ્રત્યુત્તર આપી શકી નહિ તેના બાપે તેને કહ્યું–"જે માણસને હું બોલાવવા ગયો હતો, તે માણસ આજે મળી શકયો નથી. પુરોહીત મહારાજે કહ્યું છે કે આવતી કાલે અહિંયાં આવીને તેઓ લગ્ન કરાવી જશે."

સ્નેહલતાએ આ વખતે પણ કાંઇ ઉત્તર આપ્યો નહિ, કિન્તુ એકી દૃષ્ટે પોતાના પિતાની પેટી તરફજ નજર કરી જોઇ રહી. તેના બાપે પેટી તરફ નજર કરતાં તેની ગેરવ્યવસ્થા જોઇ એટલે સ્નેહલતાને પૂછ્યું–"સ્નેહલતા! આ બધું શું છે? આમ કોણે કર્યું?"

"કોણે તે જયંતિલાલે!"

"જયંતિલાલ ક્યાં છે?"

"નાસી ગયા છે."

"ખરૂં કહે છે કે નાસી ગયો છે?"

"હા! હું ખરૂંજ કહું છું."

"કેવી રીતે નાસી ગયો?"

"મારે કેવી રીતે તેની પાસે એકલાં જવું એ વિચાર કરી હું આપની પાસેથી ગઇ. આપના ગયા પછી અર્ધાએક કલાકે તેને શુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ. શુદ્ધિ પ્રાપ્ત થતાંજ તેણે મારા ઉપર જોર વાપરી મારા હાથમાંથી તેનાવાળી વીંટી કહાડી લીધી. પછી મને પકડી રાખી મારા ગળા ઉપરથી લટકાવેલી કુંચી કાઢી લઇ તમારી પેટી ઉઘાડી, તેમાંથી ખાસ જરૂરી

કાગળો હતા તે લઇ ચાલ્યા ગયા છે !"

"હશે ! જે થવાનું હતું તે થઇ ગયું. હું જાણતો ન્હોતો કે, જયંતિલાલને આજે આટલું બધું વહેલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે, પરંતુ એમાં દોષ મારોજ છે. હું જો ફક્ત પુરોહીતને ત્યાં જઇનેજ પાછો આવ્યો હોત તો, આટલી બધી પીડા થાતજ નહિ. પણ હવે તે નાસીને જવાનો છે ક્યાં ? હમણાં તે પાછો મારા હાથમાં આવી પડશે. આજ રાત્રે તેણે મને પરાજીત કર્યો છે, તેથી શું થયું ? હું પણ કાંઈ જેવો તેવો માણસ નથી કે તેને સહજમાં છોડી દઉં; ભય શું છે ? કાલેજ હું તેને બતાવીશ. જા સ્નેહલતા ! આજે તો જઇને વિશ્રામ લે; એમાં તારો કાંઈ પણ દોષ નથી. તારે તે માટે વધારે ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી. હું એકલોજ તેનો ઉપાય કરીશ."

પ્રકરણ ૨૨ મું.

પરીક્ષા.

પૂર્વોક્ત પ્રકાર બન્યો તેને બીજે દિવસે રસિકલાલ પોતાને ઘેરથી નિકળી અર્ધા કલાકમાં એક દવાખાનાની અંદર દાખલ થયો. તે વખતે એક દાકતર ત્યાં એકલોજ બેઠો બેઠો પુસ્તક વાંચતો હતો. દાકતરનું વય લગભગ સાઠેક વર્ષનું હતું. તેનું શરીર શિથીલ, ચક્ષુઓ ઉપર કાચનાં ચસ્માં પહેરેલાં હતાં, અને તેનો દેહ વજ્ર સમાન હતો.

રસિકલાલને આવતો જોઈ દાકતર ઉભો થયો, અને એક

ખુરસી ખેંચી તેને બેસવાને માટે કહ્યું. રસિકલાલે થોડી વાર બેસી વિશ્રમ લીધા પછી તેને પૂછ્યું–"કેમ દાકતર સાહેબ! આપ કામમાં તો નથીને ?"

"મેં આપને જણાવેલુંજ હતું કે, જો હું કામમાં રોકાવાનો હોઇશ તો આપને ખબર આપીશ."

"પરંતુ મને તો કાંઇ પણ સમાચારજ મળ્યા નથી."

"તો પછી હું કામમાં રોકાયલોજ નથી. બોલો સાહેબ! શું કાર્યાનુંસાર આપનું પધારવું થયું છે? મારે શું કરવાનું છે?"

દાકતર એક ખુરસીપર બેઠેલો હતો, તેની સ્હામે એક ટેબલ પડેલું હતું. તે ટેબલ ઉપર કાળી બનાત પાથરવામાં આવેલી હતી.

રસિકલાલે તે ટેબલ ઉપર એક કાર્પેટનો કકડો મૂકી કહ્યું–"આ કામમાં આપની સહાયતાની જરૂર છે. આ કાર્પેટ ઉપર જે લાલ ડાઘા પડેલા છે તે ડાઘ લોહીના છે કે બીજાના?"

"આપને આ કાર્પેટ કયાંથી મળી છે?"

"મરનાર રામપ્રસાદના ઘરમાંથી."

"કીયા રામપ્રસાદ?"

"જેનું ખૂન થયેલું છે તે."

દાકતરે કાર્પેટને પોતાના હાથમાં લઈ એક વખત તેનું સુક્ષ્મ દૃષ્ટિએ અવલોકન કર્યું. થોડીવાર તેને બરાબર રીતે જોઇ તેણે કહ્યું–"રામપ્રસાદ! હાં હાં! હવે મને યાદ આવ્યું; તે તો બહુજ જાતનાં વિષો તૈયાર કરનાર ઉસ્તાદ હતા.

તેઓજ માર્યા ગયા છે કે ? આશ્ચર્યની વાત છે. તેઓ એક રસાયણવિદ્યાના પ્રૉફેસર ગણાતા હતા. એમના કરતાં ડાકતર દિનાનાથ પણ કાંઇ એ વિદ્યામાં ઉતરે તેવા છે ?"

રસિકલાલે ડાકતર દિનાનાથનું નામ ડાકતરને મુખે નીકળેલું જોઈ પૂછ્યું—"આપ ડાકતર દિનાનાથને ઓળખો છો કે શું ?"

"હા ! હું તેમને બહુજ સારી રીતે ઓળખું છું. એક વખત એ પણ અમારી કૉલેજમાં અમારી સાથે વિદ્યાર્થી હતા."

"ઠીક !"

"પરંતુ ડાકતર દિનાનાથ જો ચાહે તો મને પણ મારી નાંખે એવો છે. લગભગ એક વર્ષ પહેલાં તેમને ને મારે કાંઈ કારણને લીધે તકરાર થઈ હતી તેથી હું અહિંયાંથી ચાલ્યો ગયો હતો; પરંતુ ચારેક માસ પછી પાછું મારે અહિંયાં આવવું પડયું છે. તે દિવસથી હું બહુ ચુપકીથી રહુ છું, તેમજ કોઇને પણ મારે ત્યાં આવવા દેતો નથી. ફક્ત તે દિવસેજ તમને ઘર આગળ આવવા દીધા હતા."

"આપ જો ના મળ્યા હોત તો મારા કામમાં ખલેલ પહોંચે તેમ હતું. કામ હોય છે તેજ વખતે આપને મળવા આવું છું."

એ પ્રમાણે વાત થઇ રહેતાં ડાકતરે એક કાચ બહાર કાઢયો અને તેની મદદ વડે પુનઃ કાર્પેટનું અવલોકન કરી કહ્યું—"રસિકલાલ ! આ કાર્પેટ ઉપર જે લાલ ડાઘ જોવામાં આવે છે એ લોહીના ડાઘ નથી. વળી આ ડાઘની પાસેજ

કોઈ સ્ત્રી માણુસનાં પગલાં પડેલાં હોય તેવું ચિન્હ સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે.”

“એ પગલાંની બરાબર છબી લઈ શકાય તેવી છે?”

“શા માટે ના લઇ શકાય?”

“ત્યારે તો ઠીક! એમ થશે તો મારા ઉપર બહુજ ઉપકાર થશે; કેમકે જે વખતે કાર્પેટ ઉપર આ લાલ ડાઘ પડેલા છે, તેજ સમયે તે સ્ત્રી ત્યાં હાજર હોવી જોઇએ અને તેથી એમજ નક્કી થાય છે કે એજ સ્ત્રીએ રામપ્રસાદનું ખુન કરેલું છે; નહિ તો આ ખૂનના સંબંધમાં કાંઇ પણ જોઇતો પુરાવો અગર જોઇએ તેવી જુબાનીઓ મળતી નથી. આથી તો આ ખૂનના કામમાં બહુજ મદદ મળશે.”

દાક્તરે તરતજ કાર્પેટ ઉપર એક કાગળ મૂકી પગનું ચિન્હ પાડી લીધું અને તે રસિકલાલના હાથમાં આપતાં કહ્યું:–“રસિકલાલ! આ ડાઘની તપાસ કરતાં એ લોહીના ડાઘ નથી એમ નિશ્ચય થાય છે. રામપ્રસાદ એક પ્રકારનું વિષ તૈયાર કરવાની યુક્તિ જાણતો હતો. તે વિષ એવું હતું કે, તે માણુસનું મોત તરતજ નિપજાવતું હતું. વારૂ! તે દિવસે મેં આપને રામપ્રસાદનો હાથ અહીંયાં લઈ આવવાને કહેલું હતું તેનું તમે શું કર્યું? લાશને બાળી મૂકવામાં આવી છે?”

“હા! લાશ તો બહુ દિવસ થયાં બાળી મૂકવામાં આવેલી છે, પરંતુ તે પહેલાં આપના કહેવા માફક કામ કરેલું છે. હાં! બીજી વાત એ છે કે કાર્પેટ ઉપરથી કેટલાક

કાચની શીશીના કડકા મળી આવેલા છે.”

“ખરૂં કહો છો ! કાચના ગોળાની અંદરજ એ વિષ રહે છે. એક વખત એ વિષ જે મનુષ્યના શરીરે લાગે છે, તે માણુસનું તરતજ મૃત્યુ થાય છે.”

રસિકલાલે તરતજ એક કાચની લાંબી નળીની અંદરથી હાથ બહાર કાઢયો અને તે ડાક્તરની પાસે ટેબલ ઉપર મૂકયો. ડાક્તરે તેને કાચ વડે બહુજ બારિકાઈથી તપાસ્યો, અને કહ્યું:–“રસિકલાલ! મેં જે પ્રમાણે અનુમાન કર્યું હતું તે પ્રમાણેજ છે. રામપ્રસાદના હાથની અંદર જે આ લાલ ડાઘ દેખાય છે તે લોહીનો ડાઘ નથી, પરંતુ એ વિષનોજ ડાઘ છે. રામપ્રસાદ જે વિષને લીધે મરી ગયા છે તેમાંનું વિષ કાંઈ પણ તમારી પાસે છે ?”

રસિકલાલે તરતજ પોતાના ખીસ્સાની અંદરથી એક ન્હાની કાચની ગોળ ગોળા જેવી શીશી બહાર કાઢી ડાકતરના હાથમાં આપી. ડાક્તર હાસ્ય વદને તેને પોતાના હાથમાં લઈ પૂછવા લાગ્યો–“રસિકલાલ! એજ આ ભયાનક વિષ જેનાથી રામપ્રસાદ માર્યો ગયો છે. આપની પાસે આના સિવાય આમાંની વધારે શીશીઓ છે ?”

“ના ! ફક્ત એટલી એજ છે.”

“આની તમારે કાંઇ જરૂર છે ?”

“ના ! ઝેરની કાંઇ પણ જરૂર નથી.”

“ત્યારે આને ભાગી નાખું ?”

“ખુશીથી ભાગી નાંખો.”

દાક્તરે બહુજ ધીમે ધીમે ઘા કરીને તે શીશી ભાગી નાંખી, અને એક યંત્રની સહાયતા વડે તેમાંનું થોડું વિષ રામપ્રસાદના હાથ ઉપર મૂક્યું. જોત જોતામાં તે વિષ તે હાથની અંદર પેસી ગયું; અને ચામડી ઉપર એક પ્રકારનો લાલ ડાઘ દેખાવા લાગ્યો. તે જોઇને દાકતરે રસિકલાલને કહ્યું—"જોયું રસિકલાલ! હું જે વાત તમને કહેતો હતો તેનું સાક્ષાત્ પ્રમાણ જોવામાં આવ્યું? હવે આપને સમજાયું હશે કે રામપ્રસાદ કિયા હથીઆર વડે માર્યા ગયા છે. હવે ખૂની કોણ છે તેનોજ માત્ર તપાસ કરવાનો છે. મેં તેનો પણ ઉપાય તમને કરી આપ્યો છે. જે પગલાની છબી તમને આંકી આપવામાં આવી છે, તે સ્ત્રીને શોધી કાઢશો એટલે આપનું કાર્ય સંપૂર્ણ થશે."

રસિકલાલ સઘળી હકીકત સાંભળી લઇ ત્યાંથી ચાલતો થયો. રસ્તામાં કેટલેક દૂર ગયો નહિ, એટલામાં એક વૃદ્ધ સ્ત્રી સહસા તેની પાસે થઇને નિકળી. તેણે જતાં જતાં કહ્યું—"સાવધાન રહો! મારી સાથે સાથે ચાલ્યા આવો. તમારી પાછળ શત્રુ છે તેની સંભાળ રાખો."

રસિકલાલ તરતજ તે સ્વર ઓળખી ગયો. શારદાદેવી છુપે વેષે તેને સાવધાન કરી આગળ ચાલી. ચાલતાં ચાલતાં દશેક મીનીટ પછી તે એક મકાનની અંદર પેઠી. રસિકલાલ પણ તેની પાછળ પાછળ તે ઘરની અંદર પેઠો.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

રહસ્ય ભેદ.

બન્ને જણાં એકત્ર થયાં, તે વખતે શારદાદેવીએ રસિકલાલને કહ્યું–" રસિક! મારી હકીકત તેં સાંભળી છે ? "

" ના સાંભળી હોત તો તમારી પાછળ પાછળ શા માટે આવત ? "

" ઠીક! તમારી પાછળ પાછળ કોણ ફરે છે ? "

" કોઇ પણ નહિ. "

" જોવું છે ? "

" હા ! "

" ત્યારે ઉપર આવો. "

રસિકલાલ અને શારદાદેવી બન્ને માળ ઉપર ગયાં. શારદાદેવી તેને સાથે લઇને એક ન્હાની બારી આગળ જઈ, રસ્તા તરફ નજર કરી કહેવા લાગી–" જુઓ રસિકભાઈ! આ માણસજ તમારી પાછળ પાછળ ફરે છે; એને ઓળખ્યો ? "

રસિકલાલ ક્ષણવાર તે માણસના સ્હામું જોઇ રહી બોલ્યો–" હા! હમણાંજ મેં એને ઓળખ્યો. છુપો વેષ ધારણ કરીને એ મારી પાછળ કેમ ફરે છે તે સમજી શકાતું નથી. આ તો ડાક્તર દિનાનાથ છે! "

" તમે બરાબર ઓળખી કાઢ્યો છે રસિકલાલ! "

" કિન્તુ એ મને મારવા શા માટે ફરે છે ? મેં અધાપિ સુધી એનું કાંઈ પણ બુરૂ કર્યું નથી. "

"જો એમ ના હોય તો એ ડાકતર કોઇ દિવસ આટલું બધું કષ્ટ ઉપાડે નહિ. તમારા મનમાં હશે નહિ પરંતુ કોઇ પણ રીતે તમે તેનું નુકશાન કરેલું હોવું જોઇએ."

"હશે ! હવે હું ઘર તરફ જાઉં ?"

"ના ! જરા વાર અહિંયાંજ રોકાઓ; અહિંયાં તમને એક ચીજ બતાવવા માટેજ આણ્યા છે."

"હજુ તમારે શું બતાવવાનું બાકી છે ?"

"રાજીવલોચનની શું દશા થઇ છે તે જાણોછો ?"

"ના ! શું થયું છે ?"

"કાલે તે બીચારાનું મુખ છુંદી નાખ્યું છે."

"કોણે ? તમે કોને મુખે સાંભળ્યું ?"

"તેને પોતાને મ્હોડે સાંભળ્યું છે."

"તેણે કેવી રીતે કહ્યું ? તેનાથી બોલાય છે ?"

"હા !"

"મને લાગે છે કે હવે તો તે બરાબર બોલતો હશે."

"ત્યારે તો મને ત્યાં લઇ ચાલો."

શારદાદેવી રસિકલાલને સાથે લઇ તેના ઘરની અંદર ગઇ અને એક ઓરડાની અંદર પેઠી. તે ઓરડાની અંદર રાજીવલોચન મોઢે માથે ઓઢીને એક પથારીમાં સૂઇ રહેલો હતો. માણસોનો પગરવ સાંભળી તે ચમકી ઉઠયો, અને મોઢા ઉપરથી લુગડું ખસેડી રસિકલાલને જોવા લાગ્યો. રસિકલાલને જોઈ તેના મનમાં ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો, તેથી તેણે શારદાદેવીને કહ્યું–"આ કોણ છે ? એમને શા માટે અહીં લાવ્યાં છો ?"

" એતો રસિકલાલ છે."

" એતો મેં જાણ્યું છે, પરંતુ એમને અહિંયાં શા માટે આવવું પડયું છે? મારી સાથે એમને શું પ્રયોજન છે?"

" તેતો તે જાણે. હુંજ એમને અહિંયાં લઈ આવી છું."

" કેમ?"

" તમારા ઉપર ઉપકાર કરવાને માટે."

" મારા ઉપર શો ઉપકાર કરવાનો છે?"

" જેણે તમારી આવી દુર્દશા કરેલી છે, તેનો યોગ્ય બદલો તમે પોતે અત્યારે લઇ શકો તેમ નથી, માટે તે કામ એમનીજ દ્વારા કરાવવાનું છે. તમે એમને સઘળી હકીકત બરાબર રીતે કહી બતાવશો તો પછી જોશો કે તે તમને શું કરી બતાવે છે?"

રાજીવલોચને જરા વાર વિચાર કરીને પછી તેને મળતા થઇ કહ્યું–" શારદાદેવી! તમારૂં કહેવું બરાબર છે, તમારૂ અનુમાન મને સત્ય લાગે છે. હું હમણાં રસિકલાલને સઘળી હકીકત કહુંછું, પરંતુ પહેલાં મને મારી પેટીના ખાનામાંથી પેલી શીશી બહાર લાવી આપો."

શારદાદેવીએ રાજીવલોચનના કહેવાનુસાર શીશી પેટી-માંથી કાઢી લાવી રાજીવલોચનના હાથમાં આપી. શીશીને હાથમાં લઇને તેણે કહ્યું–" રસિકલાલ! આ શીશી આપે જે દિવસે રામપ્રસાદના ટેબલ ઉપર મુકેલી હતી, તેજ દિવસે ત્યાંથી હું બહુજ યુક્તિપૂર્વક લઈ આવ્યો હતો. તે વખતે મારા જાણવામાં નહોતું કે આ શીશી પાછી મારે તમારાજ

હાથમાં આપવાનો વખત આવશે. હશે! ગમે તેમ થયું, પરંતુ હવે આ શીશી તમે તમારા હાથમાં લ્યો. જુઓ! આ કાચનો ગોળો બીજા સામાન્ય કાચના ગોળા જેવો નથી. આજ જાતના એક કાચના ગોળાથી રામપ્રસાદનો જાન જવાનો સમય આવ્યો છે. હવે આ શીશીની મને કાંઇ પણ જરૂર નથી માટે તેને આપ આપની પાસેજ રાખો."

રસિકલાલે તે શીશી પોતાના હાથમાં લઇને પૂછ્યું–"રાજીવલોચન! તમારા મુખની આવી અવસ્થા થવાનું શું કારણ છે?"

રાજીવલોચને એક દીર્ઘ નિ:શ્વાસ નાંખતાં કહ્યું–"રસિકલાલ! ગઇ કાલ રાત્રે હું રામપ્રસાદના બંગલાની અંદર ગયો હતો. ત્યાં આગળ જઈ હું આલમારી ઉપરથી એક શીશી હાથમાં લઈને જોતો હતો, તે વખતે એક યુવતિએ આવીને મારો હાથ પકડયો. મેં બળપૂર્વક મારો હાથ તેના હાથમાંથી છોડાવી નાંખ્યો, અને તેને પકડી લીધી. પરંતુ તે યુવતિ મારા કરતાં પણ અતિશય ધુર્ત હતી. તતક્ષણ તેણે આલમારી ઉપરથી એક બીજી શીશી હાથમાં લઇ મારા મુખ ઉપર ઘા કર્યો. શીશી મારા મુખ પર અથડાવાથી ભાગી જઇ જમીન ઉપર પડી. તેની અંદર જે કાંઈ અરક હતો તે મારા મુખ ઉપર લાગવાથી મને બહુ દાહ ઉત્પન્ન થયો, અને હું સંજ્ઞા શુન્ય બનીને જમીન ઉપર તુટી પડયો. જ્યારે જ્ઞાનનો સંચાર થયો, ત્યારે મેં શારદાદેવીને મારી પાસે બેઠેલાં જોયાં. તેમણેજ મને અતિશય મહેનત કરીને અહિં લાવીને સૂવાડયો છે, અને તેઓજ મારી સેવા કરે છે."

રસિકલાલે અંતઃકરણપૂર્વક સર્વે વાત સાંભળીને પૂછ્યું–

"રાજીવ ! એ સ્ત્રી કોણ હતી ?"

"તેને બરાબર રીતે હું ઓળખી શકયો નહોતો."

"તોપણ તમે કોણ હતું એમ અનુમાન કર્યું છે ?"

"ના, કેવી રીતે કહી શકાય ?"

"સુરેશકુમારી હતી ?"

"ના ! તે તો નહોતીજ. સુરેશકુમારી રાત્રીના સમયે કદી પણ રામપ્રસાદના બંગલા ઉપર આવેજ નહિ."

"ત્યારે કોના ઉપર તમને વહેમ છે ?"

"મને કહેતાં બહુજ ભય ઉત્પન્ન થાય છે."

"કેમ ?"

"જેના ઉપર મ્હારો વહેમ છે, તે બહુજ બદમાસ માણસ છે."

"વખતે તેમ હશે ! જો કે તમે નથી કહી શકતા છતાં હું તો બહુ ભાગે સમજીજ ગયો છું."

"એના સિવાય મને કોણ સતાવી શકે તેમ હતું ?"

"ઠીક ! પહેલાં કોઇ પણ યુવતિ સાથે તમારે વાદવિવાદ થયો હતો ? કોઇની સાથે પૈસા માટે ઝઘડો થયો હતો ?"

"હા ! એક જણની સાથે એવો ઝઘડો એક દિવસ થયો હતો."

"કોની સાથે ?"

"નામ બતાવી શકતો નથી. જો આપની જાણમાં હોય તો મને જણાવો. પછીથી હું તમને કહીશ."

"મને લાગે છે કે દાક્તર દિનાનાથની છોકરી સ્નેહલતા હશે. તે દિવસે તમે તેની પાસેથીજ ત્રણસો રૂપીયા લઈ આવ્યા હતા, તેનો બદલો આજે તેણે તમને આપ્યો છે."

"આપનું અનુમાન સત્ય છે. જો આપ બરાબર રીતે તપાસ કરશો તો તો અવસ્ય રામપ્રસાદનું ખૂન કોણે કરેલું છે તે બાતમી અનાયાસે તમને મળી આવશે. હવે મને બોલાવશો નહિ, મારે જે કાંઇ તમને કહેવાનું હતું તે કહી દીધું છે. મને શાન્તિથી આજ ઠેકાણે મરવા દેજો."

તરતજ શારદાદેવી અને રસિકલાલ ત્યાંથી બહાર નિકળ્યાં. રાજીવલોચન પણ ફરીથી મ્હોડે માથે ઓઢી અસહ્ય વેદના સહન કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

ચોરી.

જે દિવસે સવારે દશેક વાગ્યાને સુમારે સુરેશકુમારી પોતાના સુવાના ઓરડામાં બેઠી બેઠી કેટલાક જરૂરી કાગળો વાંચતી હતી, તે વખતે ઘરની અંદર બીજું કોઈ પણ માણસ હાજર નહોતું; તેથી કાંઇ પણ ભય રાખ્યા સિવાય તે કાગળ પત્રો વાંચવા લાગી; પણ પછીથી તેના જાણવામાં આવ્યું કે તેની દાસી ઓરડાના દ્વારની પાછળ છુપાઇ રહીને તેનું સઘળું કાર્ય જોઇ રહી હતી. સુરેશકુમારી તેને જોઇને તરતજ દ્વાર ઉઘાડવાને માટે ત્યાંથી ઉભી થઇ, પરંતુ દ્વાર

ઉઘાડતા પહેલાંજ દાસી ત્યાંથી પોતાના રહેવાના સ્થાન પર ચાલી ગઇ હતી.

સુરેશકુમારી પણ તેની પાછળ પાછળ ચાલી, પરંતુ ઓરડાની અંદર પેસતાં પેસતાંમાં તો દાસીએ અંદર પેસી જઇને ઓરડાનાં દ્વાર બંધ કરી દીધાં. જેથી બહાર ઉભાં રહીને સુરેશકુમારીએ તેને અનેક વાર બૂમો મારી બોલાવી, કિન્તુ તેણે કાંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ. લગભગ એક કલાક સુધી સુરેશકુમારીએ બહાર ઉભાં રહી રાહ જોઇ પરંતુ કાંઇ પણ વળ્યું નહિ.

છેવટે સુરેશકુમારીએ પોલીસને ખબર આપવાનો વિચાર કર્યો, પણ તેમ કરવાથી પોતાનીજ આબરૂને કલંક લાગશે એવો ભય લાગવાથી તેણે તે વાત પડતી મુકી. દાસી આખો દિવસ તેના ઓરડાની અંદરથી બહાર આવીજ નહિ, તેમ સુરેશકુમારી પણ આખો દિવસ ઘરની અંદરથી બહાર ગઇ નહિ.

છેવટે સંધ્યાકાળનો સમય થયો. સુરેશકુમારી હવે તે બહાર આવી જશે, એમ ધારી દાસીના ઓરડા આગળ આવી. સંધ્યાકાળ વીતી જઇ રાત પડવા છતાં પણ દાસી તો બહાર આવીજ નહિ.

આખરે રાત્રીના બે પહોર વ્યતીત થઈ ગયા છતાં પણ દાસી બહાર નીકળી નહિ, તેથી સુરેશકુમારી તેને ઉંઘી ગઇ હશે એમ સમજી પોતે પણ પોતાને ઠેકાણે જઇને સૂઈ ગઈ.

રાત્રી વહી જઇ પ્રભાતનો સમય થયો તે વખતે

સુરેશકુમારી જાગી ઉઠી. જાગતાંજ તેણે પોતાની પથારી પરથી ઉઠીને દાસીને રહેવાના ઓરડા તરફ જઈ જોયું તો તે ઘરની અંદરથી ચાલી ગયેલી હોય તેવું જણાયું. સુરેશ-કુમારીએ તરતજ ત્યાંથી પાછી ફરીને સઘળા ઘરની અંદર બરાબર રીતે બારિકાઇથી તપાસ કરી. સહુસા દાકતરની છોકરી સ્નેહલતાના હાથનો લખેલો એક પત્ર તેના હાથમાં આવ્યો. તે પત્રની અંદરજ તેણે પોતાની દાસીને નાશી જવાને માટે હકીકત જણાવેલી હતી. દાસી તે પત્રનો નાશ કરવાનું ભૂલી ગયેલી હતી.

પત્ર લઇને સુરેશકુમારી રસિકલાલના ઘર આગળ ગઈ. રસિકલાલ તે વખતે પોતાના ઘર આગળ હાજર હતો નહિ. પરંતુ એક અપરિચીત માણસ તેના ઘર આગળ તેની રાહ જોતો તેના બારણા આગળ આમ તેમ આંટા મારતો જોવામાં આવ્યો. સુરેશકુમારીને તે માણુસ રસિકલાલનો કોઇ પણ શત્રુ હોય એવો વહેમ આવ્યો.

તે અપરિચીત માણુસની તીવ્ર દૃષ્ટિ સહુસા સુરેશ-કુમારીના ઉપર પડી. દૃષ્ટિ પડતાંજ પળે પળે સુરેશકુમારી બેભાન બની અને આખરે પૃથ્વી પર પડી જવાની તૈયારીમાં હોય તેવું થવા લાગ્યું. તેના મનનો સઘળો ઉત્સાહ નષ્ટ પામી ગયો અને તે વિચાર કરી એક સ્થળની અંદર પ્રવેશ કરી આંખો મીંચી બેસી ગઈ.

અપરિચીત માણુસ તેને એવી સ્થીતિમાં જોઇ તરતજ તેની પાસે આવ્યો અને તેના શરીરને એકજવાર સ્પર્શ કર્યો.

સુરેશકુમારી તે અપરિચીત માણસને તેમ કરતાં અટકાવી શકી નહિ, પરંતુ ક્રમે ક્રમે તેની સ્થીતિ નિંદ્રીત બની ગઇ.

જ્યારે તેને ભાન આવ્યું, ત્યારે તેને ખબર પડી કે પોતાને કોઇએ અપરિચીત સ્થળે આણેલી છે. એકે એકે તેને સઘળી હકીકત યાદ આવવા લાગી. જે ઘરમાં તેને રાખવામાં આવેલી હતી તે ઘર અતિશય નાનું અને હવડ જેવું લાગ્યું. અહિંયાં તે કેદ પડેલી છે એમ તેને સમજાતાં તે બહારના રસ્તે જતા આવતા માણસોનું મન આકર્ષણ કરવાને ઇરાદે બૂમો મારવા લાગી.

તેની બૂમો સાંભળી બહારથી એક માણસે કહ્યું:-“બૂમ મારીશ નહિ! બૂમ મારવાથી કાંઇ પણ લાભ થશે નહિ.”

સુરેશકુમારીએ પૂછનાર માણસને પૂછ્યું -“હું ક્યાં છું?”

બહારની બાજુએથી પુન: જવાબ મળ્યો-“અહિંયાંજ તારે જીવનપર્યંત દિવસો નિર્ગમન કરવાના છે.”

“મેં એવો શો અપરાધ કર્યો છે?”

“બહુજ ભારે અપરાધ કર્યો છે.” બહારથીજ જવાબ મળ્યો.

“શું તે તો જણાવો?”

બહારથી જવાબ મળ્યો-“જો તું એમજ કબુલ કરે કે મેંજ રામપ્રસાદનું ખૂન કરેલું છે, તોજ તને અહિંથી મુક્ત કરવામાં આવશે, નહિતો નહિ.”

સુરેશકુમારી બહુજ ભયની ચીસ મારી બીજીજ પળે બેભાન બની પૃથ્વી પર પડી ગઇ.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

કેદમાં.

સુરેશકુમારી બહુ વખત બેભાન રહી નહિ. થોડી વારે તેને ભાન આવ્યું એટલે તેના મનમાં અનેક પ્રકારની ચિન્તાઓ થવા લાગી. તેને જે ઘરની અંદર કેદ પુરવામાં આવેલી હતી તેને ફક્ત એકજ દ્વાર તથા બે ચાર નાનાં નાનાં જાળીઆં હતાં.

તેણે બહુ વખત પર્યંત વિચાર કર્યો પરંતુ કાંઇ પણ નક્કી કરી શકી નહિ. તેનું મન બહુજ વ્યાકુળ બન્યું. તે બારણાની પાસે આવીને વારંવાર બૂમો મારવા લાગી કે:–

"બહાર કોણ છે?"

બહારની બાજુએ એક માણસ ઉભેલું હતું, તેણે સુરેશકુમારીને જવાબ આપ્યો:–"હું છું."

"તમે કોણ છો?"

"મારૂં ઓળખાણ હમણાં તને મળશે નહિ. તારે શું જોઇએ છીએ?"

"ત્યારે તમે અહિં આગળ કેમ ઉભા છો?"

"ફક્ત તને જવાબ આપવાને માટેજ."

"શાનો જવાબ આપવા માટે?"

"તું જે કાંઇ પૂછે તેનો!"

"હું નિર્દોષિ છું! હું રામપ્રસાદનું ખૂન કરવા શા માટે જાઉં? તેઓ તો મારા બાપના પરમ મિત્ર હતા એટલે

તેઓ મારા તો બાપ સમાનજ હતા. હું વિના કારણુ શા માટે મારા બાપ તુલ્ય તેમનું ખૂન કરૂં ?"

"જો તું તે વાત કબુલ નહિ કરે, તો તો તારે આ નાની કોટડીમાંજ મર્ણ સુધી રહેવું પડશે. જો જીવવાની આશા હોય તો હું કહું છું તેમ કબુલ કર."

"જીવવાની આશા કોને નથી હોતી ? પરંતુ ખોટી વાત કબુલ કરીને હું જીવવાને ચહાતી નથી. હા પણુ એક વાત છે. અહિંયાં રહીને તમારી સાથે બરાબર રીતે વાત થઇ શકતી નથી, માટે દ્વાર ઉઘાડો."

"હમણાં નહિ."

"ત્યારે શું તમે મને રામપ્રસાદના બંગલામાં જોઇ હતી ?"

"તારી એ વાતનો જવાબ આપવાની મને જરૂર નથી. જો તું મારી વાત કબુલ કરવાને રાજીજ હોય તો જણાવ; નહિ તો જેમ છે તેમને તેમજ રહેવું પડશે."

"પરંતુ મારો અપરાધ ?"

"એ કાંઇ હું જાણું નહિ."

"ત્યારે એક વખત બારણાં ઉઘાડો."

"ત્યારે તો તું એક દોટ મુકીને તારે ઘેરજ જતી રહે ! કેમ ખરૂંને ? તુંજ ચતુર હશે અને બીજાં તો મૂર્ખજ હશે."

"હું તો એક સામાન્ય સ્ત્રી જાતી છું ! હું તમારી પાસેથી કેવી રીતે નાશી જાઉં તેમ છું ?"

"હું બીજું કાંઇ સમજુ નહિ ! સો વાતની એકજ વાત છે કે જો મારી કહેવાની વાત કબુલ હોય તો, હમણાં દ્વાર ઉઘાડી નાંખુ ! નહિ તો અહિંને અહિંજ સડી મરજે ! બીજી કોઇ રીતે તારો છુટકો થવાનો નથી."

સુરેશકુમારી બોલતી અટકી ગઇ અને બહારના માણુસનો પણ શબ્દ તેના સાંભળવામાં આવ્યો નહિ, તેથી તેના મનમાં જણાયું કે તે માણુસ બહારથી ચાલ્યું ગયું હશે. તરતજ સુરેશકુમારી નિરાશ થઇને હતાશ અંત:કરણે પાસે પડેલી એક પથારીમાં પડી અને આંસુ સારતાં તેને ભીંજાવવા લાગી.

જે ઓરડાની અંદર સુરેશકુમારીને કેદ કરવામાં આવેલી હતી તે તદ્દન અંધકાર હતો. કેવળ નાનાં નાનાં જાળીયાંની અંદરથીજ થોડું થોડું અજવાળું પડતું હતું. સુરેશકુમારીએ સહજ પ્રકાશની અંદર તે ઓરડાની અંદરની બાજુએ જરા દૂર એક કાગળ પડેલો જોયો.

સહસા તેના મનમાં કાગળ જોતાંજ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થયું. તરતજ તે પથારીમાંથી ઉઠી, અને કાગળને હાથમાં લઈ વાંચવા લાગી. કાગળ વાંચતાંજ તેના મનમાં આવ્યું કે જયંતિલાલેજ તેને આ કાગળ લખી મોકલાવેલો હશે. સુરેશકુમારીએ ફરીથી તે પત્ર વાંચવાની શરૂઆત કરી તેણે પત્રમાં નિચે પ્રમાણે લખેલું હતું.

"સુરેશ ! તેંજ મ્હોટાભાઇનું ખૂન કરેલું છે, એવું આટલા લાંબા વખતે જણાયું છે. પહેલાં મારા મનમાં તેવો

સંદેહ હતોજ નહિ! પરંતુ અત્યારે તારા વિરૂદ્ધમાં એટલાં તો પ્રમાણો મને મળી આવ્યાં છે કે, હવે તે બાબતમાં કાંઇ પણ સંદેહ રહેવા જેવું રહ્યું નથી હવે તારા ઉદ્ધારનો માર્ગ એકજ છે. જો તું પોલીસની પાસે જઇને બધી બાબતનો સ્વિકાર કરી તેમને આત્મ સમર્પણ કરીશ તોજ તું બચી શકીશ નહિતો કોઈ પણ રીતે તારો બચાવ નથી.”

સુરેશકુમારીએ એ પત્રને વારંવાર વાંચ્યો. પત્ર વાંચી તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે જ્યારે જયંતિલાલ સુદ્ધાંત પણ મારા ઉપર સંદેહની દૃષ્ટિએ જુએ છે, તો પછી મારો કોણ વિશ્વાસ કરશે? હું નિર્દોષિ છું. ઇશ્વરની સમક્ષ તો હું કોઇ પણ રીતે દોષિત છુંજ નહિ.

સુરેશકુમારીએ પુનઃ વિચાર કર્યો કે, અવસ્ય ત્યારે તો જયંતિલાલ આ મકાનની અંદર હાજરજ છે અને પોતે જયતિલાલેજ મને આ વિપત્તિમાં મૂકી છે. આ ઉપરથી એમજ સમજાય છે કે તે મારી સાથે હવે વિવાહ કરવાને ચહાતા નથી. તેમના ભાઇ રામપ્રસાદે તેમને વારંવાર મારી સાથે વિવાહ કરવાને માટે આગ્રહ કરેલો છે, અને તેઓ પણ મારી સાથે કબુલ થયેલા છે; એટલુંજ નહિ પણ રામપ્રસાદના જીવતાં તેમની સાથે પણ બંધાયલા છે. મને લાગે છે કે અત્યારે તેમના મનમાં દાકતર દિનાનાથની કન્યા સ્નેહલતાની સાથે વિવાહ કરવાનો વિચાર આવ્યો હશે અને તેથીજ તેમણે મને બીજાની મદદવડે આ નાની ઓરડીની અંદર કેદ કરાવી હશે!

એ પ્રમાણેની અનેક ચિન્તાઓ કરતી સુરેશકુમારી આખરે કલ્પાંત કરતી પડી, અને થોડી વારમાં નિંદ્રાધીન બની ગઇ.

બીજે દિવસે પ્રાત:કાળે તેને રાખવામાં આવેલી હતી તે ઓરડાનાં દ્વાર ઉઘાડવામાં આવ્યાં. એક દાસીએ આવીને સુરેશકુમારીને માટે અહારાદીની સામગ્રી તેની પાસે મૂકી, તેને ખાવાને માટે કહ્યું. ઇચ્છાનુસાર ખાઇને સુરેશકુમારીએ દાસીને વિદાય કરી. દાસી ઓરડાની અંદરથી બહાર નિકળી કે તરતજ ઓરડાનાં દ્વાર કરી દેવામાં આવ્યાં.

અહિંયાં રાજીવલોચન એજ નાના ઓરડાની અંદર એકલો સુઇ રહેલો હતો, અને થતી વેદના સહન કરતો હતો. શારદાદેવી અને રસિકલાલ તેની પાસેથી બીજે ઠેકાણે જવાને તૈયાર થયાં, તે વખતે રાજીવલોચનનું શરીર બહુજ દૂર્બળ બની ગયેલું અને તેનું મ્હોં તદ્દન બેડોળ બની ગયેલું હોવાથી તેને પણ બીજે ઠેકાણે લઇ જવાને તેમણે જણાવ્યું હતું. પરંતુ પોતાની નિર્બળતાને લઇને તથા પોતાનું કદરૂપું બની ગયેલું મુખ બીજાને નહિ બતાવવાની ઇચ્છાએ તે રાજીવલોચને કબુલ કર્યું નહિ. અંતની પળ પર્યંત તેણે તેજ ગૃહની અંદર રહેવાની અને તેજ સ્થળે દેહ છોડવાની ઇચ્છા જણાવી, તેથી બન્ને જણાં ચાલ્યાં ગયાં.

તેમના ચાલ્યા ગયા પછી રાજીવલોચનના મનમાં સહસા વિચાર આવ્યો. તેણે તરતજ ઉભા થઇને એક મોટી બાટલી અને એક દવાની નાની શીશી બહાર કાઢી. મોટા શીશાની

અંદર દારૂ ભરેલો હતો, તે એક ગ્લાસની અંદર કાઢયો તથા શીશીની અંદરથી થોડીક દવા તે ગ્લાસની અંદર નાંખી. સહજ વાર થઇ નહિ એટલામાં દવાનો સ્પર્શ થવાથી દારૂનો રંગ બદલાઇ ગયો. તે જોઇ રાજીવલોચન પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો–" સારૂં થયું કે આ શીશીની વાત શારદાદેવી જાણુતી નથી, નહિ તો તે અત્યાર સુધી મારી પાસે રહેવા દેતજ નહિ. "

એ પ્રમાણે કહી રાજીવલોચન દવાથી મિશ્ર કરવામાં આવેલો દારૂનો ગ્લાસ મ્હોંડામાં મુકવા તૈયાર થયો એટલામાં બહારની બાજુએથી કોઇએ બારણાં જોરથી ખખડાવ્યાં. રાજીવલોચન જયંતિલાલને જાણી મોટેથી બોલ્યો–" હવે આપને મારી પાસે આવવાનું કાંઇ પણ પ્રયોજન નથી. મેં અત્યાર સુધી આપના પૈસા ખાઇનેજ સેતાનીયત કરી છે. જેવી રીતે મેં તમારૂંજ નિમક ખાઇને તમને વિશ્વાસઘાત કરી ઠગ્યા છે, તેવીજ રીતે ઈશ્વરે મારે પોતાને હાથેજ તેનું ફળ ભોગવવાનો મને સમય આપ્યો છે. હું મારા કૃત્યનું ફળ પામ્યો છું. હવે મારે આ મ્હારૂં કાળું મુખ તમને બતાવવાની ઈચ્છા નથી, માટે હવે આપ ફરીથી બારણાં નહિ ખખડાવતાં ચાલ્યા જાઓ. હું આપને હવે જવાબ આપીશ નહિ; પછી ક્યાં સુધી આપ મારી રાહ જોયા કરશો ? "

આવેલા માણસે રાજીવલોચનની તે વાત સાંભળી કે નહિ તે જાણી શકાયું નહિ, કિન્તુ પુનઃ બારણાં ખખડયાં. એક વાર બે વાર એમ વારંવાર ખખડાટ ઉપર ખખડાટ થવા

લાગ્યો. આખરે રાજીવલોચનને કંટાળીને ઉભા થઇ તે દ્વાર ઉઘાડયાં. તેની ધારણા ખોટી પડી. જયંતિલાલને બદલે દાક્તર દિનાનાથજ તેની દૃષ્ટિએ પડયો.

દાક્તર દિનાનાથને જોતાંજ તે બોલી ઉઠયો—" કેમ દાક્તર સાહેબ ! આપ આવા કવખતે અહિંયાં કયાંથી આવ્યા ? "

દાક્તરે જવાબ આપ્યો—" તમે મને અહિં આવેલો જોવાને રાજી નથી કેમ ખરૂં ને ? "

રાજીવલોચને કહ્યું—" નહિજ ! કહો કેમ પધારવું થયું છે ? મારા મોંઢાની અવસ્થા જોવાને માટે આવેલા છો ? જ્યારે આવ્યા છો ત્યારે તો જોતાજ જાઓ. તમારી છોકરીએ જે કામ કર્યું છે તે બરાબર જોઇ લીધું ને ? "

" સારી વાત છે ! જોઇએ તમારૂં મુખ ! "

" લ્યો જુઓ ! ધન્ય છે આપની કન્યાને કે મારા જેવા એક જુવાનને નાહક બદશિકલ બનાવી મૂકયો છે. "

" તમે તેને શું કર્યું હતું ? તો પછી તે કરે એમાં નવાઇ શું ? વારૂ એતો ઠીક, પરંતુ આ ખુરસી લઈ જરા મારી સ્હામે બેસો. હું તમારી સાથે કેટલીક ગુપ્ત વાતચીત કરવાના ઇરાદાથી અહિંયાં આવ્યો છું. "

" શું ખરૂં કહો છો ? "

" હા ! એટલા માટેજ હું અહિંયાં આવ્યો છું. "

" તે તો જાણ્યું પરંતુ આપે એમ ના સમજવું કે હું આપની સામે બેસીશ ! "

"કેમ ? મેં શું બગાડયું છે ?"

"કાંઇ નહિ ! પણ આપના સામે મારાથી બેસી શકાય નહિ !"

"શા માટે ?"

"જો હું બેસું તો તમે તરતજ મારા ઉપર જાદુ કરી મૂકો, બીજું શું ? હું તમારાથી અજાણ્યો નથી. હું બહુ દિવસથી તમારૂં આ કામ જોયા કરૂં છું."

એ પ્રમાણે બોલતો બોલતો રાજીવલોચન એકદમ પરવશ બનવા લાગ્યો. તેનું જ્ઞાન જતું રહેવા લાગ્યું. ક્રમે-ક્રમે તેની વાક્શક્તિ બંધ થઈ ગઇ અને સહજ વારમાં તે અચેતન બની ગયો. કોણ જાણે તેનામાં એકદમ અતિશય બળ ક્યાંથી આવ્યું કે તે એકદમ જોરમાંજ ઉભો થયો, અને એક ફલંગ મારી દાક્તર દીનાનાથની સ્હામેથી એક બાજુ ખસી ગયો. તેણે દાક્તર દિનાનાથની પાછળ આવી એકદમ તેને એવી રીતે પકડી લીધો કે દાક્તરથી તેના હાથમાંથી છૂટી શકાયું નહિ.

લગભગ અર્ધાએક કલાક સુધી બન્નેની વચ્ચે તાણા-તાણી થઇ. છેવટે કાંઇ પણ છુટવાનો ઉપાય નહિ જોવાથી દાક્તરે પોતાના ખીસ્સામાંથી એક તીક્ષ્ણ ધારવાળી છરી બહાર કાઢી રાજીવલોચનના હાથ પર ઘા કર્યો. ઘા લાગતાંજ રાજીવલોચને દાક્તરને છોડી દીધો. દાક્તર મળેલી તકનો લાભ લઇ ઘરમાંથી બહાર નીકળી નાસી ગયો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

પરિણામ.

તે દિવસે રાત્રી ઘણી જવાથી સ્નેહલતા પોતાના પિતાની એક ખુણામાં બેઠી બેઠી રાહ જોતી હતી. ડાક્તર દીનાનાથ સંધ્યાકાળ પહેલાં ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો હતો. રાત્રીના દશ વાગી ગયા હતા છતાં પણ તે ઘેર આવેલો નહિ હોવાથી, તે કેમ આવ્યા નહિ ? તે બાબત સ્નેહલતાના મનમાં અતિશય ચિંતા થવા લાગી. તે ઘરની બારી આગળ ક્યારે પિતા ઘેર આવશે એવા વિચારથી બેઠી હતી.

જોતજોતામાં સાડાદસ વાગ્યા, છતાં પણ ડાકતર ઘેર આવ્યો નહિ. તેણે અત્યાર સુધી સાંજનું વાળુ કર્યું નહોતું કારણ કે તે વહેલો આવશે એમ માન્યતા હતી; અને તેણે પોતે પણ જલદીથી પાછા આવવાનું જણાવેલું હતું; છતાં હજી સુધી આવ્યો નહોતો, તેથી સ્નેહલતાનું મન અતિશય ચંચળ બન્યું હતું.

ઘરના નોકર ચાકરો તથા દાસી વગેરે સહુ કોઇ પોતપોતાના સુવાના સ્થળે જઇને સૂઇ રહેલાં હતાં. સ્નેહલતા સિવાય ઘરનાં બધાં માણસો ઘોર નિદ્રામાં પડયાં હતાં. સ્નેહલતા પોતાનો બાપ ઘેર પાછો નહિ આવેલો હોવાથી બહુજ વ્યાકુળ જણાતી હતી. હવે તે વધારે વાર બાપની રાહ જોઇ શકી નહિ. તરતજ તેણે ત્યાંથી ઉઠી પોતાનું સઘળું શરીર ઢાંકી દીધું, અને કોઇ પણ પોતાનો પગસંચાર સાંભળે નહિ

તેવી રીતે રામપ્રસાદના બંગલા તરફ ઉતાવળે ઉતાવળે ચાલી.

રામપ્રસાદના બંગલા ઉપર જવાનો તેનો નિત્ય ક્રમ હોવાથી તેણે તે બંગલાના સઘળા ઓરડાઓની ચાવીઓ પોતાની પાસે મેળવી રાખી હતી. એ ચાવીઓને લઇને જ્યારે જ્યારે તેની ઈચ્છા થતી ત્યારે ત્યારે તે વગર અટકાવે બંગલાની અંદર જઈ શકતી હતી.

રામપ્રસાદના બંગલા અંદર જઇ એક પછી એક સઘળા ઓરડાઓ ઉઘાડી તેણે તપાસ્યા, પરંતુ પોતાના બાપને ત્યાં જોયા નહિ. છેવટે નિરાશ બનીને તે રામપ્રસાદના શયનગૃહ વાળા ઓરડાની અંદર ગઇ, અને ત્યાં પડેલા એક સોફા ઉપર સૂઈ ગઈ.

સહસા એક શબ્દ તેના કાને આવ્યો. સ્નેહલતા એક દમ છલંગ મારીને સોફા ઉપરથી ઉઠી અને તત્કાળ રસાયણ-શાળાવાળા ઓરડા તરફ ચાલી ગઇ. ત્યાં જઇ જોયું તો તેના પિતાને તેણે આલમારી ઉપરથી એક દવાની શીશી હાથમાં લેતાં જોયા. તરતજ તેના મનની ચિન્તા દૂર થઇ ગઈ. તે પીતાની સાથે કાંઈ પણ નહિ બોલતાં તેઓ શું કરે છે તે છાનીમાની એક બાજુએ ઉભી રહી જોવા લાગી.

દિનાનાથ બીજી કોઈ બાજુએ લક્ષ નહિ આપતાં પોતાના કાર્યની અંદરજ લાગેલો હતો. સ્નેહલતા રસાયણશાળાની અંદર આવી એક બાજુએ ઉભેલી હોવા છતાં તેને તેણે જોઇ નહિ. અનેકવાર તેની નજીકમાં થઇને જવા આવવા છતાં સ્નેહલતા તરફ તેનું લક્ષ્ય બીલકુલ દોરાયું નહિ.

છેવટે અર્ધોક કલાક થયા પછી તે એક ટેબલ પાસે ગયો અને એક પત્ર લખવા લાગ્યો. સ્નેહલતાએ શાન્ત નહિ રહેતાં પોતાના પિતાની પાછળ જઇને પત્ર વાંચવા માંડ્યો.

પત્ર વાંચતાં વાંચતાં સ્નેહલતા એકદમ બૂમ પાડી મ્હોટેથી બોલી ઉઠી–"બાપુ બાપુ! આ શું લખોછો? તમે તે કોને લખો છો?"

સ્નેહલતાનો ધાંટો સાંભળતાંજ દાક્તર ચમકી ઉઠ્યો. તેણે આશ્ચર્ય પામતાં સ્નેહલતાને પૂછ્યું–"સ્નેહલતા! તું અહિંયાં કયારે આવી?"

સ્નેહલતાએ જવાબ આપ્યો–"મને આવ્યે બહુ વખત થઈ ગયો છે."

"અત્યાર સુધી તું કયાં હતી?"

"અહિંયાંજ હતી."

"ખોટી વાત! તું અહિંયાં હોય અને હું તને જોઇ શકું નહિ એવું કાંઇ બને?"

"આપ મને જોઈ શકયા નહોતા; આ શું લખોછો?"

"એ વાત તારે જાણવાની શું જરૂર છે?" એ પ્રમાણે કહી દાકતરે પોતાની પુત્રીના તરફ તિક્ષણ દૃષ્ટિપાત કર્યો. સ્નેહલતા ક્રમે ક્રમે અચેતન બની ગઇ. તેની બોલવાની શક્તિ બંધ થઇ ગઈ, અને તે એક તરફ જઇને બેશુદ્ધ બની બેઠી. તેને અચેતન અવસ્થામાં બેઠેલી જોઇને દાક્તર બોલી ઉઠયો–"હું પોતાના બચાવની સામગ્રી તૈયાર કરૂંછું."

પ્રકરણ ૨૭ મું.

અવશેષ.

સ્નેહલતા પોતાના બાપના શબ્દો સાંભળતાંજ તરત બોલી ઉઠી–"પોતાના બચાવને માટેજ આ પત્ર લખોછો? આપને કોણ પકડે છે? શું છુપી પોલિસના માણસોએ આટલે બધે સુધી પત્તો મેળવ્યો છે?

દાક્તરે જવાબ આપ્યો–"પત્તો મળે કે ના મળે, પરંતુ હું મારા માથાનો દોષ ઉડાવી દેવાનો પ્રયત્ન ના કરૂં કેમ?"

સ્નેહલતાએ કહ્યું–"પરંતુ એથી તો મારા સર્વસ્વનું સત્યાનાશ વળે છે."

"તેનું હું શું કરૂં?"

"હું તો આપની પુત્રી છું, તેનો કાંઈ વિચાર કર્યો?"

"સૌથી પહેલાં સહુ કોઇએ પોતાના જીવનનો વિચાર કરવો જોઇએ."

"ત્યારે હું મરૂં અગર જીવું તેની તો દરકારજ નથીને? ઠીક! ત્યારે હું હમણાંજ જયંતિલાલની પાસે જાઉંછું; અને તેની પાસે જઈ અત્યારેજ સઘળી હકીકત જણાવી દઉંછું, પછી જોઉંછું કે આપ કેવી રીતે બચી શકોછો? આપ એક જાતના જાદુગર છો, તે સહુ કોઇ જાણે છે. આપને ના ઓળખતું હોય એવું કોઇએ નથી. તેમ આપનાથી ના બની શકે તેવું કાર્ય પણ કોઈ નથી. અત્યાર સુધીમાં જે બધાં અન્યાયનાં કાર્યો તમે કર્યાં છે, તે સઘળાં તમારી જાદુ વિદ્યાના

બળેજ થયાં છે; જો તેમ ના હોય તો એક સામાન્ય સ્ત્રી તેવાં કામ કેમ કરી શકતી નથી? આપ આજે આટલા બધા સાવધાન બની ગયા છો, તો પછી મારે પણ તેવું બનવું પડશેજ. આપ પિતા છો એમ ધારીને હવે કોઈપણ રીતે મારાથી પણ બેસી રહેવાશે નહિ. આપ જ્યારે મારા ઉપરજ દોષ મૂકવાને તૈયાર થઇ પોતાનો બચાવ કરવાની યુક્તિ કરોછો, તો પછી હું પણ તમારા મુખ સ્હામું જોઇને કેવી રીતે બેસી રહીશ?"

એ પ્રમાણે કહી દાકતર દિનાનાથના જવાબની કાંઇ પણ પરવા નહિ કરતાં સ્નેહલતા એકદમ તે રસાયણશાળાના ઓરડામાંથી બહાર નીકળી ઘર તરફ ચાલી.

જ્યારે તે ઘેર જવાના રસ્તા ઉપર આવી, તે વખતે એક માણસ તેને માટે રાહ જોઇ ઉભુ રહેલું હોય તેવું તેને જણાયું; તે માણસ પણ સ્નેહલતાની પાછળ પાછળ ચાલ્યું. સ્નેહલતા કોઇ દિશા તરફ લક્ષ્ય નહિ આપતાં એકદમ પોતાના ઘરમાં આવી ઉભી રહી. તરતજ તેની પાછળ પાછળ આવનાર માણસે પોતાના ખીસ્સામાંથી એક કાગળ બહાર કાઢ્યો.

અત્યારે થોડા થોડા વરસાદના છાંટા આવતા હતા, તેથી રસ્તાની અંદર કાદવ થયેલો હતો. તે કીચડ સ્નેહલતાના પગે લાગેલો હતો, તેથી જ્યાં જ્યાં તેનાં પગલાં પડેલાં હતાં ત્યાં ત્યાં પગનાં સઘળાં ચિન્હો સ્પષ્ટપણે દેખાતાં હતાં. તેની પાછળ પાછળ આવનાર રસિકલાલે પોતાના ખીસ્સામાંથી બહાર કાઢેલા કાગળની સાથે તે ચિન્હો મેળવી

જોયાં, અને તેથી રસિકલાલની ખાત્રી થઈ કે, રામપ્રસાદની કાર્પેટ ઉપર પણ સ્નેહલતાનાંજ પગલાનાં ચિન્હ પડેલાં છે. તેમ સ્નેહલતા જે દિવસે રામપ્રસાદનું ખૂન થયું તે દિવસે રામપ્રસાદના બંગલામાં હાજર હતી એમ પણ નક્કી થયું છે.

રસિકલાલને પદ ચિન્હો જોઈ પ્રથમ તો સુરેશકુમારીના ઉપર વહેમ આવેલો હતો. તે પોતાની પાસેના કાગળની સાથે તેનાં પદચિન્હ મેળવવાને માટે સુરેશકુમારીને ત્યાં ગયો હતો. પરંતુ ત્યાં આગળ સુરેશકુમારીના કાંઇ પણ સમાચાર નહિ મળવાથી તે રામપ્રસાદના બંગલામાં ગયો. બંગલાની અંદર રસાયણશાળાવાળા ઓરડામાં દાક્તર અને સ્નેહલતા વચ્ચે થતી વાત સાંભળી ત્યારે તેને સ્નેહલતા ઉપર સંપૂર્ણ શક ઉત્પન્ન થયો. તરતજ તે રામપ્રસાદના બંગલામાંથી બહાર આવી સ્નેહલતાની રાહ જોતો રસ્તા ઉપર ઉભો રહ્યો હતો.

સ્નેહલતા ઘરની અંદર થોડીવાર રહી બહાર આવી, અને રસ્તા ઉપર ચાલી. રસિકલાલ આ વખતે પણ ગુપ્તપણે તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો. કેટલુંક એ પ્રમાણે ચાલ્યા પછી સ્નેહલતા જે ઘરની અંદર રાજીવલોચન રહેતો હતો તેની અંદર પેઠી.

સ્નેહલતાના મનમાં હતું કે, રાજીવલોચન અહિંયાં એકલોજ રહે છે અને તેથીજ તે અંદર પેઠી હતી. પરંતુ અંદર પેસતાંજ તેણે શારદાદેવીને અંદર બેઠેલી જોઈ. શારદાદેવીને જોઇ સ્નેહલતાએ પૂછ્યું–"તમે અહિંયાં કયાંથી?"

શારદાદેવીએ તેને સ્હામું પૂછ્યું–"તમે અહિંયાં કયાંથી?"

"હું રાજીવલોચનને જોવા માટે આવી છું."

"રાજીવલોચન અહિંયાં છે એ તમે કેવી રીતે જાણ્યું?"

"એ આપનુંજ કામ છે. તમે એમને અહિં લાવ્યાં છો."

"પણ તમને કોણે કહ્યું?"

"સુરેશકુમારીની દાસીએ."

"એણે એ વાત કેવી રીતે જાણી?"

"તેની સાથે રાજીવલોચનને સ્નેહ છે."

"તે દાસી ક્યાં છે?"

"તે પછીથી જણાવીશ."

"રાજીવલોચનની જે દુર્દશા તમે કરી છે, તેથી તે બચ્યો છે."

"બચ્યો છે, જાણીનેજ જોવા માટે આવી છું. જો મરી ગયો હોત તો તે પણ જાણત."

"ઠીક! ત્યારે જે કામે આવ્યાં છો તે કામ કરી લ્યો, વાર કરશો તો પછી જોઇ શકશો નહિ."

સહસા રસિકલાલ તેજ સ્થળે આવીને ઉભો રહ્યો. શારદાદેવીને સ્નેહલતાની સાથે વાત કરતી જોઇને તે હાસ્ય વદને સ્નેહલતાની પાસે જઇને બોલ્યો—"સ્નેહલતા! તેં મને બહુજ દુઃખ આપ્યું છે. તેંજ રામપ્રસાદનું ખૂન કરેલું છે એ અત્યાર સુધી બરાબર રીતે મારા જાણવામાં આવ્યું નહોતું. પરંતુ હવે તારો કોઇ પણ રીતે છુટકારો નથી. હજી પણ જો તું તારૂં ભલુ ચહાતી હોય તો બધી વાત ખુલ્લે ખુલ્લી મારા આગળ જણાવી દે અને માફી માગ."

સ્નેહલતાએ કાંઇ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. તે પોતે બન્ને છુપાં માણસો આગળ ફસાઇ પડેલી હોવા છતાં તેણે નાસી જવાનો ઉપક્રમ પણ કર્યો નહિ. તેણે કેટલીક વારે જવાબ આપ્યો—“ મેં ? શું મેંજ ખૂન કર્યું છે ? આપે તે કેવી રીતે જાણ્યું છે ? ”

રસિકલાલે મોંઢેથી કાંઇ પણ નહિ બોલતાં વિષથી ભરેલી કાચની ગોળ શીશી અને કાગળની અંદર વીંટેલો રામપ્રસાદનો હાથ એ બન્ને ચીજો સ્નેહલતાને બતાવી. સ્નેહલતા તે બન્ને ચીજો જોતાંજ પોતાના મનમાં સમજી ગઈ કે હવે કોઈ પણ રીતે છૂટી શકાય તેમ નથી.

રસિકલાલે તરતજ એક સીટીનો અવાજ કર્યો. તત્કાળ બે પોલીસના કોન્સટેબલો આવીને હાજર થયા. રસિકલાલે સ્નેહલતાને બંધન કરવાનો હુકમ આપ્યો. હુકમ અનુસાર સ્નેહલતાને બંધન કરવામાં આવી,

કેટલીક વારે શારદાદેવીએ સ્નેહલતાને પૂછ્યું—“ સ્નેહલતા ! બોલ હવે તારો શું વિચાર છે ? જો ખરી હકીકત નહિ જણાવે તો તારૂં મૃત્યુ થશે. ”

સ્નેહલતાએ પોતાની ઈચ્છા નહિ હોવા છતાં જણાવ્યું—“ રસિકલાલ ! હું કહું તે સાંભળો. જ્યારે હું પકડાઈ ગઇ છું, તો પછી કોઇ પણ વાત છુપાવી રાખવાની જરૂર જોતી નથી. મેંજ રામપ્રસાદનું ખૂન કરેલું છે એ હું કબુલ કરૂંછું.”

રસિકલાલ—“ શા માટે તેં એમનું ખૂન કર્યું હતું ? ”

સ્નેહલતા—“ ફક્ત પૈસાના લોભેજ. હું જાણુતી હતી

કે રામપ્રસાદની પાસે પુષ્કળ પૈસા છે, તેમ એ પણ જાણતી હતી કે સુરેશકુમારીજ એ સઘળી મિલ્કતની માલિકણ થનાર છે. મારા બાપના યુક્તિ પ્રપંચથી અને તેમની અદ્ભુત જાદુ વિદ્યાના બળથી જયંતિલાલને પહેલાંથીજ અમે અમારા વશ (કબજે) કરી લીધેલા હતા. તેમની પાસેથી તેમના મારી સાથે વિવાહ કરવાનું એક પ્રતિજ્ઞાપત્ર લખાવી લીધું હતું. જો કોઇ પણ રીતે જયંતિલાલ રામપ્રસાદના ઉત્તરાધીકારી થાય તો એમાં ભારે દખલ ઉભી કરવાને માટેજ અમે એ વિચાર કર્યો હતો, અને તેથીજ મેં રામપ્રસાદના ખરા વીલની ચોરી કરી હતી.

શારદાદેવીએ વચ્ચેજ તેને બોલતી અટકાવીને કહ્યું–“ એ વીલ અત્યારે મારી પાસે છે. ચોરની પાસેથી ચોરી કરીને હું લઈ આવી છું. રસિકલાલ ! આ તે વીલ તમે લ્યો. ”

એ પ્રમાણે કહી શારદાદેવીએ તે વીલ રસિકલાલના હાથમાં આપ્યું. રસિકલાલે તરતજ વાંચી જોયું, અને તેથી તેની ખાત્રી થઇ કે સુરેશકુમારીજ રામપ્રસાદની અધિક સંપત્તિની ઉત્તરાધીકારીણી છે.

વીલ વાંચી રહ્યા પછી રસિકલાલે સ્નેહલતાને કહ્યું–“ પછી ”

સ્નેહલતા–“ એક ખોટું વીલ પણ તૈયાર કરવામાં આવેલું છે. મારા બાપેજ રામપ્રસાદને જાદુ વિદ્યાના બળે બેભાન બનાવીને તેમની તે અવસ્થાની અંદર તેમની પાસે લખાવેલું છે. ત્યાર પછીજ બીજું બધું બન્યું છે, પછીથી મેં

રામપ્રસાદના રસાયણશાળાવાળા ઓરડાની અંદર જઈને સઘળી જાતનાં વિષોની શીશીઓ તપાસી હતી; તેમજ કીયા વિષથી શું શું થાય છે, અને કેવાં પરિણામ આવે છે તે મેં જાણી લીધું હતું. મેં આલમારી ઉપરથી કાચના ગોળાઓમાં ભરેલા વિષની શીશીઓ બહાર કાઢી તેમાંથી ફક્ત બેજ શીશીઓ મેં લીધી હતી."

"ત્યાર પછીથી ?"

"ત્યાર પછીથી હું એક કાચની ગોળી લઈને તેને મારા હાથમાં ગુપ્ત રાખી રામપ્રસાદના સુવાના ઓરડાની અંદર તેમને મળવા માટે ગઇ હતી. રામપ્રસાદ હું શું ઉદ્દેશથી ગઈ હતી તે જાણતા નહોતા. મેં તેમનો હાથ પકડીને વાત કરતાં કરતાં તે ગોળી તેમના હાથની અંદર રાખી દીધી, અને એટલા જોરથી દબાવી દીધી કે, તે અત્યારે કહી શકાય તેમ નથી. પછી તરતજ હું ત્યાંથી હળવે હળવે ચાલી નીકળી."

"તારી સાથે કોણ હતું તે તું જાણે છે ?"

"ના ! મને કોઈની પણ બીક લાગતી નથી. આનંદની વાત તો એ છે કે, હું પકડાઈ ત્યાર પહેલાંજ મને પકડવાની છે એ વાત હું જાણુતી હતી. પરંતુ એક વાત બહુજ જરૂરી છે. સુરેશકુમારી મારા ઘરમાં કેદમાં છે."

"કેમ ?"

"મારા બાપ તેના કારણ રૂપ છે. તેઓ અત્યારે મને પકડાવા અને પોતે બચી જવાના કામમાં રોકાયલા છે.

સુરેશકુમારી જો કબુલ કરત કે મેંજ રામપ્રસાદનું ખૂન કરેલું છે તો આ બધી પીડા ઉત્પન્ન થાત નહિ."

"આમાં તારા બાપનો કેટલો દોષ છે?"

"બધા કામનું મૂળજ એ છે! તેઓ જે વિદ્યા જાણે છે, તેનાથી તે કોઇ પણ કામ ના કરી શકે એવું નથી."

"તેઓ અત્યારે ક્યાં છે?"

"ઘણું કરીને તો તે અત્યારે રામપ્રસાદના બંગલામાંજ હશે."

રસિકલાલ તરતજ સ્નેહલતાને પોલીસ ચોકી પર મોકલી રામપ્રસાદના બંગલા તરફ ચાલ્યો. ત્યાં જઇ જોયું તો દાકતર દિનાનાથ એક આરામખુરસી ઉપર બેસીને કાંઇક કાગળ વાંચવામાં ગુંથાયલો હતો, કાંઇ પણ વિલંબ નહિ કરતાં રસિકલાલે તેને એકદમ કબજે કરી બંદીવાન બનાવ્યો. પરંતુ તેનું સઘળું શરીર અતિશય ઠંડુ પડી ગયેલું જોઇ તેણે વિચાર કર્યો કે મારા આવતા પહેલાંજ તેણે કોઈ પણ પ્રકારનું વિષ લઇ આત્મહત્યા કરી છે અને આ બધા મામલામાં સપડાવું ના પડે માટેજ આમ કર્યું છે.

સ્નેહલતા પોલીસ ચોકીમાં આવ્યા પછી બહુ વાર સુધી જીવી નહિ. તેની પાસે પણ એક પ્રકારનું વિષ હોવાથી તે તેણે પી લઇ આત્મહત્યા કરી હતી.

શેહેરના સઘળા લોકોના જાણવામાં આવ્યું કે સ્નેહલતાએજ રામપ્રસાદનું ખૂન કરેલું છે. પહેલાં તો એ વાત કોઇના પણ માનવામાં આવી નહિ, કારણ કે રામપ્રસાદ

જેવા બળવાનનું ખૂન કરવાનું સાહસ એક સ્ત્રી કરે એ અસંભવિત હતું. પરંતુ જ્યારે સઘળાના સાંભળવામાં આવ્યું કે તેને પકડીને થાણામાં લાવવામાં આવી છે અને ત્યાં ઝેર ખાઇને એણે પોતે આત્મહત્યા કરી છે ત્યારેજ એ વાત માનવામાં આવી. સઘળાં માણુસો સ્નેહલતાની નિંદા કરવા લાગ્યાં.

ખૂની સ્નેહલતાને પકડવાથી રસિકલાલને બહુજ સારૂ ઈનામ મળ્યું. સુરેશકુમારીને દાકતરના ઘરમાં પુરેલી હતી ત્યાંથી તરતજ બહાર કાઢવામાં આવી.

ઉપસંહાર.

સુરેશકુમારી દાકતરના ઘરમાંથી મુક્ત થઇને રસિકલાલ સાથે પોતાને ઘેર ગઇ. રસિકલાલે અસલ વીલ તેના હાથમાં આપ્યું, અને તેને રામપ્રસાદના વકીલોને ત્યાં લઈ જઇ જે રીતે અસલ વીલ પ્રમાણે કાર્યક્રમ થાય તે પ્રમાણેની સઘળી યોજના કરી આપી.

થોડાજ વખતમાં સુરેશકુમારી રામપ્રસાદના વીલમાં લખેલી મિલ્કતની સ્વતંત્ર માલિક થઇ. જયંતિલાલે જ્યારે રસિકલાલની સાથે જઈ સુરેશકુમારીની સાથે વિવાહ કરવાની વાત કરી ત્યારે સુરેશકુમારીએ હાસ્ય વદને જયંતિલાલને કહ્યું–"મેં તો ખૂન કરેલું છે, મારી સાથે વિવાહ કરવાથી આપનું ખોટું કહેવાશે."

જયંતિલાલ—સુરેશ! એવી વાત શા માટે કહે છે? મેં કોઇ પણ વખતે તારા માટે સંદેહ કર્યોજ નથી.

સુરેશકુમારી—ત્યારે હું જે વખતે ડાકતરના ઘરમાં કેદ હતી, ત્યારે તમે તેવી રીતે મને પત્ર કેમ લખ્યો હતો?

જયંતિલાલ—હું તે વખતે ડાકતરના હાથમાં રમકડા રૂપે હતો. હું શું કરૂંછું કે, શું બોલુંછું તેનું મને બીલકુલ ભાન તે વખતે રહેતું નથી.

સુરેશકુમારીએ હાસ્ય કરતાં કહ્યું—ત્યારે અત્યારે હવે કોના હાથમાં છો?

જયંતિલાલ—હવે તો તારાજ હાથમાં, બીજા કોના?

સુરેશકુમારી—પાછા પછીથી બોલશો નહિ કે તે વખતે હું તારા હાથમાં હતો માટે મેં શું કર્યું હતું તે ખબર નથી.

રસિકલાલ (ઉચ્ચ સ્વરે હાસ્ય કરતાં)—"તમે બન્ને જણાં નિર્દોષિ છો, વિશેષમાં જયંતિલાલે તે દિવસે જે વાત કહી હતી, તે રીતે તો તેમણે તને બચાવવાનોજ પ્રયત્ન કર્યો હતો, અને તેથી મારો તો નિશ્ચય થયો હતો કે જયંતિલાલ તને પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ અધિક ચાહે છે. જુઓ! તમારા વિવાહ સંબંધની વાત બહુ દિવસ થયાં નક્કી થયેલી છે; અત્યારે તમારા ઉપરની સઘળી આપત્તિઓ ટળી ગઇ છે, અને કોઇ પણ પ્રકારની ભીતી નહિ રહેવાથી આનંદ છે. તેવીજ રીતે તમારો વિવાહ થઈ જાય એટલે બધાને આનંદ થશે. હવે તું રામપ્રસાદની સઘળી મિલકતની ઉત્તરાધીકારીણી થઈ છે. જયંતિલાલને તો તેમાંથી થોડો ભાગજ

મળ્યો છે. તમારા બન્નેનો વિવાહ થઈ જશે એટલે સઘળી સંપત્તિ પાછી એકત્ર થશે અને બન્ને જણુ તેનાં માલિક સ્વતંત્રપણે થશો."

સુરેશકુમારી કાંઇ પણ બોલી નહિ; તે પણ જયંતિલાલને અતિશય ચહાતી હતી. પોતાનો વિવાહ જયંતિલાલની સાથેજ થશે એ જાણીને તે બહુ આનંદીત થઇ.

વકીલોની સહાયતાથી રામપ્રસાદના ખોટા વીલને રદ કરવામાં આવ્યું, અને અસલ વીલ પ્રમાણે સઘળી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી. છેવટે રામપ્રસાદની સઘળી મિલ્કત સુરેશકુમારીના હાથમાં સોંપાઇ, અને તેનો મનોભિલાષ સંપૂર્ણ થયો.

રામપ્રસાદના બંગલાને ફરીથી સાફસુફ કરાવી સુધારવામાં આવ્યો. સુરેશકુમારી અને જયંતિલાલ બન્ને પોતાને રહેવાનાં મકાનો ભાડે આપી દઇ રામપ્રસાદવાળા બંગલાની અંદર રહેવા માટે ગયાં.

વિવાહનો દિવસ નક્કી કરવામાં આવ્યો. સુરેશકુમારીનાં તેમજ જયંતિલાલનાં કોઇ પણ આત્મીય સ્વજન જીવતાં નહોતાં તેથી સ્નેહી સમુદાયે અને રામપ્રસાદના વીલના એકઝીક્યુટરોએ તેમનો લગ્નોત્સવ ઉજવ્યો.

યથા સમયે તેમના લગ્નનું શુભ કાર્ય કરવામાં આવ્યું. તેઓ બન્ને જણાં જીવનપર્યંત સુખે સંસાર–યાત્રામાં મ્હાલવા લાગ્યાં.

રાજીવલોચન વધુ વખત જીવ્યો નહિ. તેના મુખમાં પડેલાં ક્ષત દીન પ્રતિદીન વધતાં જવાથી એક માસ પિડા ભોગવી તે મરી ગયો.

શારદાદેવીએ તે દિવસ પછી ફરીથી કોઇ પણ દિવસ છુપી બાતમીદારનું કામ હાથ ધર્યું નહિ. તે પોતે તે કામનો ત્યાગ કરી પોતે રાખેલી બાળકીને પરણાવી સુખપૂર્વક કાળ નિર્ગમન કરવા લાગી.

રસિકલાલે તેના ભરણ પોષણનો સઘળો ભાર પોતાના શીર પર લઇ લીધો.

સમાપ્ત.